

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**AVRUPA MERKEZ BANKASI VE TÜRKİYE CUMHURİYET
MERKEZ BANKASI'NIN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN BASRİ DEMİR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ

GAZİANTEP
OCAK 2012

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**Avrupa Merkez Bankası ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın
Karşılaştırılması**

Hasan Basri DEMİR

Tez Savunma Tarihi: 05.01.2012

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Bilge KÖKSEL
Enstitü ABD Başkanı Vekili

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Doç. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK

Doç. Dr. Hacı Ali ATA

Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ

ÖZET

AVRUPA MERKEZ BANKASI VE TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI'NIN KARŞILAŞTIRILMASI

DEMİR, Hasan Basri
Yüksek Lisans Tezi, İktisat ABD
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ
Ocak 2012, 94 sayfa

Ekonomilerde iktisat politikası uygulayıcıları ekonomik istikrar ile sürdürülebilir ekonomik büyüme ve gelişmeyi sağlamayı temel hedef olarak belirlemişlerdir. Bu hedeflere ulaşmak isterken para ve maliye politikalarının koordineli olarak birlikte uygulanması gerekmektedir. Merkez bankaları da para politikası uygulayan aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde ekonomilerin en büyük sorunu fiyat istikrarıdır. Fiyat istikrarını gerçekleştirmek üzere para politikası uygulayıcısı merkez bankaları ile maliye politikası uygulayıcısı hükümetler tarafından belirlenen programlar uygulamaya konulmaktadır.

Avrupa Birliği dünya tarihinde çok önemli bir bütünleşme hareketini temsil etmektedir. Bu bütünleşme hareketi içerisinde ekonomik alandaki bütünleşme önemli bir yer tutmaktadır. Bu süreç içerisinde, Avrupa Birliği'ne üye devletler bazı alanlarda egemenlik yetkilerini, Birliğin yetkili organlarına devretmişlerdir. Bu organlardan birisi de Avrupa Merkez Bankası'dır. Avrupa Merkez Bankası ve içinde bulunduğu Avrupa Merkez Bankaları Sistemi işleyişi, üye devletlerin devrettiği yetkilerin oluşturduğu hukuk kuralları sayesinde işlemektedir.

Hazırlanan bu tez çalışmasında Türkiye'nin aday ülke statüsünü kazandıktan sonra tam üyeliğe kabul için üyelik şartlarını gerçekleştirme aşamasında çıkartılan ve çıkartılacak olan uyum yasalarında Merkez Bankasının rolü tüm detayları ile incelenmiştir. Yapılan bu çalışmalar genel olarak değerlendirilmiş ve yapılması düşünülen diğer reformların niteliği ve uygulanabilme olasılıkları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Sonuçta ekonomik Yapısal Uyum Programları çerçevesinde en önemli rol Merkez Bankası'na düşmektedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bu çerçevede, Dünyadaki en modern merkez bankalarından biri olan Avrupa Merkez Bankası'na, kurumsal ve politika uygulamaları bakımından uymaya çalışmaktadır. Yapılan çalışmalara rağmen, finansal sisteme uyum süreci ve Avrupa Merkez Bankası'na entegrasyon için gerekli kriterlerin bir kısmı hala sağlanamamıştır. Bu çalışmada Avrupa Merkez Bankası'na uyumun sağlanması için yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların başarı şansları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Merkez bankası, fiyat istikrarı, Avrupa Birliği, Avrupa Merkez Bankası, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

ABSTRACT

A COMPARISON OF THE EUROPEAN CENTRAL BANK AND THE CENTRAL BANK OF THE REPUBLIC OF TURKEY

DEMİR, Hasan Basri

M. A. Thesis, Department of Economics

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Tuba DİREKÇİ

January 2012, 94 pages

Economic policy makers aim to achieve economic stability along with sustainable economic growth and economic development. In order to meet with these promises monetary policy has to be coordinated with public policy. Central banks are the main actors conduct monetary policy. In modern days, the most fundamental problem of the world economies is price stability. Central banks as the monetary policy makers and governments as the public policy makers put such policies into effect to achieve price stability.

The European Union is one of important examples of integration movements in the world. Economic integration is one of the important steps of this movement. During the membership process, member states are expected to had some of their powers to the several institutions of the European Union. One of the institutions that assume handed powers is the European Central Bank. The European Central Bank and the European Central Bank System operate according to the laws determined by the member states. While all members have to follow these laws, candidate countries are also expected to follow the same laws.

In this study, Turkey, after gaining the status of candidate country, to perform the full membership requirements for admission to membership under the laws of reconciling, which is legislated and will be legislated from the role of Central Bank, were examined with all the details. Changes, that were made, were evaluated generally and nature of the other reforms, that are being determined, was also evaluated separately. After all, Central Bank has the most important role to follow the Structural Adjustments Program. In this context, the Central Bank of Republic of Turkey is working to comply with the European Central Bank, one of the world's most modern bank, in terms of institutional and policy applications. Despite the efforts, the adaptation process to the financial system and some of the necessary criterias for the integration of the European Central Bank could not be achieved yet. In this study, the efforts to ensure the compliance with the European Central Bank and the chances of the success of these efforts were investigated.

Key words: Central bank, price stability, the European Union, the European Central Bank, Central Bank of the Republic of Turkey.

ÖNSÖZ

Dünyada merkez bankaları finansal sistemin ve piyasaların merkezindeki bankalardır. Merkez bankacılığı durağan kalmamakta ve sürekli bir değişim geçirmektedir. Devletler ise ekonomik güçlerini birleştirmek yoluyla çeşitli bütünleşme hareketlerine gitmektedirler. Bu bütünleşme hareketleri sırasında yeni kurumlar oluşturulmakta ve devletler bazı haklarını bu kurumlara devretmektedirler. Avrupa Birliği'nde, bu kurumlardan biri de Avrupa Merkez Bankası'dır. Bu çalışmada Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, sorumlu kurumlardan biri olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'ne uyumu konusunda yapılan ve yapılması gereken çalışmalar üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ilk aşamasından tamamlanmasına kadar geçen sürede ve beraber yaptığımız bilimsel çalışmalarda yol gösterdiği ve moral desteğini esirgemediği için değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Tuba BAŞKONUŞ DİREKÇİ'ye, kardeşim Ömer Bahadır DEMİR'e, çok değer verdiğim sevgili aileme ve mesai arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Hasan Basri DEMİR
05.01.2012

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. MERKEZ BANKACILIĞI VE MERKEZ BANKALARININ FONKSİYONLARI	5
2.1. MERKEZ BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİNİN ANALİZİ.....	5
2.1.1. Klasik Merkez Bankacılığı Dönemi.....	7
2.1.2. Modern Merkez Bankacılığı Dönemi (1980 ve Sonrası).....	9
2.2. MERKEZ BANKACILIĞININ BUGÜNÜ.....	9
2.2.1. Fiyat İstikrarı	10
2.2.2. Bağımsızlık.....	11
2.2.3. Hesap Verebilirlik.....	12
2.2.4. Şeffaflık.....	12
2.2.5. Güvenilirlik.....	13
2.3. MERKEZ BANKALARININ FONKSİYONLARI.....	13
2.3.1. Banknot İhracının Gerçekleştirilmesi.....	14
2.3.2. Devletin Bankerliği ve Danışmanlığı Görevini Yapması.....	14
2.3.3. Ticari Bankaların Nakit Rezervlerini Tutması.....	14
2.3.4. Ülkenin Milletlerarası Nakit Rezervlerini Muhafaza Etmesi.....	14
2.3.5. Reeskont İşlemi Yapılması.....	14
2.3.6. Açık Piyasa İşlemleri Yapması.....	15

2.3.7. Mevduat Karşılığı Uygulaması Yapması.....	15
2.3.8. Kredi Kontrolü Yapması	15
2.3.9. Döviz Kontrolü Yapması.....	15
2.3.10. Ticari Bankaların Takas, Tasfiye ve Münakale Merkezi Olması	16
3. AVRUPA MERKEZ BANKASI	17
3.1. AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN KURULUŞUNDAN ÖNCE YAPILAN ÇALIŞMALAR	17
3.1.1. Ekonomik ve Parasal Yönden Yapılan Çalışmalar	17
3.1.1.1. Werner Raporu.....	17
3.1.1.2. Delors Rapor	18
3.1.2. Maastricht Antlaşması	19
3.1.3. Ekonomik ve Parasal Birliğin Aşamaları	20
3.1.3.1. Birinci aşama	20
3.1.3.2. İkinci aşama	20
3.1.3.3. Üçüncü aşama	21
3.1.4. Eurosystem	21
3.1.5. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi	22
3.2. AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN HUKUKİ YAPISI.....	23
3.3. AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN KURUMSAL (ÖRGÜTSEL) YAPISI.....	24
3.3.1. Yönetim Konseyi	24
3.3.2. Yürütme Kurulu	25
3.3.3. Genel Konsey	26
3.3.4. Alt Komiteler	27
3.4. AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN GÖREVLERİ	28
3.5. AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN SERMAYE YAPISI	29
3.6. AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN UYGULADIĞI PARA POLİTİKASI	29
3.6.1. AMB Para Politikasının Amacı	29
3.6.2. AMB Para Politikasının Yürütülmesinde İzlenen İlkeler	30
3.6.3. AMB Para Politikası Araçları	31
3.6.3.1. Açık piyasa işlemleri	32
3.6.3.1.1. Refinansman işlemleri	32
3.6.3.1.2. Uzun dönemli refinansman işlemleri	33
3.6.3.1.3. İnce ayar işlemleri	33
3.6.3.1.4. Yapısal işlemler	33
3.6.3.2. Sürekli kredi kolaylıkları	33
3.6.3.3. Minimum rezerv sistemi	34
3.7. AVRUPA MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU	35
4. TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI	37
4.1. TCMB'DEN ÖNCE TÜRKİYE'DE MERKEZ BANKACILIĞI	37
4.2. 1715 SAYILI TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI KANUNU'NUN ÖZELLİKLERİ	38
4.3. 1211 SAYILI TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI KANUNU	39
4.4. TCMB'NİN SERMAYESİ VE HİSSEDARLARI	39
4.5. TCMB'NİN TEMEL GÖREV VE YETKİLERİ	40

4.5.1. TCMB'nin Temel Görevleri	40
4.5.2. TCMB'nin Temel Yetkileri	41
4.6. TCMB ORGANLAR VE TEŞKİLAT	41
4.6.1. Genel Kurul	42
4.6.2. Banka Meclisi	43
4.6.3. Para Politikası Kurulu	44
4.6.4. Denetleme Kurulu	45
4.6.5. Başkan ve Başkan Yardımcıları	45
4.6.6. Yönetim Komitesi	46
4.6.7. İdare Merkezi	46
4.6.8. Şubeler	48
4.6.9. Yurt dışı temsilcilikler	49
4.7. DÖNEMLER İTİBARIYLA TCMB PARA POLİTİKASI VE ARAÇLARI	49
4.7.1. 1932-1939 Dönemi	49
4.7.2. 1940-1949 Dönemi	50
4.7.3. 1950-1959 Dönemi	50
4.7.4. 1960-1969 Dönemi	51
4.7.5. 1970-1979 Dönemi	51
4.7.6. 1980-1987 Dönemi	52
4.7.7. 1988-1995 Dönemi	53
4.7.8. 1995-2000 Dönemi	54
4.7.9. 2001-2006 Dönemi	55
4.7.10. 1 Ocak 2006'dan İtibaren TCMB Para Politikası	57
4.8. TCMB BİLANÇOSU VE ÖNEMİ	58
5. TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI İLE AVRUPA MERKEZ BANKASININ KARŞILAŞTIRILMASI	62
5.1. MERKEZ BANKASI BAŞKANI VE BAŞKAN YARDIMCILARI	62
5.2. BANKA MECLİS VE PARA POLİTİKASI KURULU	63
5.3. BÜTÇE	64
5.4. KARIN DAĞITILMASI	65
5.5. TCMB SERMAYESİ VE AMB SERMAYESİ	65
5.6. SAYDAMLIK	65
5.7. HESAP VEREBİLİRLİK	67
5.8. KAMUYA KREDİ AÇILMAMASI	68
5.9. EKONOMİK VE PARASAL POLİTİKA	68
5.10. DENETİM	70
5.11. PARA POLİTİKASINI BELİRLEME VE UYGULAMA GÖREVİ	70
5.11.1. Açık Piyasa İşlemleri Yapma Görevi	71
5.11.2. Zorunlu Karşılıklar	72
5.11.3. Reeskont ve Avans İşlemleri	73
5.12. DÖVİZ KURU POLİTİKASI	73
5.13. DÖVİZ REZERVİ YÖNETİMİ	74
5.14. FİNANSAL SİSTEMİN DÜZENLENMESİ	75
5.15. BİLANÇO	76
5.15.1. Bilançonun Aktif Kısmı	76
5.15.1.1. Altın	76

5.15.1.2. Döviz alacakları	76
5.15.1.3. Dahildeki muhabirler	77
5.15.1.4. Menkul Kıymetler	77
5.15.1.5. İç krediler	77
5.15.1.6. Açık Piyasa İşlemleri	77
5.15.1.7. Dış Krediler	77
5.15.1.8. Gayrimenkuller ve Demirbaşlar	78
5.15.1.9. Değerleme Hesabı	78
5.15.1.10. Faiz ve Gelir Reeskontları ve Tahakkukları	78
5.15.2. Pasif Tarafı	78
5.15.2.1. Dolaşımdaki Para	78
5.15.2.2. Mevduat	79
5.15.2.3. Sermaye	79
5.15.2.4. Karşılıklar	79
5.15.2.5. Değerleme	79
5.15.2.6. Faiz ve Gider Reeskontları ve Tahakkukları	79
5.16. MEVDUAT	80
5.17. BAĞIMSIZLIK	81
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	84
KAYNAKLAR.....	88
ÖZGEÇMİŞ (VITAE).....	94

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Merkez Bankası Sayıları 1900-1990.....	7
Tablo 3.1. Avrupa Merkez Bankası ve Organları	23
Tablo 3.2. Alt Komiteler	26
Tablo 3.3. Euro Bölgesi Para Arzı Tanımları	30
Tablo 3.4. AMB Bilanço Kalemleri Aktif Tarafı	33
Tablo 3.5. AMB Bilanço Kalemleri Pasif Tarafı	35
Tablo 4.1. TCMB Hisse Senetlerinin Sınıflarına Göre Dağılımı	39
Tablo 4.2. TCMB Şubeleri ve Açılış Tarihleri	47
Tablo 4.3. TCZB Bünyesindeki TCMB Depoları ve Açılış Tarihleri	47
Tablo 4.4. TCMB Para Arzı Tanımları	56
Tablo 4.5. TCMB Bilanço Kalemleri Aktif Tarafı	58
Tablo 4.5. TCMB Bilanço Kalemleri Pasif Tarafı	59
Tablo 5.1. TCMB'nin ve AMB'nin Politika Amaçları	69
Tablo 5.2. TCMB'nin ve AMB'nin Politika Araçları	70
Tablo 5.3. TCMB ve AMB'nin Karşılaştırılması	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 3.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Eurosystem, Avrupa Merkez Bankası	21
Şekil 4.1. TCMB Örgüt Şeması	41

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Grafik 4.1. 2002-2011 Yılları Arası Çalışan Sayısı Merkez Bankası	45

KISALTMALAR LİSTESİ

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AMB	:Avrupa Merkez Bankası
AMBS	:Avrupa Merkez Bankası Sistemi
APE	:Avrupa Para Enstitüsü
API	:Açık Piyasa İşlemleri
BDDK	:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	:Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
ECU	:European Currency Unit (Avrupa Para Birimi)
EPB	:Ekonomik ve Parasal Birlik
EUR	:Euro
FED	:Federal Reserv Sistem (Amerikan Merkez Bankası)
GSYİH	:Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	:International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İMKB	:İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KMDTH	:Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı
PPK	:Para Politikası Kurulu
SDR	:Special Drawing Rights (Özel Çekme Hakları)
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	:Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TCZB	:Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TL	:Türk Lirası
TMSF	:Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TPKK	:Türk Parasını Koruma Kanunu
UMB	:Ulusal Merkez Bankası
USD	:United States Dollar (Amerikan Doları)

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Merkez bankalarının tarihi 1668 yılında İsveç'te kurulan Riskbank'la başlamıştır. 1913 yılında Amerikan Merkez Bankası FED kurulduğunda Dünya'daki merkez bankası sayısı yirmi civarındaydı. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın ardından yeni kurulan ülkelerle merkez bankalarının sayıları artmıştır. 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla yeni kurulan ülkelerle birlikte sayı artmış ve 1997 yılındaki merkez bankası sayısı 172 olmuştur. 1998 yılında kurulan Avrupa Merkez Bankası ile bu sayı 173 olmuştur.

Başlangıçta savaşların finansmanı ve bütçe denkleğinin sağlanması için kurulan merkez bankaları, şimdilerde fiyat istikrarı hedefini sağlamak görevini üstlenmişlerdir. Enflasyonla mücadele günümüzde modern merkez bankalarının tek amacı haline gelmiştir. Fiyat istikrarı hedefini sağlarken merkez bankalarının bağımsızlığı konusu çok önemli bir yer tutmaktadır. Fakat bağımsızlık tek başına yeterli bir kriter değildir. Aynı zamanda merkez bankalarının şeffaf ve hesap verebilir kurumlar olması gerekmektedir.

Para politikası etkinliğinin sağlanabilmesi için merkez bankalarının bağımsız olması gerekmektedir. Merkez bankalarının bağımsız olması gerekliliğı ve enflasyonist eğilimlerin yarattığı etkiler, merkez bankalarının fiyat istikrarı hedefini öncelikli kılmıştır. Yapılan birçok araştırma fiyat istikrarı ile merkez bankası bağımsızlığı arasında bağlantı olduğunu ortaya koymuştur.

Avrupa Merkez Bankası'nın yasal dayanağını oluşturan Avrupa Birliğı Antlaşması ve Avrupa Merkez Bankaları Statüsü, merkez bankalarının para politikası hedeflerine ulaşabilmeleri için hükümetten bağımsız karar almaları gerekliliğini vurgulamıştır. 1993'te Avrupa Topluluklarını bir birlik altında birleştiren Maastricht Antlaşması sadece Avrupa Merkez Bankası'nın bağımsızlığını

zorunlu kılmamış, aynı zamanda Ulusal Merkez Bankaları'nın da bağımsız olması gerekliliğini vurgulamıştır.

Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasında sonra, Avrupa Birliği'ne üye olmak üzere başvuran aday ülkelerin ekonomik ve siyasi kriterleri yerine getirmeleri istenmektedir. Bir aday ülkenin, Kopenhag Kriterlerini yerine getirerek, üyeliğe kabul edilmesi halinde, ülke merkez bankası Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'ne dahil olmakta, Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmezse, kendi para politikasını uygulamaya devam etmekte ve ortak para politikasının belirlenmesinde söz sahibi olmamaktadır.

Türkiye 1 Ocak 1996 tarihinde Avrupa Birliği (AB) ile Gümrük Birliği Antlaşması imzalamış ve Birliğe tam üyelik yolunda önemli bir adım atmıştır. Ülkemizin, Gümrük Birliği ile başlayan Türkiye ve AB ülkeleri arasındaki ilişkilerin her alanda ilerletilmesi ve güçlendirilmesi için kurumsal düzenlemeler önem kazanırken bir yandan da kanunlarımızla AB mevzuatının uyumlaştırılması gerekmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum için ekonomik, siyasi ve hukuki birçok kriteri yerine getirmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği'ne aday bir ülke üyeliğe kabul edildikten sonra Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin de bir üyesi olacağı için, AMBS'ye ait kriterleri de yerine getirmek zorundadır. Sonuç olarak Avrupa Birliği'ne üyelik söz konusu olmasa bile, uygulanan para politikasının başarısı için bu kriterlerin yerine getirilmesi önem taşımaktadır.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsündedir ve Avrupa Birliği'ne tam üye olabilmesi için belli kriterleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda Türkiye, Avrupa Birliği'ne üyelik öncesi uyum çalışmalarını hızlandırmıştır.

Para politikasının hazırlanması ve yönetilmesinden sorumlu olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na ilişkin yasal düzenlemelerin AB mevzuatına uygun olması, Birliğin çizdiği normlara uygun olarak istikrarın sağlanması için Merkez Bankası'nın bağımsız olarak fiyat istikrarı hedefini gerçekleştirmesi çok büyük önem taşımaktadır. TCMB kendi sorumluluk alanı altındaki mevzuata uyum konusunda 2000 yılından itibaren önemli gelişmeler kaydetmiştir. İlk olarak 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nda yer alan bazı uyumsuzluklar tespit edilerek, gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Böylece, Avrupa Birliği mevzuatına uyuma yönelik önemli bir aşama kaydedilmiştir. Ama

hala tam olarak gerçekleştirilemeyen bazı durumlar da söz konusudur. Avrupa Birliği İlerleme Raporları'nda ve çeşitli merkez bankası bağımsızlığı yazılarında da belirtilen bu hususlardan en önemlisi enflasyon hedefinin hükümetle beraber belirleniyor olmasıdır. Türkiye gibi hala ekonomik yapısal dönüşümünü tamamlayamamış ve tam rekabet piyasasını oluşturmamış ülkelerde enflasyon hedefinin hükümetle beraber belirlenmesinin gerekliliği, ekonomik verilerin ışığında açıklanmıştır. Ayrıca, Merkez Bankası Başkan ve Başkan Yardımcıları ile Banka Meclisi üyelerinin hükümet tarafından belirleniyor olması ve görev sürelerinin kısıllığı gibi eleştirilen konularda, yapılması gerekenler hakkında çeşitli çözüm önerileri getirilmiştir.

Avrupa Birliği hukuku kesin olarak, Topluluğun herhangi bir organına merkez bankasınca kaynak kullanımının sağlanmasını yasaklamış olmasına rağmen, TCMB olağanüstü hallerde TMSF'ye avans vermeye yetkilidir. TMSF'ye avans verilmesinin sakıncaları, ülkemizin geçmiş yıllarda yaşadığı deneyimlerden yola çıkılarak izah edilmiştir.

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin, parasal politikalarının uygulamasından sorumlu olan kurum TCMB'dir. TCMB'nin, gelişmiş ülke merkez bankalarına ulaşması için hala yapısal, kurumsal ve para politikası uygulamaları anlamında gerçekleştirmesi ve yapması gerekenler vardır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olduğundan TCMB, dünyadaki en iyi bir kaç merkez bankasından biri olarak kabul edilen Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'ne uyum sağlamaya çalışmaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın sorumluluk alanı içinde olduğu tespit edilen Avrupa Birliği mevzuatına uyuma yönelik gerçekleştirdiği ve bundan sonra gerçekleştirmesi gerekenleri Avrupa Merkez Bankası ile karşılaştırarak göstermeyi amaçlayan bu tez çalışması 5 ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm giriş kısmından oluşmaktadır. İkinci bölümde merkez bankacılığı ve merkez bankalarının fonksiyonları incelenmektedir. Merkez bankacılığının ortaya çıkış nedenlerinin tarihsel süreç içerisindeki gelişiminde klasik ve modern anlamda merkez bankacılığından bahsedilecektir. Bölümün sonunda ise bugünkü merkez bankacılığına değinilecektir.

Üçüncü bölümde Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısını oluşturan Avrupa Merkez Bankası (AMB) incelenecektir. Avrupa Merkez Bankası'nın kuruluşundan

önceki ve sonraki aşamalar, hukuki ve kurumsal yapısı, görevleri ile Avrupa Merkez Bankası para politikası amaçları ve araçları üzerinde durulacaktır. Ekonomik ve parasal birlik üyesi olmayan ülkeler için oluşturulan Eurosystem kavramından bahsedilecektir.

Dördüncü bölümde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) başlığı altında Türkiye’de, Cumhuriyet döneminden önce ve sonra merkez bankacılığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın kurumsal ve hukuki yapısı, görev ve yetkileri incelenecektir. Cumhuriyet döneminden bu yana ülkemizde uygulanan ekonomi politikalarına da ayrıca değinilecektir. Bölümün sonunda ise TCMB bilançosundan bahsedilecektir.

Beşinci bölümde Avrupa Birliği’ne uyum aşamasındaki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankası’nın kurumsal ve hukuki yapıları, ekonomi politikaları, bilançoları, bağımsızlık kriterleri bakımından karşılaştırılacaktır. TCMB ve AMB’nin yapısal açıdan benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılacak, ardından para ve döviz kuru politikaları, amaçları, araçları ve stratejileri incelenecektir. Aynı zamanda şeffaflık ve hesap verebilirlik bakımından karşılaştırma yapılacaktır.

Tezin son bölümünde ise sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MERKEZ BANKACILIĞI VE MERKEZ BANKALARININ FONKSİYONLARI

2.1. MERKEZ BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİNİN ANALİZİ

Ekonomilerde iktisat politikası uygulayıcıları iç ve dış ekonomik istikrar ile sürdürülebilir ekonomik büyüme ve gelişmeyi sağlamayı temel hedef olarak belirlemişlerdir. Bu hedeflere ulaşmak isterken para ve maliye politikalarının koordineli olarak birlikte uygulanması gerekmektedir. Merkez bankaları da para politikası uygulayan aktör olarak ortaya çıkmaktadır.

“Amerikalı iktisatçı P.A.Samuelson, Will Rogers'a atfen merkez bankacılığını tarihte meydana gelen üç önemli buluştan biri olarak göstermektedir. Bu buluşlar ateş, tekerlek ve merkez bankasıdır.” (Zarakolu 1989:2)

Merkez bankacılığının ortaya çıkışı ile ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmaktadır. Bu görüşlerden ilki, merkez bankasının ortaya çıkış nedenini savaşın finansmanı olarak görse de daha önceki yıllarda savaşlarda merkez bankacılığının neden ortaya çıkmadığı sorusunu açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle merkez bankacılığının ortaya çıkışı ile o dönemlerin iktisadi özellikleri arasındaki paralelliklerin belirlenmesi gerekmektedir.

“Charles Goodheart’a göre merkez bankalarının oluşumunun altında yatan tarihi nedenlerin arasında hükümetlerin merkez bankalarından elde ettiği mali avantajlar, para basmak isteyen her bankanın kendi parasını çıkarmasından kaynaklanan karışıklığa son verilmek istenmesi, ülkenin değerli maden rezervlerinin yönetimi ve muhafazası, ödemeler sisteminin geliştirilmesi yatmaktadır.” (Bordo ve Schwartz, 2003:38)

“20. yüzyılın başlangıcından önce, açıkça tanımlanmış merkez bankacılığı kavramı mevcut değildi. Eski ülkelerin birçoğunda, banknot çıkarma ve hükümetin bankacılık işlemlerini yapma hakkını önemli ölçüde ya da tamamen kazanan bir banka, giderek artan ölçüde adım adım merkez bankası konumunu elde etti. Başlangıçta ihraç veya ulusal bankalar olarak bilinen bu bankalar merkez bankası olarak adlandırılmazdı. Devlet tarafından konulan sınırlamalar çerçevesinde banknot ihracının düzenlenmesi, altın veya gümüş sisteminin ya da her ikisinin geçerli olduğu yerlerde banknotların dönüşümünün sağlanması bu bankaların başlıca görevleri idi. Merkez bankası deyimi yaygın olarak kullanılmaya ve hemen hemen standart bir anlam ifade etmeye başlayıncaya kadar geçen sürede bu ihraç bankaları başka görev ve yetkiler elde etmişlerdir. Merkez bankacılığını; kimileri banknot basma imtiyazının verilmesinde, bazıları ise nihai ödünç verme kurumu rolünün yerine getirilmesinden ve ticari kaygılarla hareket etmekten arındıkları andan itibaren başlatırlar.” (San 2006:7-8).

İlk kurulan merkez bankaları başlangıçta özel ticari bankalar gibi çalışmaktaydı. Paranın fonksiyonlarının ve ekonomik yaşamdaki etkinliğinin artması, bankacılık faaliyetlerine duyulan ihtiyacı arttırmış ve bu durum da merkez bankalarının oluşumu için gerekli zemini hazırlamıştır. Devletin banknot ihracını denetlemek ve üstlenmek zorunda kalması merkez bankacılığının doğmasına neden olmuştur.

“Gerçek anlamda merkez bankacılığı çok daha sonra, 18. yüzyılda üç önemli fonksiyonu içerecek şekilde ortaya çıkmıştır. Bu üç önemli fonksiyon; devletin bankası olmak, banknot ihraç tekeline sahip olmak, likiditenin son mercii fonksiyonuna sahip olmak olarak sıralanabilir. Bu çerçevede gerçek anlamda ilk merkez bankası 1694 yılında kurulan İngiltere Merkez Bankası (Bank of England)'dır.” (Çelik 2006:1-2)

“İngiltere Merkez Bankası 1844 yılında kağıt para ihraç tekeline kavuşmuş, 1870 yılında da likiditenin son mercii fonksiyonunu üstlenmiştir. 1844 tarihinde çıkarılan Peel Kanunuyla yeniden düzenlenen bu banka, merkez bankacılığı tekniğini ve ilkelerini geliştirmiş, banknot ihracı ve devletin bankerliğini yapmak suretiyle diğer bankalara göre sağladığı ayrıcalıklı durum, onun bankaların bankası haline gelmesine neden olmuştur. Hükümetin bankerliğini yapması nedeniyle diğer bankalar İngiltere Merkez Bankası'nda hesap açmaya yönelmişlerdir. Bu yolla

İngiltere Merkez Bankası zaman içinde bankaların nakit rezervlerini muhafaza eden, takas odası hizmetini gören ve geçici likidite ihtiyaçlarını karşılayan bir kurum haline dönüşmüştür.” (Önder, 2005:10-11)

“Merkez bankalarının gerçekten ortaya çıkışında dönüm noktası, işlemlerinde kar maksimizasyonunu amaçlayan rekabetçi kurumdan, rekabetçi ve kar maksimeci olmayan bir kuruma dönüşmeleri olmuştur.” (Capie, 1995:5)

“Merkez bankaları başlangıçta kar amacı gütmeyen kamu kuruluşlarından ziyade, özel ticari bankalar olarak ortaya çıkmışlardır (yirminci yüzyılın başlarındaki kamulaştırma girişimleri ile devletleştirilmişlerdir). Banknot ihraç eden ilk bankalara on yedinci yüzyılın ikinci yarısında rastlanmıştır. 1661 yılında Stockholm Bankası ilk banknotu ihraç etmiş ise de geçerlilik süresi oldukça kısa olmuştur.” (Çelik 2006:1)

Dünya’da, 1900 yılından itibaren merkez bankaları sayısındaki değişimleri onar yıllık dönemler halinde Tablo 2.1.’den görebiliriz. Dünya’daki merkez bankası sayısı 1900 yılında 18 iken, 1990 yılında bu sayı 160’ a ulaşmıştır. Avrupa Merkez Bankası’nın kurulmasıyla bu sayı 173 olmuştur.

Tablo 2.1.Merkez Bankası Sayıları 1900-1990

On Yıl	Merkez Bankası Sayısı
1900	18
1910	20
1920	23
1930	34
1940	41
1950	59
1960	80
1970	108
1980	137
1990	161

Kaynak: Capie vd., 1994:6

Merkez bankacılığının fonksiyonlarındaki değişme ve gelişmeleri daha iyi anlayabilmek için merkez bankacılığı sürecini klasik ve modern olarak sınıflandırabiliriz.

2.1.1. Klasik Merkez Bankacılığı Dönemi

“Klasik merkez bankacılığının ilk örneklerinin ortaya çıkmaya başladığı bu dönemin başlarında merkez bankalarının ana fonksiyonu, banknot ihraç etme

tekeline sahip olma karşılığında, hükümete uygun şartlarla kredi temin etmek olmuştur.” (San 2006:5)

Başlangıçtaki bu dönem 19. yüzyılın ortalarında altın standardına geçilmesiyle beraber yeni bir hal almıştır. Ülkeler altın standardını uygulamaya geçtikleri için merkez bankaları, karşılığında altın rezervi bulundurmak kaydıyla banknot ihraç etmeye başlamışlardır. Böylece banknot ihracı belirli bir kurala bağlanmıştır. Merkez bankaları bu kural çerçevesinde para arzını kontrol edebilmekte ve paranın dolaşımını düzenleyebilmektedir.

Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce ticaret hacminin artması ve ekonomik dalgalanma nedeniyle merkez bankaları ellerindeki rezervi koruma politikasını uygulamaya başlamışlar ve ekonomiler darboğaza girmişlerdir. Merkez bankaları klasik dönem içerisinde yeni politikalar uygulamaya başlamıştır.

“Kağıt para sisteminde, merkez bankalarının çıkardığı banknotları altına çevirme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu sistemde para ihracı hükümetin ekonomi politikasına göre, paranın iç ve dış değerini muhafaza edecek şekilde düzenlenmektedir. Bu yeni sistemle birlikte merkez bankalarının görevleri de artmıştır. Tüm bu gelişmelerle devlet tarafından saptanan para esasının muhafazası, paranın istikrarının sağlanması bu bankalara devlet müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra birçok ülkede, devletin merkez bankası sermayesine ve yönetimine daha geniş ölçüde katılması yolunda bir gelişme görülmüştür.” (Zarakolu, 1989:38)

“Birinci Dünya Savaşıyla başlayan ve ihtiyari para yönetiminin yoğun bir şekilde uygulandığı 1970 öncesi dönemde, merkez bankaları hükümetlerine açıklarını kapatmak için daha kolay ve ucuz kredi sağlamışlar, ihtiyari para yönetimini bu yönde ve kredi dağıtımını doğrudan kontrol etmede kullanmışlardır. Bu dönemde para politikaları, temel ekonomik hedefe ulaşmada maliye politikalarını destekleyici bir unsur olarak görülmüştür.” (Santomero ve diğerleri, 2001:20)

1970'lerin başlarında yaşanan petrol krizi ekonomiler üzerinde olumsuz etki yaratmış, merkez bankalarının politikalarının değişmesine yol açmıştır. Bundan sonra klasik merkez bankacılığı dönemi bitmiş, modern merkez bankacılığı dönemi başlamıştır.

2.1.2. Modern Merkez Bankacılığı Dönemi (1980 ve Sonrası)

Modern merkez bankacılığı ile ifade edilmek istenen, günümüz merkez bankacılığıdır. 1980'li yıllarda başlayan modern merkez bankacılığının ana hedefi fiyat istikrarını muhafaza etmektir.

“Klasik dönem merkez bankacılığının son dönemi olan Bretton Woods dönemi merkez bankacılığı ile mukayese edildiğinde, bu dönemde merkez bankalarının daha belirgin bir şekilde anti enflasyonist oldukları, daha yüksek oranda araç bağımsızlığına sahip bulundukları, doğrudan kontrollere bel bağlamadığı görülür. Bu dönemde hakim olan görüş, merkez bankalarının asli görevinin fiyat istikrarı olduğu, diğer ekonomik hedeflere katkıyı, ancak ve ancak fiyat istikrarını gözeten politikalarla yapılabileceği yönünde olup, hükümet harcamalarının parasal genişlemeyle karşılanmasının cazibesi ile parasal genişlemenin kısa ve uzun vadedeki etkilerinin birbirleriyle uyumsuz olmasından kaynaklanan enflasyonist eğilimler üzerinde yoğunlaşır.” (Fischer 1995:1)

2.2. MERKEZ BANKACILIĞININ BUGÜNÜ

Günümüz merkez bankacılığının en önemli özellikleri arasında fiyat istikrarı, bağımsızlık, güvenilirlik, hesap verebilirlik ve şeffaflık yer almaktadır.

“Dünya’da enflasyonun geçmişine baktığımızda, hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler, zaman zaman ciddi enflasyon sorunları ile karşılaşmışlar ve hatta çeşitli nedenlerle enflasyon oranının binlerle ifade edildiği hiperenflasyon dönemleri de yaşamışlardır. Özellikle 1970’lerde Bretton-Woods sisteminin terk edilmesi ve yaşanan petrol şokları sonrasında enflasyon küresel bazda büyük bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Sonrasında, ekonomideki istikrarın fiyat istikrarına bağlı olduğu ve fiyat istikrarının günlük politikalara bırakılamayacak kadar önemli bir konu olduğu hem ekonomi teorisyenlerince hem de politika uygulayıcılarınca kabul görmemiştir.” (www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2002/konusma.php)

Bağımsız bir merkez bankası, fiyat istikrarını nihai amaç olarak belirlediği ve hükümetlerin uyguladığı kısa dönemli politikalardan uzak olduğu için, toplumda ve uluslar arası alanda güven duygusu yaratmaktadır. Bu durum ise enflasyon beklentilerinin daha çabuk düşmesine neden olur. Bağımsız bir merkez bankası, fiyat istikrarını ve paraya karşı güveni sağlarken, bir yandan da uyguladığı politikaları topluma anlatarak hesap verebilir bir konuma gelmektedir. Bu uygulanan politikaları

topluma açık bir şekilde ifade etmek yani şeffaf olmak, merkez bankasının hedefine kolay bir şekilde ulaşmasına yardım etmektedir.

2.2.1. Fiyat İstikrarı

Fiyat istikrarı, insanların tüketim, tasarruf ve yatırım ile ilgili karar alma süreçlerinde dikkate almaya gerek duymayacakları ölçüde düşük ve dalgalı olmayan bir enflasyon seviyesidir. Ekonomi politikalarının temel amacı ekonomik refahı arttırmaktır. Ekonomik refah ise sürdürülebilir büyüme ve istihdam artışı ile sağlanabilmektedir.

Fiyat istikrarının bozulmasının birçok ekonomik ve sosyal olumsuz etkileri vardır. Bir ülkede enflasyon veya deflasyonun olması belirsizliği artırır ve yatırım kararlarının verilmesini güçleştirir. Aynı zamanda enflasyon veya deflasyon tasarrufları aşındırır ve insanların servetlerini keyfi olarak dağıtmasına neden olur. Bu gibi nedenlerle fiyat istikrarının sağlanması sadece ekonomik değil, sosyal bir zorunluluktur. Fiyat istikrarının sağlanabilmesi de ancak uzun vadeli, kararlı ve tutarlı para ve maliye politikalarının izlenmesi ile mümkün olabilmektedir.

“Fiyat istikrarı, ekonomik ve sosyal istikrar sağlanabilmesinin önemli bir koşuludur. Fiyat istikrarı sağlanamamasının bir ülkenin ekonomisine, siyasi ve sosyal yapısına verdiği zararın boyutları, ülkemizin geçmiş yıllarda içinde bulunduğu durum ve diğer ülkelerin tecrübelerinde net bir şekilde görülmektedir. Fiyat istikrarına neden bu derece önem verildiğinin anlaşılması için, fiyat istikrarının sağlanamaması durumunda karşılaşılan sorunların ortaya konması faydalı olacaktır;

- a. Fiyat istikrarı sağlanamadığı ortamlarda, firma ve tüketiciler ya da kısaca ekonomide karar alan tüm birimler, yatırım ve tüketim kararlarını alırken görece fiyat değişimlerini kolaylıkla ayırt edememekte ve sağlıklı karar verebilmek için gerekli ve yeterli bilgiye sahip olamamaktadırlar.
- b. Enflasyon, piyasadaki oyuncuların geleceği öngörememeleri ve gerekli bilgiye sahip olamamaları nedeniyle finansal piyasaların verimli finansal aracılık yapma yeteneklerini azaltmaktadır.
- c. Yüksek ve sürekli enflasyon yaşanan ortamlarda yatırımcılar, özellikle uzun vadeli yatırımlarının getiri oranlarında ek olarak enflasyon ortamının yarattığı belirsizlik nedeniyle risk primi talep etmektedirler ve bunun bir sonucu olarak, yüksek risk primi içeren reel faiz oranları yüksek seyretmektedir.

- d. Fiyat istikrarının sağlanamadığı bir ortam, uygulanan politikalara güvensizlik yaratmakta ve hükümetlerin kapsamlı ve uzun soluklu ekonomik programlar uygulayamamasına yol açmaktadır.
- e. Enflasyon, uluslararası piyasalarda ekonominin rekabet gücünü azaltmakta ve sermaye piyasalarına erişimini kısıtlamaktadır.
- f. Yüksek enflasyon, işgücü piyasalarının etkin çalışmasını engellediği gibi gelir dağılımını da bozmaktadır.
- g. Yüksek enflasyon, bireylerin karar alma süreçlerinde geleceğe bakmaktan çok geçmişe endeksleme alışkanlıklarının ortaya çıkmasına yol açmakta ve enflasyonun atalet kazanmasına neden olmaktadır.”
(<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sss.php> 22.09.2011)

2.2.2. Bağımsızlık

“Merkez bankasının bağımsızlığı, bir dizi statü ve usulün vardığı sonuçlarla, bankanın açıkça paranın istikrarını sağlamakla görevlendirildiği ve bu görev çerçevesinde kamu yönetiminden hiçbir direktif almadığı durumdur. Başka bir tanıma göre merkez bankası, kendisine verilen hedefler doğrultusunda gerektiğinde siyasi otoritenin nüfuz ve iradesine karşı, kendi politikasını uygulayabilme ve bu yönde gerekli değişiklikleri yapabilme esnekliğine ve inisiyatifine sahip olmayı ifade eder.” (Makinist 2005:11)

“Birçok otorite merkez bankası bağımsızlığına tam bir açıklama getirememektedir. Friedman'a göre merkez bankası özerkliği, merkez bankası ve hükümet arasındaki ilişkiyle irtibatlıdır, hükümet ile yargı arasındaki ilişkiye benzer. Yargı, sadece yasama organınca çıkarılan kanunlar çerçevesinde hükmedebilir ve farklı şekilde davranmaya ancak yasada değişiklik yapmak suretiyle mecbur edilebilir.” (Eijffinger, 1996:1)

Merkez bankası bağımsızlığı literatürde yasal bağımsızlık, fiili bağımsızlık, ekonomik bağımsızlık ve politik bağımsızlık olarak incelenmektedir. Yasal bağımsızlık, yasa koyucuların merkez bankasına vermek istediği bağımsızlığın derecesini gösterir. Merkez bankası başkanının atanması, görevden alınması, görev süresi, merkez bankasının para politikası ile ilgili sorumluluğu yasal bağımsızlık kapsamına girmektedir.

“Fiili bağımsızlık, merkez bankasının görev ve yetki alanında kazanmış

olduğu yasal bağımsızlığın uygulamalardaki mevcudiyetidir.” (Eroğlu, 2010:128)

Politik bağımsızlık, merkez bankasının kendi politika tercihlerini ve para politikasının nihai hedeflerini belirlerken, hükümetin etkisi altında bulunmamasını ifade eder. Buradaki en önemli hedef, fiyat istikrarının sağlanmasıdır.

Ekonomik bağımsızlık ise, merkez bankasının para politikası araçlarını hiçbir engelleyici ve kısıtlayıcı uygulamaya tabi olmadan kendi iradesi ile seçip, uygulayabilmesidir. Aynı zamanda hükümetin, kamunun finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla, devamlı surette merkez bankası kaynaklarına başvuramamasını ifade eder.

2.2.3. Hesap Verebilirlik

“Merkez bankasının hesap verebilirliği kavramı üç temel unsuru kapsamaktadır. Bunlardan birincisi para politikası amaçlarının açık olarak tanımlanması ve sıralanmasıdır. Merkez bankası kanununda fiyat istikrarı gibi para politikası amaçlarının tanımlanması ve bunun enflasyon hedeflemesi rejimi ile niceliksel olarak belirtilmesi, bankanın performansını değerlendirmeye imkan verdiği için hesap verebilirliğini artırır. Hesap verebilirlik kavramının ikinci unsuru kamuoyunun para politikası konusunda bilgilendirilmesidir. Kamuoyunun para politikası karar ve uygulamaları hakkında bilgilendirilmesi bankanın saydamlığında olduğu gibi hesap verebilirliğinde de önemli bir yer tutar. Hesap verebilirlik kavramının üçüncü unsuru ise para politikası ile ilgili sorumluluğun kimde olduğunun belirtilmesidir. Bu ise bankanın parlamento ve hükümet ile olan ilişkisini, aldığı kararların hükümet tarafından değiştirip değiştirilemeyeceğini ve merkez bankası başkanının görevden alınma koşullarını içermektedir.” (Bakır, 2007:157-158)

2.2.4. Şeffaflık

“Şeffaflık, enflasyon hedefinin net bir şekilde belirlenmesini, temel politika aracı olan faiz oranlarına ilişkin alınan kararların ve benzeri hususların kamuoyuna duyurulması, piyasa müdahaleleri ve politika uygulamaları konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesini, ekonominin bir bütün olarak değerlendirildiği, geçmişe ve geleceğe yönelik tespitleri içeren raporların düzenli aralıklarla yayınlamasını ifade eder.” (San, 2006:39)

“Ekonomideki birimlere hedeflerini ve uygulamalarını en açık bir şekilde anlatmak, kısaca şeffaf olmak hesap verebilir olmanın gerektirdiği bir nitelik olmanın yanı sıra, merkez bankasının hedefine ulaşmasında, yani ekonomideki bekleyişlerin kendi hedefleri örtüşmesini sağlamasında önemli bir araçtır. Bu çerçevede merkez bankalarının toplumun, başlıca toplumun dört kesimi ile ayrı ayrı iletişim mekanizmalarını geliştirmesi ve bu kesimlerin talepleri doğrultusunda şeffaf olması gerekmektedir. Bunlar; piyasalar, basın ve yayın organları, politikacılar ve toplumdur.” (Yılmaz, 2006:27-28)

2.2.5. Güvenilirlik

Güvenilirlik, merkez bankası bağımsızlığının temel unsurudur. Güvenilirlik olmazsa para politikası çalışmaz ve ancak fiyat istikrarı yoluyla kazanılır.

“Kredibilitenin merkez bankaları için önemi, uzun vadeli stratejilerini değiştirmeksizin kısa vadeli taktiklerindeki değişikliğe tolerans gösterilmesini istediklerinden ve özellikle finansal kriz dönemlerinde olağanüstü önlemler almaya zorlanan merkez bankaları için önemli bir faktör olabilmesinden kaynaklanmaktadır.” (Turgut, 2007:32)

2.3. MERKEZ BANKALARININ FONKSİYONLARI

Bir merkez bankası tarafından yerine getirilen fonksiyonlar ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılıklar göstermektedir. Gelişmiş olan ülkelerin çoğunda fiyat istikrarı merkez bankalarının ana fonksiyonudur. Gelişmekte olan veya az gelişmiş olan ülkelerde ise kalkınma hedefleri öne çıkmaktadır.

“Merkez bankalarının fonksiyonları aşağıda sıralanmaktadır.

- a. Banknot ihraç ederler.
- b. Hükümetin bankeri, ajanı ve danışmanıdır.
- c. Ticari bankaların nakit rezervlerini muhafaza ederler.
- d. Ülkenin milletlerarası nakit rezervlerini muhafaza ederler.
- e. Reeskont işlemleri yaparlar.
- f. Açık piyasa işlemleri yaparlar.
- g. Mevduat karşılıklarını ayarlarlar.
- h. Kredi kontrolü yaparlar.
- i. Döviz kontrolü yaparlar.

j.Ticari bankaların takas, tasfiye ve münakale merkezidir.”
<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/m/028.htm> 15.05.2011)

2.3.1. Banknot İhracının Gerçekleştirilmesi

Banknot çıkarmak ve bu çıkarılan banknotların ülke içerisinde dağıtımını yapmak merkez bankalarının en eski ve temel görevlerindendir. Banknot çıkarma görevinin tek bir bankada toplanması sayesinde, para ve kredi hacmi kolaylıkla kontrol edilebilmektedir. Merkez bankaları para ihraç ederken paranın satın alma gücünü ve yabancı paralar karşısındaki değerini muhafaza etmelidir, çıkarılan banknotların ödemelerde her zaman kabul edilebilirliğini sağlamalıdır.

2.3.2. Devletin Bankerliği ve Danışmanlığı Görevini Yapması

Merkez bankaları, ilk kuruldukları andan itibaren, devletin bankası rolünü üstlenmişlerdir. Merkez bankaları, devlet adına tahsilat yaparlar ve ödemelerde bulunurlar. Bu işlemleri doğrudan kendileri veya bazı ticari bankalar aracılığıyla yapabilirler. Mesela ülkemizde bu tür işlemler Merkez Bankası şubelerinin olmadığı yerlerde T.C. Ziraat Bankası aracılığıyla yapılmaktadır.

2.3.3. Ticari Bankaların Nakit Rezervlerini Tutması

Ticari bankalar, merkez bankalarında rezerv tutmak zorundadırlar. Merkez bankasında tutulan bu rezervler ekonomide para dengesinin sağlanmasında yeri geldiğinde politika aracı olarak da kullanılabilir. Merkez bankaları zorunlu karşılıklar yoluyla bu rezervleri değiştirebilmektedir.

2.3.4. Ülkenin Milletlerarası Nakit Rezervlerini Muhafaza Etmesi

Merkez Bankaları, ülkenin altın ve döviz rezervlerinin büyük bir kısmını muhafaza etmektedir. Ülke parasının dış değerini koruması, elindeki altın ve döviz mevcutlarının emisyon hacmini etkilemesi, dış borç ödemelerinin zamanında yapılabilmesi, ulusal paraya güvenin sağlanabilmesi ve finansal istikrarın sağlanması merkez bankasının elinde tuttuğu döviz ve altın rezervleriyle ilişkilidir.

2.3.5. Reeskont İşlemi Yapılması

Reeskont işlemi, merkez bankalarının en önemli fonksiyonlarındanıdır.

Reeskont işlemi, geçici bir süre için nakite ihtiyacı olan bankaların, kısa vadeli alacaklarının bir kısmını merkez bankasına vermesidir. Merkez bankaları reeskont oranlarını değiştirerek para politikalarına yön vermektedir. Ekonominin kriz ve genişleme dönemlerinde reeskont oranları düşürülmekte, enflasyon dönemlerinde ise yükseltilmektedir. Böylece merkez bankaları reeskont politikası aracılığıyla tedavüle çıkan banknotları ayarlamaktadır.

2.3.6. Açık Piyasa İşlemleri Yapması

Açık piyasa işlemleri devlet tahvillerinin, hazine bonolarının, banka poliçelerinin ve dövizlerin merkez bankası tarafından alınıp satılmasıdır. Açık piyasa işlemleri aracılığıyla, merkez bankası tahvil alıp satarak, tedavüldeki para hacmini ve bankaların merkez bankasındaki mevduatlarını azaltır ya da çoğaltır. Böylece açık piyasa işlemleri ekonomik faaliyetler üzerinde genişletme ve daraltma yapmak için bir araç olarak kullanılır. Açık piyasa işlemlerinde merkez bankasının insiyatifi elinde olup, bu insiyatiften kaynaklanan bir üstünlüğü vardır.

2.3.7. Mevduat Karşılığı Uygulaması Yapması

Ticari bankalar topladıkları mevduatın kanunen saptanan oranını, mevduat karşılığı olarak merkez bankalarında tutmak zorundadırlar. Merkez bankaları, örneğin enflasyon dönemlerinde karşılık oranlarını yükselterek, durgunluk ve ekonomik gerileme dönemlerinde de düşürerek ekonomideki para arzını kontrol etmektedir.

2.3.8. Kredi Kontrolü Yapması

Ticari bankalar kredi yoluyla kaydi para yaratmaktadırlar. Yaratılan bu kaydi para dağılımının kontrolünü merkez bankası yapmaktadır. Merkez bankaları bu işlemi yaparken kredi tavanı koyabilir. Verilen kredilerin istatistiki bilgilerini tutarak, ekonomi ajanlarına yardımcı olunabilmektedir.

2.3.9. Döviz Kontrolü Yapması

“Merkez bankaları döviz kontrolü uygulayarak, sahip olduğu yabancı para rezervlerini koruyabilirler, ödemeler bilançosu dengesini sağlayabilirler, paralarının dış değerini istikrarlı tutabilirler, iç fiyat seviyesini dış rekabetten uzak tutarlar,

bağımsız ekonomi politikaları uygulayabilirler. Kontrol yöntemlerinden bir tanesi zorunlu döviz devir oranıdır. Zorunlu döviz devir yoluyla, merkez bankası hem ilgili kurumların ellerinde bulundurdıkları döviz kontrol edebilmekte, hem de ilan ettiği döviz kuru sayesinde döviz fiyatını etkileyebilmektedir.” (Keyder 2000:90)

2.3.10. Ticari Bankaların Takas, Tasfiye ve Münakale Merkezi Olması

“Merkez bankaları, bankaların nakit rezervlerini muhafaza ederler, bankalar arası alacak ve borçların takas ve mahsuba aracı olurlar. Bütün bankaların, merkez bankasında cari hesabının olması, merkez bankasını bankalar arasındaki alacak ve borçların takas ve mahsup yolu ile ödenmesi sağlayan kurumlar haline getirmiştir.” (Zarakolu 1989:69)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA MERKEZ BANKASI

3.1. AVRUPA MERKEZ BANKASI’NIN KURULUŞUNDAN ÖNCE YAPILAN ÇALIŞMALAR

3.1.1. Ekonomik ve Parasal Yönden Yapılan Çalışmalar

“Avrupa Parasal Birliği sadece ekonomik bir proje değildir. Aynı zamanda siyasal, sembolik ve psikolojik açıdan ve Avrupa bütünleşme hareketi açısından da çok önemli bir adımdır. Avrupa bütünleşme hareketi birçok kurumu kapsayan geniş bir süreçtir. Bu sürecin temelinde Avrupa Birliği’nin (AB) ve onun kurumlarının gelişimi ve bu bağlamda tek para birimi Euro, ortak para politikası ve Avrupa Merkez Bankası (AMB) yer almaktadır.” (Fertekligil, Özkale 2002:2)

3.1.1.1. Werner Raporu

“Avrupa’da bir ekonomik ve parasal birlik yaratmak amacına yönelik ilk girişim 1970 Werner Raporu’nda tanımlanmıştır. Bu rapor 1980 yılına kadar aşamalı olarak gerçekleştirilecek ekonomik ve parasal birleşmenin programını ortaya koymuştur.” (Scheller 2006:16)

Werner Planı’na göre ilk aşamada üye ülke para birimleri arasındaki dalgalanma marjının daraltılması, ikinci aşamada finansal piyasaların özellikle de bankacılık sisteminin entegrasyonu ile sermayenin serbest dolaşımının sağlanması ve son aşamada para birimlerinin geri dönülmez bir biçimde sabitlenmesi ve tek bir para biriminin kullanılması kararlaştırılmıştır.

“Ekonomik ve Parasal Birliğin “nihai hedef” olarak tanımı ve aşamalı olarak gerçekleştireceği Werner Raporu’nda yer almış, ancak her aşamasının neler olduğu, bir sonraki aşamaya nasıl geçileceği ve sonuca hangi yolla ulaşılabacağı net bir şekilde belirtilmemiştir. Ayrıca kurumsal sorunlar da net bir şekilde

belirtilmemiştir. Bu eksiklikler nedeniyle Ekonomik ve Parasal Birlik süreci işleyememiştir.” (Yücememiş 2005:84)

3.1.1.2. Delors Raporu

1988 yılında Avrupa Topluluğu’na üye ülkelerin merkez bankası başkanları Avrupa Konseyi Başkanı Jacques Delors başkanlığında bir komite kurarak Ekonomik ve Parasal Birliğin kurulması konusunda yeni bir rapor hazırlamışlardır. Delors Raporu olarak adlandırılan bu Rapor’da, Werner Raporu’ndaki sürece nazaran daha ayrıntılı bir plan yer almıştır. Delors Raporu’nda parasal birliğin amacı daha açık bir şekilde ifade edilmiştir.

“Rapora göre istikrarlı bir para sahası yaratabilmenin üç koşulu bulunmaktadır. Bunlar; ulusal paraların geri dönülmez biçimde konvertibilitesinin sağlanması, sermaye hareketlerinde tam serbestleşmenin sağlanması ve ulusal paralar arasındaki kurların sabitlenmesidir.” (Karadağ 2007:46-47)

Delors Raporu üç ana bölümden meydana gelmiştir. İlk bölümde, ekonomik ve parasal birliğin amacı ve bu konuyla ilgili gelişmeler anlatılmıştır. İkinci bölümde ekonomik ve parasal birliğin son aşaması olarak tek paraya geçişin olduğu ve ortak para politikası uygulanabilmesi için Avrupa Merkez Bankaları Sistemi’nin oluşturulması gerekliliği ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise ekonomik ve parasal birliğe ulaşılmasının tek bir süreç olarak düşünülmesi gerektiği ve bunun da üç aşamada gerçekleşebileceği anlatılmaktadır. Rapora göre ilk aşamada üye ülkeler ve merkez bankaları arasında yakın parasal ve makroekonomik işbirliğinin sağlanması ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yer almaktadır. İkinci aşamada Avrupa Para Enstitüsü’nün (APE) kurulması amaçlanmaktadır. Burada APE para politikasını koordine etmekle ve ortak para politikası oluşturmakla görevli olacaktır. APE, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (AMBS) ve Avrupa Merkez Bankası’nın temelini oluşturacaktır. İkinci aşamanın sonunda ulusal paraların dönüşüm oranları geri dönülemez biçimde sabitlenecektir. Üçüncü aşamada AMBS para politikasını yönlendirecek, tek bir para ve maliye politikası uygulayacaktır. Bu aşamada ulusal paralar tek bir topluluk parasına dönüşecektir. Rapora göre, AMBS politika uygularken fiyat istikrarı hedefine odaklanacaktır. Delors Raporu’nda üçüncü aşamada öngörülen Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş süreci hükümetler

arası konferanslarda yeniden gözden geçirilerek Maastricht Antlaşması'nda son şeklini almıştır.

“Delors Raporu'nda başarılı bir parasal birliğin temel şartı olarak üye ülkeler arasında uyumun ve yakınlaşmanın gerekliliği üzerinde durulmuş ve ülkelerin ekonomi politikalarında koordinasyonun sağlanması öngörülmüştür.” (Yücememiş, 2005:86)

3.1.2. Maastricht Antlaşması

“7 Şubat 1992 tarihinde, Hollanda'nın Maastricht kentinde imzalanarak 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması'nda (Maastricht Antlaşması), Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) aşamaları, bu aşamalarda izlenecek ekonomik ve parasal politikalar ve bu politikaların uygulanması için gerekli kurumsal değişiklikler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler çerçevesinde, EPB'nin gerçekleştirilmesi doğrultusunda, üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilebilmesini teminen, bazı makro büyüklükler açısından, “Maastricht Kriterleri” olarak adlandırılan yaklaşma kriterleri tespit edilmiş ve bunlara uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımlar belirlenmiştir.” (Dilekli, Yeşilkaya, 2002:3)

Maastricht Kriterleri'ni aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

- a. Toplulukta en düşük enflasyona sahip, en iyi performans gösteren, üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ile ilgili üye ülke enflasyon oranı arasındaki fark bir buçuk puanı geçmemelidir.
- b. Üye ülkelerin kamu açıklarının GSYİH'lerine oranı yüzde üçü geçmemelidir.
- c. Üye devletlerinin kamu borçlarının GSYİH'lerine oranı yüzde altmış geçmemelidir.
- d. Üye ülkelerde uygulanan uzun vadeli faiz oranları, on iki aylık dönem itibariyle, fiyat istikrarı alanında en iyi performans gösteren üç ülkenin faiz oranını iki puandan fazla aşmayacaktır.
- e. Son iki yıl itibariyle, bir üye ülkenin para birimi, diğer bir üye ülkenin para birimi karşısında devalüe edilmemiş olmalıdır.

Maastricht Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu yerine ilk kez Avrupa Topluluğu terimi kullanılmaya başlanmıştır.

3.1.3. Ekonomik ve Parasal Birliğin Aşamaları

3.1.3.1. Birinci aşama

Ekonomik ve parasal birliğin birinci aşaması, 1 Temmuz 1990 yılında başlamıştır. Birinci aşamanın başlamasıyla birlikte üye ülkeler arasındaki sermaye hareketlerine ilişkin tüm sınırlandırmalar kaldırılmıştır. 31 Aralık 1993 tarihinde bitirilmesi öngörülen bu aşamada sermaye hareketlerinde tam bir liberalleşirmenin sağlanması ve üye ülkelerin ekonomi ve maliye politikalarının birbirine yakınlaştırılması hedef olarak seçilmiştir.

“Tek bir para birimi oluşturmak için uyum programları hazırlanmıştır. Bu amaçla; üye devletler kendi aralarında ve üye ülkeler ile üçüncü ülkeler arasında sermaye hareketlerine ilişkin tüm kısıtlamaları kaldıracak, fiyat istikrarına yönelik tedbirler alacak, kamu maliyesini sağlamlaştırmaya yönelik tedbirler alacak, merkez bankasının bağımsızlığını temin edecek, mali konularda uyum yasaları çıkacak, Avrupa Para Sistemi'ne katılacak, ECU'nun mevcut kullanımındaki engelleri kaldıracak, merkez bankası vasıtasıyla para ve döviz politikalarında koordinasyonu sağlayacaklardır.” (Arslan, 2003:5-6).

3.1.3.2. İkinci aşama

“EPB'nin ikinci aşaması 1 Ocak 1994'de APE'nin kurulmasıyla başlar. Geçici olarak kurulan bir organ olan APE'nin temel iki görevi vardı: Birincisi, merkez bankaları arasında işbirliğini ve para politikası uyumunu güçlendirmek; diğeri ise, EPB'nin üçüncü ve son aşamasında tek (diğer bir deyişle, ortak) paraya ve para politikasına sahip olunabilmesi amacıyla AMBS'nin kurulması için gerekli hazırlıkları yapmaktır. Üçüncü aşamanın hazırlıklarının da yapıldığı bu aşamada, APE'nin yaptığı hazırlık çalışmaları doğrultusunda, Aralık 1995'de Madrid'de toplanan Avrupa Konseyi, EPB'nin üçüncü aşamasının 1 Ocak 1999 tarihinde başlamasını ve üçüncü aşamanın başlangıcında uygulamaya konulacak tek (ortak) paranın isminin “Euro” olmasını onaylamıştır.” (Scheller, 2004:22)

İkinci aşamada üzerinde durulan önemli konulardan biri bütçe açıklarının sınırlandırılmasına yönelik önlemler, diğeri ise üye ülkelerin merkez bankalarına yasal bağımsızlık statüsünün kazandırılmasıdır.

3.1.3.3. Üçüncü aşama

1995 yılında gerçekleştirilen Madrid Zirvesi'nde üçüncü ve son aşamaya 1 Ocak 1999 tarihinde geçilmesi ve ortak para biriminin “Euro” olarak adlandırılmasına karar verilmiştir.

“EPB'ye ilişkin son kararların alındığı 2 Mayıs 1998 tarihli AB Konseyi'nde, devlet ve hükümet başkanları düzeyinde ittifakla, ortak paraya geçilmesi için gerekli şartları yerine getirdiğine karar verilen 11 üye ülkenin (Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, İrlanda, Avusturya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Finlandiya ve Portekiz) paralarının 31.12.1998 tarihi itibarıyla ve geriye dönülmez bir şekilde Euro'ya dönüşüm oranları belirlenmiştir. Euro bölgesi para politikasını yürütme sorumluluğu Avrupa Merkez Bankası'na verilmiştir.” (Scheller, 2004:25)

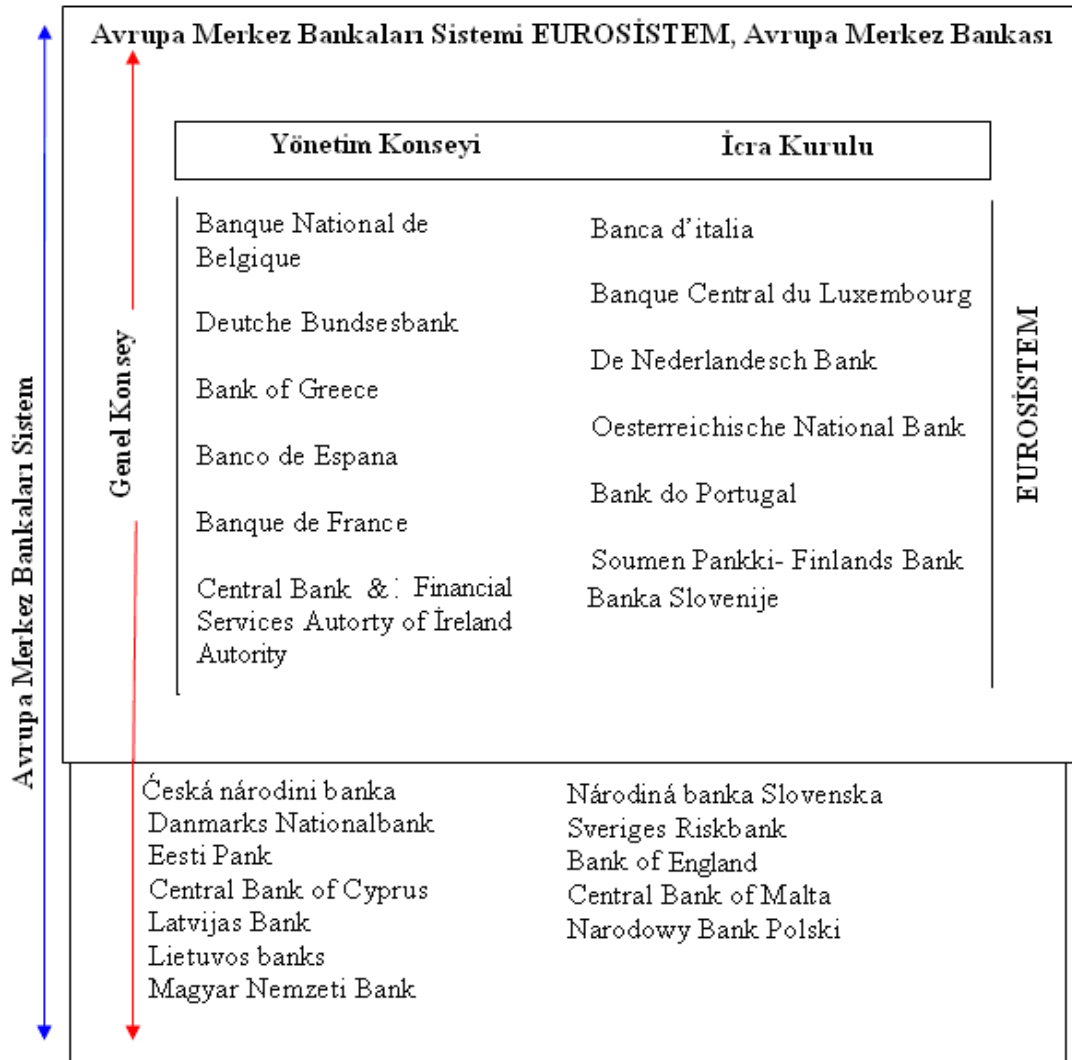
Yunanistan ve İsveç uyum kriterlerini yerine getiremedikleri için parasal birliğin dışında kalmış, İngiltere ise EPB'ye istediği zaman katılma hakkını elde etmiştir. Danimarka aldığı referandum kararıyla EPB'nin dışında kalmıştır. 1 Haziran 1998 tarihinde APE görevlerini Avrupa Merkez Bankası'na devretmiş ve üçüncü aşamanın başlamasıyla bağımsız bir Avrupa Merkez Bankası oluşturulmuştur.

3.1.4. Eurosistem

Avrupa Birliği Antlaşması'nda üye ülkelerin tamamının EPB'ye dahil olmasını öngörmüş, fakat bazı üye ülkeler parasal birlik için tanımlanan kriterleri yerine getirememiş kimi ülkeler ise kendi özel şartlarından dolayı parasal birlik dışında kalmışlardır. Euro'yu benimsemeyen ve AMB'nin dışında kalan üye ülkelerle, EPB'nin üçüncü aşamasında Euro'yu benimseyen 13 AB üye ülkesi Eurosistem'i oluşturmaktadır. Eurosistem AMB'nin Yönetim Konseyi ve Yürütme Kurulu tarafından yönetilmektedir.

“Eurosistem, bir anlamda Amerikan Merkez Bankası gibi bir sistemdir. Ancak AB'nin henüz tam bir siyasal bütünleşmesi olmadığı için Eurosistem'i federal değil AB'nin “subsidiarite” ilkesine göre düzenlenmiş bir sistem olarak düşünmek daha doğrudur.” (Yücememiş, 2005:108)

Şekil 3.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'ni ve Eurosistem'i oluşturan ülkeler ile Avrupa Merkez Bankası'nın organları olan Yönetim Konseyi'ni, Genel Konsey'i ve İcra Kurulu olan Yönetim Konseyi'ni oluşturan ülkeleri göstermektedir.

Şekil 3.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Eurosistem, Avrupa Merkez Bankası (Scheller, 2006:41)

3.1.5. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi

AMB, AB üyesi 27 ülkenin Ulusal Merkez Bankaları ile birlikte Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'ni (AMBS) oluşturur. AMBS, Avrupa Merkez Bankası'nın Yönetim Konseyi, Yürütme Kurulu ve Genel Konsey tarafından yönetilmektedir. Genel Konsey, aynı zamanda parasal birliğe üye olmayan ülkelerin, AMBS ile olan ilişkilerini organize etmektedir. Tek paranın kullanımı geniş bir

kurumsal yapılanmayı gerektirmiştir. Bu kurumsal yapının merkezinde Avrupa Merkez Bankası yer almaktadır.

“Euro bölgesinde tek bir merkez bankası yerine, bir merkez bankasının görevlerini icra etmek üzere bir sistem kurulmasının üç nedeni vardır:

- a. Tüm Euro bölgesi için tek bir merkez bankası örgütlenmesi oluşturmak (merkez bankası işlerinin tek bir yerde yoğunlaştırılması olasılığı) politik nedenlerden dolayı kabul edilebilir görülmemiştir.
- b. Eurosystem yaklaşımı, kendi kurumsal oluşumunu, altyapı ve operasyonel yeteneklerini ve uzmanlığını koruyarak Ulusal Merkez Bankalarının deneyimleri üzerine kurulmuş bir yapılanma sağlamıştır.
- c. Euro bölgesinin, geniş coğrafik dağılımı, kredi kuruluşlarının katılımcı üye ülkelerde merkez bankacılığına kolay erişimini gerekli kılan bir yapılanmayı zorunlu kılmıştır. Ayrıca Euro Bölgesi’ndeki ulus ve kültürlerdeki çoğulluktan (yani birçok ülke ve topluluktan) dolayı, yerel kuruluşların Eurosystem’e erişimde daha iyi sonuç vereceği düşünülmüştür.” (Karadağ, 2007:54-55)

3.2. AVRUPA MERKEZ BANKASI’NIN HUKUKİ YAPISI

AMB işlevlerini, AMBS’ye bağlı olarak yerine getirmektedir. Bu sistemde kararlar, her ulusal merkez bankası başkanının bulunduğu ve kendi ülkesinin, para politikalarının icabı olan menfaatlerini savunabildiği bir ortamda alınmaktadır. AMBS içinde bütün merkez bankaları eşit şartlarda temsil edilmektedir. Üye ülkeler arasında yetki paylaşımı ve yetki transferi vardır. Bu yetki transferinin en önemli özelliği; üye ülkelerin merkez bankalarının, transfer edilen yetkiyi, eşit şartlar altında kullanabilecekleri bir sistem içerisinde yer almalarıdır. Böylece ulusal merkez bankalarının görüşleri doğrudan oluşacak olan politikalara yansıtacaktır.

“Parasal politika alanında; AMBS içerisinde oluşan önerileri, ancak AB Bakanlar Konseyi siyasal düzenlemeler veya hukuki düzenlemeler haline getirebilir. Dolayısıyla, AB Bakanlar Konseyi resen hareket edemez. Öneri veya tasarı AMBS’nin organlarından gelecektir. Sistem içerisinde öyle bir tasarının oluşabilmesi için, AMB hazırlık çalışmalarını ulusal merkez bankalarıyla iş birliği içinde gerçekleştirmesi ve taslağı AMBS’ye sunması gerekir. AMBS’de önerisini AB Bakanlar Konseyi’ne sunacaktır. Karara bağlanan genel düzenlemeler ile ilgili

uygulamaya dönük düzenleyici işlemleri yapma yetkisi, yine Sistem’e aittir.” (Karakuş, 2007:34).

3.3. AVRUPA MERKEZ BANKASI’NIN KURUMSAL (ÖRGÜTSEL) YAPISI

Avrupa Merkez Bankası Tablo 3.1.’de görüleceği üzere Yönetim Konseyi, Yönetme Kurulu ve Genel Konsey’den oluşmaktadır. Başkan, Başkan Yardımcısı ve Yürütme Kurulu’nun diğer üyeleri, AB Bakanlar Konseyi tarafından yapılan tavsiyeye uygun olarak ve Avrupa Birliği Parlamentosu ve AMB Yönetim Konseyi’nden görüş alındıktan sonra, üye devletlerin devlet ve hükümet başkanları tarafından, bir defaya mahsus olmak üzere, sekiz yıl için atanırlar.

Tablo 3.1. Avrupa Merkez Bankası ve Organları

AVRUPA MERKEZ BANKASI		
Yönetim Konseyi	Yürütme Kurulu	Genel Konsey
-AMB Yürütme Kurulu Üyeleri	-AMB Başkanı	-AMB Başkanı
-Euro alanı ülkelerin Ulusal Merkez Bankası Başkanları	-AMB Başkan Yardımcısı	-AMB Başkan Yardımcısı
	-4 Üye	-AB’nin Ulusal Merkez Bankası Başkanları

3.3.1.Yönetim Konseyi

Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi, AMB Yürütme Kurulu’nu oluşturan 6 üye ile Euro alanı ülkelerin Ulusal Merkez Bankası Başkanlarından oluşmaktadır. Yönetim Konseyi’nde oylama yeter sayısı, üyelerin üçte iki çoğunluğudur. Oylama için yeterli çoğunluk sağlanamadığı takdirde, Başkan’ın çağrısı üzerine yapılacak olağanüstü toplantıda kararların alınmasında öngörülen yeter sayı aranmaz. Oylamada eşit oy esası kabul edilmiştir. Yani en küçük nüfusa sahip ülke ile en büyük nüfusa sahip ülke eşit oya sahiptir. Eşitlik durumunda Başkan’ın oyu kararı belirler. Konsey toplantılarında her üyenin bir oy hakkı bulunmaktadır. Bunun sebebi ise Konsey üyelerinin para politikası ya da Eurosystem ile ilgili karar alırken kendi ülkelerinin temsilcileriymiş gibi hareket etmemeleridir.

“Yönetim Konseyi’nde üçte iki çoğunlukla karar alınmasını gerektiren iki önemli durum vardır.

- a. Bir Ulusal Merkez Bankası tarafından yerine getirilen ve Eurosystem'in sorumlulukları arasında olmayan görevler Eurosystem'in amaç ve görevleriyle çatışıyorsa,
- b. Yönetim Konseyi AMBS Statüsü'nde tanımlanandan farklı olarak parasal kontrolün operasyonel metotlarının kullanımına ilişkin karar verecekse, bu yola başvurulur.” (Karadağ 2007:55-56)

Yönetim Konseyi ayda iki kez Frankfurt'ta toplanır. Her ayın ilk toplantısında, parasal ve ekonomik gelişmeler değerlendirilir ve aylık para politikası kararları alınır. İkinci toplantısında ise Yönetim Konseyi'nin diğer görevleriyle ve AMB ile Eurosystem'in sorumluluklarıyla ilgili konular görüşülür ve Konsey aksine karar almadıkça toplantı tutanakları gizli tutulur.

“Yönetim Konseyi, AMB'nin ve onun karar organlarının örgütsel yapısını belirleyen Usul Kurallarını koyar. AMB'nin yol gösterici esasları ve talimatlarına uyulması için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Gerekli gördüğü her türlü bilgiyi ulusal merkez bankalarından talep eder. Euro alanı kapsamındaki ülkelerde banknot ihraç izni verme yetkisi münhasıran Yönetim Konseyi'ndedir. Zorunlu karşılıkların hesaplanması ve belirlenmesine ilişkin düzenlemeler Yönetim Konseyi'nce çıkartılır. AMB'nin yıllık hesapları Yönetim Konseyi tarafından onaylanır. Yönetim Konseyi, Ulusal Merkez Bankalarınca yürütülen işlemlerin muhasebeleştirilme ve raporlanmasının standart hale getirilmesi için gerekli kuralları koyar.” (San, 2006:67)

3.3.2.Yürütme Kurulu

Avrupa Merkez Bankası'nın operasyonel karar birimidir. Yürütme Kurulu, Avrupa Merkez Bankası Başkanı, Başkan Yardımcısı ve 4 üye ile toplam altı kişiden oluşmaktadır. Başkan ve üyeler bankacılık ve finansman konusunda uzman olmuş kişilerdir. Adaylar AB Konseyi tarafından, AB Parlamentosu ile Yönetim Konseyi'nin görüşleri alınarak belirlenir. Yalnızca üye ülkelerin vatandaşları Yürütme Kurulu üyesi olabilir. Üyelerin görev süresi sekiz yıldır ve yeniden atanamazlar. Yalnızca, görevi kötüye kullanmaları veya ahlaklı davranmama durumlarında görev süreleri dolmadan görevlerinden alınabilmektedirler. Yürütme Kurulu üyelerinden hiçbirisi, Yönetim Konseyi'nden istisnai izin almadıkça, kazanç sağlayan ya da sağlamayan başka herhangi bir işle uğraşamaz.

Yürütme Kurulu'nun toplantısında hazır bulunan her üyenin bir oy hakkı bulunmaktadır. Aksine bir hüküm bulunmadığı sürece, Yürütme Kurulu kullanılan oyların basit çoğunluğu ile karar verir. Oyların eşitliği halinde, Başkan'ın oyu belirleyicidir.

Yürütme Kurulu, Yönetim Konseyi toplantılarının hazırlanmasından sorumludur ve üyeler görevlerini tam gün çalışma esasına göre yürütürler. AMB Başkanı veya onun yokluğunda Başkan Yardımcısı, AMB'nin Yönetim Konseyi ve Yürütme Kurulu toplantılarına başkanlık eder. Başkan veya belirleyeceği kişi AMB'yi dışarıdan temsil eder.

“Yürütme Kurulu'nun sorumlu olduğu üç alan vardır. Birinci alan, para politikasını, Yönetim Konseyi tarafından belirlenen ilkeler ve kararlara doğrultusunda uygulamak ve bu amaçla, Ulusal Merkez Bankalarına gerekli talimatları vermek. İkinci alan Banka'nın günlük işlerini yürütmektir. Üçüncü alan ise, Yönetim Konseyi tarafından verilmiş yetkileri kullanmaktır.” (Karluk, 2003:416)

3.3.3. Genel Konsey

Guvernörler Konseyi olarak da bilinir. Avrupa Merkez Bankası'nın Başkanı, Başkan Yardımcısı ile Avrupa Birliği'ne üye 27 ülke Ulusal Merkez Bankası Başkanlarından oluşmaktadır. AB Konsey Başkanı ve AB Komisyonu temsilcisi Genel Konsey toplantılarına katılabilirler fakat oy hakları yoktur. Dört Yürütme Kurulu üyesi de Konsey Toplantısına katılabilir, ancak onların da oy verme yetkisi yoktur. Genel Konsey'in sekreteryası AMB tarafından hazırlanır. Toplantıları AMB Başkanı tarafından hazırlanır. Toplantılara Başkan veya yokluğunda Başkan Yardımcısı başkanlık eder.

Genel Konsey yılda en az on defa Frankfurt'ta toplanır. Toplantılarda, üyelerin en az üçte iki çoğunluğu aranır. Yeterli çoğunluk sağlanamadığı takdirde; Başkan, üyeler için, yeterli çoğunluk şartının aranmayacağı olağanüstü toplantı kararı verebilir. Yeterli çoğunluğun sağlanamadığı toplantılarda kararlar oy çokluğu ile alınır ve eşitlik olması durumunda Başkan'ın oyu belirleyici konumdadır. Genel Konsey bazı durumlarda karar verebilmek için kamuoyunun görüşüne başvurabilir.

“Genel Konsey'in yetki ve görevleri şunlardır.

- a. Danışmanlık hizmeti vermek,

- b. İstatistiksel bilgi toplamak,
- c. AMB'nin üç aylık ve yıllık raporları ile haftalık konsolide finansman raporlarını hazırlamak,
- d. Ulusal Merkez Bankası tarafından kullanılmakta olan muhasebe ve raporlama sistemlerinin standardizasyonu için gerekli kuralları oluşturmak,
- e. Üye ülke Merkez Bankalarının AMB üyeliği için yatırması gereken sermaye miktarı ile ilgili olan ve Amsterdam Antlaşması'nda öngörülmüş olanların dışında kalan diğer gerekli önlemleri almak,
- f. AMB personelinin istihdam şartlarını belirlemek,
- g. Euro ile sisteme katılmayan üyelerin paraları arasındaki değişim kurunun değiştirilemez biçimde belirlenmesi için gerekli hazırlıkları yapmaktır.” (Karluk, 2002:448)

3.3.4. Alt Komiteler

“Alt komiteler, Yönetim Konseyi tarafından kurulmuştur. Bu komiteler AMB karar alma mekanizmasının işleyişinde yardımcı olan organlardır. Bu organlar yetki alanlarına giren konularda karar alınmasına ve karar alma süreçlerine ilişkin uzmanlıklarını sunarlar. Bu komiteler üst düzey uzmanlar tarafından yönetilirler. Alt komiteler AMB ve Euro alanı UMB üyelerinden meydana gelmiştir. Genel Konsey'i ilgilendiren konuların varlığı halinde Euro alanı dışında kalan UMB'lerinden de temsilciler komiteler de yer alabilmektedir. Alt Komiteler Yönetim Kurulu vasıtasıyla Yönetim Konseyi'ne rapor sunarlar.” (Karadağ, 2007:61)

Tablo 3.2.'de Yönetim Konseyi tarafından kurulan ve Konsey'e yardımcı olan Alt Komiteler gösterilmektedir.

Tablo 3.2. Alt Komiteler

a. Muhasebe ve Parasal Gelirler Komitesi (Accounting and Monetary Income Committee-AMICO)
b. Banknot Komitesi (Banknote Committee-BANCOO)
c. Dış İletişim Komitesi (External Communication Committee-ECCO)
d. Bilgi Teknolojisi Komitesi (Information Technology Committee-ITC)
e. İç Denetim Komitesi (Internal Auditory Committee-IAC)
f. Uluslararası İlişkiler Komitesi (International Relations Committee-IRC)

Tablo 3.2. devam

g. Hukuk Komitesi (Legal Committee-LEGCO)
h. Piyasa İşlemleri Komitesi (Market Operations Committee-MOC)
i. Ödemeler ve Mutabakat Sistemleri Komitesi (Payment and Settlement System Committee-PSSC)
j. Para Politikası Komitesi (Monetary Policy Committee-MPC)
İstatistik Komitesi (Statistic Committee)

Kaynak: Yücememiş, 2005:112

3.4. AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN GÖREVLERİ

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin temel görevi fiyat istikrarını sağlamaktır. Avrupa Merkez Bankası bu amaca yönelik ekonomi politikaları uygulamaktadır. Birliğin amacı yüksek istihdamı ve sürdürülebilir bir büyümeyi fiyat istikrarını gerçekleştirerek sağlamaktır. AMB bu görevi yerine getirirken AB'nin ve ulusal hükümetlerin kurum ve organlarından talimat almaz.

“Büyüme oranının veya istihdamın artırılması gibi hedefler yerine, fiyat istikrarının temel hedef olarak tespit edilmesinin en önemli nedenlerinden birisi, Sistem'in temel görevi olan para politikasının özellikle parasal istikrarı sağlama konusunda daha etkin olduğunun kabul edilmesidir. Fiyat istikrarı, Maastricht Antlaşması'nda öngörülen serbest rekabete dayalı piyasa ekonomisi prensibinin işlerliği bakımından da önem taşımaktadır.” (Makinist, 2005:38)

“Maastricht Antlaşması'na göre AMB'in dört temel görevi vardır:

- a. Euro bölgesi için para politikasını tanımlamak ve yerine getirmek,
- b. Euro bölgesi döviz işlemlerini idare etmek,
- c. Euro bölgesi üye devletlerinin döviz rezervlerini tutmak,
- d. Ödeme sisteminin sorunsuz işleyişini temin etmek.” (The European Central Bank, 2006:13)

AMB Yönetim Konseyi kağıt para ihraç edilmesine yetkili tek organdır. Euro banknotlarının basımını AMB ve Ulusal Merkez Bankaları yapar. Madeni paraların basımını ise ulusal hükümetler yapar. Yine AMB Eurosistem için gerekli olan istatistiki bilgileri toplamak ile görevlidir.

3.5. AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN SERMAYE YAPISI

Avrupa Merkez Bankası'nın başlangıç sermayesi Maastricht Antlaşması ile belirlenmiş olup, beş milyar EURO'dur. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Ulusal Merkez Bankaları'nın sermaye iştiraklerinden ve hisselerinden meydana gelmektedir. Bu hisseler devir ve rehin edilemez, haczedilemez. Her üye ülke Merkez Bankası'nın ödeyeceği sermaye payı o ülke nüfusunun AB nüfusuna, GSYİH'sinin de Avrupa Birliği GSYİH'sine olan oranların ortalamasına göre hesaplanmaktadır. Bu hesaplama için gerekli olan veriler her beş yılda bir ekonomik ve demografik göstergelere göre yenilenir. Sermaye miktarının arttırılmasına AMB Yönetim Konseyi karar vermektedir. Sermaye miktarı ise AMB'nin karşılaşılabileceği riskler karşısında önlem olarak arttırılır.

“Avrupa Merkez Bankası'nda en büyük sermaye payı %24,5 ile Almanya'ya aittir. Diğer büyük pay sahipleri ise Fransa, İtalya, İngiltere ve İspanya'dır. AMB ayrıca, karlarının %80'ini üye ülke Merkez Bankaları'na verecek, %20'sini ise Banka'nın rezervlerine ilave edecektir. Euro alanının dışında kalan Ulusal Merkez Bankaları dağıtılan kârlardan pay alamamakta, buna karşın Banka zararlarından da etkilenmemektedirler.” (Yücememiş, 2005:117-118)

3.6. AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN UYGULADIĞI PARA POLİTİKASI

Merkez bankalarının uyguladığı para politikası ile para miktarı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Uzun dönemde para miktarındaki bir artış, reel çıktı veya istihdam gibi değişkenler üzerinde herhangi bir etkide bulunmazken, genel fiyat düzeyini arttıracaktır. Bu olguyu temel alan AMB, uyguladığı para politikasında temel hedef olarak fiyat istikrarını belirlemiştir.

3.6.1. AMB Para Politikasının Amacı

Avrupa Merkez Bankası'nın para politikasının başlıca amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Fiyat istikrarı hedefiyle çelişmemek suretiyle aynı zamanda sürdürülebilir ve enflasyonist olmayan bir büyüme ve yüksek istihdamı gerçekleştirmek de Avrupa Merkez Bankası'nın amaçları arasında yer almaktadır.

“Fiyat istikrarının birincil amaç seçilmesinin çeşitli nedenleri vardır. İlk olarak, onlarca yıllık pratik deneyimlerin, yüzlerce iktisadi araştırmanın ve hakim ekonomik düşüncenin fiyat istikrarının iktisadi bekleyişlerin iyileştirilmesine ve

vatandaşların yaşam standartlarının arttırılmasına yaptığı katkıyı ortaya koymasındır. İkinci bir neden de para politikasının teorik temelleri, geçmiş deneyimlere ek olarak para politikasının ekonomideki fiyat düzeyi üzerinde kaçınılmaz bir biçimde bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu yüzden orta vadede, sadece fiyat istikrarı, tek para politikasının yapılabilir amacı olma özelliğine sahiptir. Buna mukabil, fiyat istikrarı üzerinde olumlu etkileri bir yana, para politikası, reel değişkenler üzerinde sürekli bir etkiye sahip değildir. Bununla birlikte AB Antlaşması açık bir biçimde fiyat istikrarının sağlanmasını, AMB'nin birincil amacı olarak belirlemiştir.” (Karadağ, 2007:64)

3.6.2. AMB Para Politikasının Yürütülmesinde İzlenen İlkeler

Eurosistem'in operasyonel çerçevesi AB Antlaşması'nda 127. maddesinde yazılı ilkelere dayanmaktadır. Bunlar: kaynakların etkin dağılımını tercih eden serbest rekabete dayalı açık piyasa ekonomisi ilkesi, operasyonel etkinlik, eşit muamele ve uyum, merkezi olmayan uygulama, sadelik, şeffaflık, süreklilik, güvenlik ve maliyet etkinliğidir. Operasyonel etkinlik en önemli ilkedir. Operasyonel etkinlik kavramıyla tanımlanmak istenen, kısa dönem piyasa oranlarını etkileyen para politikası kararlarının hızlı ve etkili bir biçimde alınmasını ifade etmektedir.

Euro Bölgesi'nin neresinde olursa olsun, yerleşik olduğuna ve büyüklüğüne bakmaksızın finansal kuruluşlara eşit muamele edilmelidir. AMB operasyonları yönetir ve ulusal merkez bankaları da işlemleri yürütür. Sadelik ve şeffaflık, para politikası operasyonlarının perde arkasının doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Süreklilik ilkesi, para politikası operasyonlarına katılan merkez bankaları ile muhataplarının tecrübe kazanması için araçlarda ve prosedürlerde sık ve önemli değişikliklerden kaçınmayı hedefler. Güvenlik ilkesi, Eurosistem'in finansal ve operasyonel risklerinin asgaride tutulmasını gerektirir. Maliyet etkinliği, operasyonel giderlerin hem Eurosistem hem de muhatapları için düşük tutulması demektir.

“AMB'nin para politikası stratejisinde fiyat istikrarı bir orta dönem hedefidir. Bunun anlamı fiyatlarda ortaya çıkan anlık geçici dalgalanmalar dikkate alınmayacak ve bu amaçla herhangi bir politika değişikliğine gidilmeyecektir. Diğer bir nokta ise AMB'nin fiyat istikrarı hedefinde enflasyon için üst sınırın açık bir biçimde sıfırdan yukarı ve %2'den aşağı ancak %2'ye yakın olması kararlaştırılmış

tek başına bu amacın her zaman gerçekleştiği anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda deflasyonist bir eğilimde fiyat istikrarı amacına ters düşecektir. Tek para politikası tüm Euro alanı için geçerli olacak tek bir bölgesel ya da ulusal gelişmeye yönelik olmayacaktır. Euro bölgesi Ulusal Merkez Bankaları'nın hedefi enflasyon konusunda alınan bu kararlar uyumludur.” (Genç, 2004:27)

AMB, fiyat istikrarı hedefini gerçekleştirmek isterken M3 para arzını kullanmaktadır. Tablo 3.3.'de görüleceği üzere diğer para arzı tanımlarına göre daha geniş olan M3 para arzının, uygulanması daha esnektir. M1 para arzı dolaşımdaki para ve gecelik mevduatlardan oluşmaktadır. M2 para arzı dolaşımdaki para, gecelik mevduatlar, iki yıla kadar vadeli mevduatlar ve üç aya kadar vadeli mevduatlardan oluşmaktadır. M3 para arzı ise dolaşımdaki para, gecelik mevduatlar, iki yıla kadar vadeli mevduatlar, üç aya kadar vadeli mevduatlar, repo, para piyasası fonları ve iki yıla kadar vadeli borç senetlerinden oluşmaktadır.

Tablo 3.3. Euro Bölgesi Para Arzı Tanımları

Euro Bölgesi Para Arzı Tanımları			
	M1	M2	M3
Dolaşımdaki Para	X	X	X
Gecelik Mevduatlar	X	X	X
İki Yıla Kadar Vadeli Mevduatlar		X	X
Üç Aya Kadar Vadeli Mevduatlar		X	X
Repo			X
Para Piyasası Fonları			X
İki Yıla Kadar Vadeli Borç Senetleri			X

Kaynak: (<http://www.ecb.int/stats/money/aggregates/aggr/html/hist.en.html> (21.09.2011))

3.6.3. AMB Para Politikası Araçları

AMB para politikasını yürütmek için Açık Piyasa İşlemleri (Open Market Operations), Sürekli Kredi Kolaylıkları (Standing Facilities), Minimum Rezerv Sistemi (Minimum Rezerv System) gibi para politikası araçlarını kullanmaktadır. Para politikası araçlarını AMB Yönetim Konseyi belirlemektedir. AMB Yönetim Konseyi bu para politikası araçlarını belirlerken, üye ülkelerin Ulusal Merkez Bankaları'nın görüşlerini alarak merkeziyetçi yapıdan uzak kalma ilkesine bağlı olmaya çalışmaktadır.

3.6.3.1. Açık piyasa işlemleri

Açık Piyasa İşlemleri (APİ), piyasalarda likiditenin arttırılmasında veya azaltılmasında ve faiz oranlarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

“APİ çerçevesinde, Eurosystem tarafından kullanılacak beş değişik para politikası aracı bulunmaktadır. Bunlar; Ters İşlemler, Doğrudan İşlemler, Borç Sertifikası İhracı, Döviz Takas İşlemleri ve Sabit Vadeli Mevduat Toplama'dır.” (Savaş, 1999:64)

APİ'ler Hazine'ye ait bono ve tahvillerin piyasada Merkez Bankası aracılığı ile alım ve satım işlemlerini kapsamaktadır. Piyasalarda likidite sıkıntısı yaşandığı zaman, Merkez Bankası piyasaya emisyon karşılığında para sürüp bono ve tahvil satın alması, bankaların kredi hacmini arttırarak faizlerde düşüşe yol açar. Piyasalarda likidite bolluğu yaşandığı zaman ise, Merkez Bankası bono ve tahvil satarak, bankaların kredi hacminin daralmasına ve faizlerde yükselişe neden olmaktadır.

“APİ'nin, tamamen Merkez Bankası denetiminde olması, işlem hacminin kontrol edilebilmesi, esnek olması, işlemler sonucu yapılan hataların hemen düzeltilebilmesi ve bu işlemlerin kapsamlı bir bürokrasi gerektirmeden kolayca yapılabilmesi söz konusu işlemlerin avantajlarını ortaya koymaktadır.” (Paya, 1998:155)

Refinansman İşlemleri (Main Refinancing Operations), Uzun Dönemli Refinansman İşlemleri (Long Term Refinancing Operations), İnce Ayar İşlemleri (Fine-Tuning Operations) ve Yapısal İşlemler (Structural Operations) olmak üzere dört çeşit APİ vardır.

3.6.3.1.1. Refinansman İşlemleri

Eurosystem'in Açık Piyasa İşlemleri'nin hedeflerinin yerine getirilmesinde refinansman işlemleri önemli bir rol oynamaktadır. Refinansman işlemleri haftada bir kez ve iki haftalık vade üzerinden belirli bir takvime göre yapılmaktadır. Bu işlemler standart ihaleler yoluyla Ulusal Merkez Bankaları tarafından yerine getirilmektedir.

3.6.3.1.2. Uzun Dönemli Refinansman İşlemleri

Uzun dönemli refinansman işlemleri, ayda bir kez ters işlemler biçiminde yürütülmektedir ve vade yapıları üç aydır. Bu işlemler, piyasanın uzun dönemli likidite ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılır. Standart ihaleler yoluyla belirli bir takvime göre Ulusal Merkez Bankaları tarafından yerine getirilmektedir. Uzun dönemli refinansman işlemlerinin hacmi refinansman işlemlerinin hacmiyle karşılaştırıldığında daha düşüktür.

3.6.3.1.3. İnce Ayar İşlemleri

İnce ayar işlemleri, para piyasasında ortaya çıkan beklenmedik şokların likidite oranında öngörülemeyen dalgalanmalara yol açmasının faiz oranları üzerindeki etkisini hafifletmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu işlemler, repo veya ters repo, döviz swapları ve sabit vadeli mevduat toplanması yoluyla gerçekleştirilir. İnce ayar işlemleri esnek bir yapıya sahiptir ve vadeleri değişkendir. Likidite ihtiyacı, Ulusal Merkez Bankaları tarafından hızlı ihale yöntemiyle karşılanmakta veya iki taraflı işlemler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

3.6.3.1.4. Yapısal İşlemler

Yapısal işlemler, Eurosystem tarafından ters işlemler, doğrudan piyasadan senet alınıp satılması ve borçlanma sertifikası ihracı yoluyla gerçekleştirilmektedir. Ters işlemler ve borçlanma sertifikası ihracı Ulusal Merkez Bankaları tarafından ihale açılarak yerine getirilirken, doğrudan senet alım ve satım işlemlerinde karşılıklı muamelelere başvurulmaktadır. Bu işlemler, piyasaya likidite sağlama amacıyla veya piyasadan para çekmek amacıyla yapılır.

3.6.3.2. Sürekli Kredi Kolaylıkları

AMB tarafından uygulanan para politikasının ikinci aracı Sürekli Kredi Kolaylıkları'dır. Temel amacı piyasadaki likiditeyi sağlamak veya piyasadan likiditeyi çekmek ve günlük faiz oranlarının alt ve üst sınırlarını belirlemektir. Bu araç, finans kurumlarına Marjinal Kredi Kolaylığı ve Mevduat Kolaylığı sağlamaktadır. Marjinal Kredi Kolaylığı ile kurum veya kuruluşlar güvenilir teminat karşılığında Ulusal Merkez Bankaları'ndan gecelik kredi alabilmektedirler. Bu işlem sayesinde gecelik faizin üst sınırı belirlenebilmektedir. Mevduat Kolaylıkları ile de

kurum veya kuruluşlar daha önce belirlenmiş faiz oranından Ulusal Merkez Bankaları'ndan gecelik mevduat açarlar. Bu işlem sayesinde de piyasa gecelik faizi alt sınırı belirlenmektedir.

“Marjinal Kredi Kolaylığı, bankaların gecelik likidite ihtiyaçlarını karşılarken, Mevduat Kolaylığı bankaların fon fazlalarını gecelik olarak değerlendirmelerini sağlamaktadır. Yani üst faiz oranında likidite yaratılırken, alt faiz oranında likidite massedilmektedir. Bu iki imkan sayesinde, gecelik faizlerin taban ve tavan oranları belirlenerek, piyasa faizlerinde yaşanabilecek dalgalanmalar azaltılmaktadır. Sürekli kolaylıkların kombinasyonu faiz dalgalanmaları kapsamında bir koridor oluşturmakta ve böylece para politikasının tutarlı işlemesine imkan tanımaktadır. Yaratılacak dar bir faiz aralığı, faizlerdeki dalgalanmayı otomatik olarak azaltacak ve Merkez Bankası'nın sık müdahalesine (ince ayar işlemlerine) ihtiyaç duyulmayacaktır. Ancak, koridorun çok dar olması durumunda, piyasa likidite hacmi bundan olumsuz etkilenecektir. Çünkü dar bir faiz aralığı, mali kuruluşların likidite yönetiminde bankalar arası piyasayı kullanma ihtiyacını azaltacağından, likit bir EURO piyasasının gelişmesini önleme riski taşımaktadır.” (Yücememiş, 2005:129)

3.6.3.3. Minimum Rezerv Sistemi

Minimum rezerv sistemi, kredi kurumlarının veya kuruluşlarının Ulusal Merkez Bankaları'nda tutmakla yükümlü oldukları zorunlu karşılık oranlarını ifade etmektedir.

“Bankaların minimum rezerv miktarı, bir aylık süre içinde günlük rezerv ihtiyaçları dikkate alınarak ve AMB'nin para ve bankacılık istatistikleri çerçevesinde oluşturulan veri tabanına göre belirlenmektedir. Ayrıca bir rezerv ayırmak zorunda olmayan finansal kurumlarla, rezerv ayırmak zorunda kalan kredi kurumları arasında bir haksız rekabete meydan vermemek için, rezervlere haftalık satışlara (refinansman işlemlerine) uygulanan oranda bir faiz ödemesi yapılmaktadır. Böylece, zorunlu karşılık tutulması sebebiyle oluşan yeniden finansman maliyetleri telafi edilebilmektedir. AMB Konseyi zorunlu karşılıklar faiz oranlarının %1,5-2,5 arasında belirlenmesini kararlaştırmıştır. Ayrıca, küçük finans kurumlarını korumaya yönelik olarak 100.000 Euro tutarındaki miktar zorunlu karşılıklar dışında

tutulmaktadır. Zorunlu karşılık elektronik fon ihraç edenleri de kapsamaktadır.” (Yücememiş, 2005:131)

3.7. AVRUPA MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU

AMB bilançosu, Banka'nın faaliyetleri ve finansal durumu hakkında bilgi vermektedir ve Ulusal Merkez Bankaları'nın bilançolarındaki kalemlerin toplamından oluşmaktadır. AMB bilançosu bir yandan ekonomik durumla ilgili karşılaştırma ve gelecekle ilgili tahmin yapılmasına imkan verirken, aynı zamanda ekonominin analiz edilebilmesine imkan tanımaktadır.

AMB bilanço uygulamasında, gerçekleşmemiş kazançlar gelir olarak kaydedilmez ve yeniden değerlendirme hesabına aktarılmakta iken, gerçekleşmemiş zararlar kar/zarar hesabına aktarılmaktadır.

Tablo 3.4. ve 3.5. bize AMB bilançosunun 31.12.2009 ve 31.12.2011 tarihleri itibariyle aktif ve pasif taraf gerçekleştirmelerini göstermektedir.

Tablo 3.4. AMB Bilanço Kalemleri Aktif Tarafı

Aktif	31.12.2010	31.12.2009
1.Altın Mevcudu ve Altın Alacakları	17,015,600,109	12,355,158,122
2.Euro Alanı Dışındaki Yerleşiklerden Döviz Alacakları	39,713,718,761	35,455,982,796
-IMF'den Alacaklar	414,722,811	346,455,675
-Bankalara Menkul Değer Yatırımları, Dış Krediler ve Diğer Dış Varlıklar	39,298,995,950	35,109,527,121
3.Euro Alanındaki Yerleşiklerden Döviz Alacakları	4,326,557,549	3,293,593,476
4.Euro Alanı Dışındaki Yerleşiklerden Euro Alacakları		
-Bankalara Verilen Krediler, Bankalara Menkul Değer Yatırımları	1,800,000,000	0
5.Euro Alanındaki Kredi Kurumları Yerleşiklerinden Diğer Döviz Alacakları	33,368,000	5,000
6.Euro Alanındaki Yerleşiklerin Euro Cinsinden Menkul Değerleri	17,925,976,508	2,181,842,083

Tablo 3.4. devam

7.Eurosistem İçi Alacaklar	67,176,191,390	70,873,274,725
-Euro Banknotların Dağıtımından Doğan Alacaklar	67,176,191,390	64,513,307,300
-Diğer Alacaklar (Net)	0	6,359,967,425
8.Diğer Aktifler	15,531,601,653	13,838,107,634
-Maddi Duran Varlıklar	281,925,625	221,886,920
-Diğer Finansal Aktifler	13,249,960,731	11,816,451,684
-Tahakkuk Etmiş Alacaklar	147,260,366	20,951,426
-Peşin Ödenmiş Giderler	1,319,491,653	775,782,372
-Çeşitli Alacaklar	532,963,278	1,003,035,232
Toplam Aktifler	163,523,013,970	137,997,963,836

Kaynakça: <http://www.ecb.int/pub/pdf/annrep/ar2010en.pdf>

Tablo 3.5. AMB Bilanço Kalemleri Pasif Tarafı

Pasif	31.12.2010	31.12.2009
1.Dolaşımdaki Para	67,176,191,390	64,513,307,300
2.Euro Alanındaki Yerleşik Kredi Kurumlarına Euro Yüğümlölükleri	33,363,000	0
3.Euro Alanındaki Yerleşiklere Euro Borçlar	1,072,000,000	1,056,000,000
4.Euro Alanı Dışındaki Yerleşiklere Euro Alacaklar	1,201,602,021	9,515,160,271
5.Euro Alanı Dışındaki Yerleşiklere Döviz Alacakları	478,028,926	18,752,058
6.Eurosistem İçi Yüğümlölükler	61,429,713,141	40,204,457,215
-Döviz Rezervi Transferine Olan Yüğümlölükler	40,204,457,215	40,204,457,215
-Eurosistem İçi Diğer Yüğümlölükler	21,225,255,926	0
7.Diğer Yüğümlölükler	1,812,332,249	1,336,714,759
-Tahakkuk Etmiş Borçlar	568,235,002	196,041,410
-Peşin Alınmış Gelirler	749,630,881	731,468,960
-Çeşitli Borçlar	494,466,366	409,204,389
8.İhtiyatlar	5,216,716,613	4,042,873,982
9.Yeniden Değerleme Hesabı	19,626,699,159	10,915,251,958
10.Sermaye ve Rezervler	5,305,536,076	4,142,260,189
11.Yıllık Kar	170,831,395	2,253,186,104
Toplam Pasifler	163,523,013,970	137,997,963,836

Kaynakça: <http://www.ecb.int/pub/pdf/annrep/ar2010en.pdf>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

4.1. TCMB'DEN ÖNCE TÜRKİYE'DE MERKEZ BANKACILIĞI

“Klasik Osmanlı düzeninde, para arzının ayarlanması, kredi hacminin düzenlenmesi, altın ve döviz rezervlerinin yönetimi ile iç ve dış ödemelerin gerçekleştirilmesi; hazine, darphane, sarraflar, vakıflar, bedestenler ve loncaların yüklendiği değişik rollerin bir araya gelmesiyle yerine getiriliyordu. İlk Osmanlı parası Akçe 1326 yılında, ilk altın sikke Sultani ise 1477 yılında bastırıldı. “Kaime” adındaki ilk banknotlar 1843 yılında bastırıldı. Bu banknotlar hazine bonosu yerine de kullanılabilirdi. 1844 yılında “Usulü Cedide Üzere Tashihi Ayar” kararnamesiyle “Mecidiye” adında standart hale getirilmiş yeni altın ve gümüş paralar bastırılarak iki metalli bir para sistemine geçildi. Bu para reformunun sonuç vermesi için Osmanlı parasının İngiliz parasına karşı kurunun sabit tutulması gerekiyordu. Bu amaçla Galata bankerlerinden Alleon ve Baltazzi ile bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmaya göre İngiltere ve Fransa’ya yapılacak ödemeler, bankerler tarafından belli bir ödeme karşılığında, sabit kur üzerinden yapılacak ve bu şekilde Osmanlı parasının değerinde istikrar sağlanmış olacaktı. 1847 yılında Osmanlı hükümeti Galata bankerlerine Bank-ı Dersaadet adında bir banka kurmaları için izin verdi. Böylece Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk defa dış ödemeleri düzenleme işlevini üstlenen bir banka kurulmuş oldu. Osmanlı hükümeti ile Avrupa ülkeleri arasında aracılık görevi üstlenecek bir devlet bankasına ihtiyaç duyuluyordu. 1856 yılında İngiltere kralının bir fermanı ile İngiliz sermayeli Osmanlı Bankası “Ottoman Bank” kuruldu. Merkezi Londra’daydı. Osmanlı Bankasının faaliyetleri küçük miktarlarda kredi vermek, hükümete avans vermek ve bazı hazine bonolarını iskonto etmekle sınırlıydı.” (<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html>)

Cumhuriyet ilan edildiğinde, Türkiye'deki bankalar yabancı sermayenin kontrolündeydi. Ulusal bir devlet bankası kurulması fikri ilk defa 1923 yılında İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde ele alınmıştır. Bu kongrede devletin bankacılık politikasını belirleyecek, banknot ihracı ile devlet kredisini tanzim edecek bir merkez bankası oluşturulması üzerinde durulmuştur. Ancak o zaman ki koşullar şimdilik bunların yapılmasına imkan vermiyordu. Bunun üzerine Osmanlı Bankası ile Cumhuriyet hükümeti arasında bir anlaşma yapıldı. Buna göre, Bankanın 1925 yılında sona erecek olan banknot ihracı imtiyazı 1935 yılına uzatılıyordu. Ancak bu süre zarfında ulusal bir merkez bankası kurulması halinde Osmanlı Bankası'nın buna bir itiraz hakkı olmayacaktı.

Zaman içerisinde yurt dışından uzmanlar getirilmiş ve merkez bankası kurulması hakkında çalışmalar yaptırılmıştır. Nihayet 28 Mayıs 1930 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan tasarı, ilgili komisyonlarda görüşüldükten sonra 9 Haziran 1930 tarihinde Meclis'in gündemine gelmiş ve 1715 sayılı Merkez Bankası kanunu tasarısı 11 Haziran 1930 tarihinde Meclis'ten geçerek yasalaşmıştır. Şili Merkez Bankası kanunu temel alınarak hazırlanan bu kanuna göre, TCMB'nin amacı banknot tedavülünü düzenlemek ve Türk parasının kıymetini korumaktır.

4.2. 1715 SAYILI TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI KANUNU'NUN ÖZELLİKLERİ

1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'na göre Merkez Bankasının temel amacı ülkenin ekonomik kalkınmasını desteklemektir. Bu amaçla reeskont oranlarını belirleyecek, para piyasasını ve paranın dolaşımını düzenleyecek, Hazine işlemlerini yerine getirecek, Türk parasının değerini korumak için hükümetle ortaklaşa tüm önlemleri alacaktır.

Merkez Bankası 15 milyon Türk Lirası sermayeli bir anonim şirket olacak, banknot ihraç etme yetkisini 30 yıllık bir süre için kullanacaktır. Bu süre, bitimine beş yıl kala uzatılabilecektir.

Banka'nın hisse senetleri dört gruba ayrılmıştır. A sınıfı hisse senetleri Hükümet kuruluşlarına ait olup, toplam sermayenin yüzde 15'ini geçemeyecektir. B sınıfı hisse senetleri milli bankalara ayrılmıştır. Banka sermayesinin yüzde 10'unu teşkil eden 15.000 adet C sınıfı hisse yabancı bankalar ile imtiyazlı şirketlere tahsis

edilmişti. D sınıfı hisse senetleri ise Türk ticaret kuruluşlarıyla Türk uyruklu gerçek ve tüzel kişilere ayrılmıştı.

4.3. 1211 SAYILI TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI KANUNU

1930 yılında çıkarılan 1715 sayılı kanun zaman geçtikçe dünyadaki değişime ayak uyduramamış ve bir çok kez değişikliğe uğramıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ise 1715 sayılı kanun 22 defa değiştirilmiştir. Bunda ise en büyük etken ortaya çıkan ekonomi okullarıdır. TCMB'nin görevleri, Türkiye ekonomisinin yapısında ortaya çıkan değişikliklere paralel bir gelişme izlemiştir. Kanun çıkarıldığında dünya ekonomisinde durgunluk ortamı hakimdi. Bu ortamda Kanunda TCMB'nin temel görevi, Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını desteklemek olarak belirlenmişti. Zaman içinde gelişen liberal politikalarla uyumlu olarak Merkez Bankası'nın önceliği, ekonomik kalkınmayı desteklemekten ziyade, ekonominin temel sorunu haline gelen enflasyonla mücadele olmuştur. Bu durumun sonucu olarak yeni bir yasaya ihtiyaç duyulmuş ve 1970 yılında 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu yürürlüğe girmiştir.

1211 sayılı kanunla birlikte, TCMB'nin sermayesi 15 milyondan 25 milyona yükselmiştir. Sermayedeki bu yükselmeye karşılık gelen hisse senetlerinin tamamı devlete verilmiştir. 1211 sayılı kanuna göre Hazine'ye ait olan A sınıfı hisse senetleri, Banka sermayesinin %51'den aşağı olamaz denilmiş ve böylece Devlet'in, Merkez Bankası sermayesine geniş bir oranda katılması sağlanmıştır.

1211 sayılı kanunla birlikte TCMB'nin para ve kredi politikasını hükümetle iş birliği içerisinde yöneteceği ifade edilmiş ve buna uyumlu olarak TCMB'nin para ve kredi işlerinin ayarlanmasında görev ve yetkileri arttırılmıştır.

1211 sayılı kanunda da zaman içerisindeki değişikliklere paralel olarak 1983, 1986 ve 2001 yıllarında değişiklikler yapılmıştır. 2001 yılında yapılan en son değişikliğin asıl amacı ise Türkiye'de uzun yıllardan beri devam eden ve kronikleşen enflasyon sorununu çözümlenmesine yönelik adımlar atmadır.

4.4. TCMB'İN SERMAYESİ VE HİSSEDARLARI

TCMB'nin sermayesi tamamen ödenmiş bulunan 250.000 hisse senedinden oluşan 25.000 TL tutarındaki ödenmiş sermaye ile 46.208.524 TL tutarındaki enflasyon düzeltmesi farkından oluşmaktadır. Bu sermaye ancak hükümetin onayı

ile arttırılabilmektedir. Bankanın hisse senetleri nama yazılıdır. Hisse senetleri (A), (B), (C) ve (D) sınıflarına ayrılmıştır.

(A) Sınıfı Hisse Senetleri: Münhasıran Hazineye ait olup, sermayenin yüzde 51'inden aşağı olamaz.

(B) Sınıfı Hisse Senetleri: “Türkiye’de faaliyette bulunan milli bankalara tahsis edilmiştir. TCMB kuruluş Kanunu’nda milli bankalar; milli kanunlara uyularak teşekkül etmiş ve Türk Parası olarak konulan sermayelerin çoğunluğu Türk vatandaşlığındaki şahıslar elinde bulunan bankalar olarak tanımlanmıştır.” (San, 2006:94)

(C) Sınıfı Hisse Senetleri: Milli bankalar dışında kalan diğer bankalarla imtiyazlı şirketlere ayrılmıştır ve en fazla 15.000 adetle sınırlandırılmıştır.

(D) Sınıfı Hisse Senetleri: Türk ticaret müesseselerine ve Türk vatandaşlığını haiz tüzel ve gerçek kişilere ayrılmıştır. Tablo 4.1.’de TCMB hisse senetlerinin sınıflara göre dağılımını, her bir sınıfa kaç adet hisse senedi düştüğü ve buna karşılık gelen toplam sermaye içindeki Türk Lirası değerleri gösterilmektedir.

Tablo 4.1. TCMB Hisse Senetlerinin Sınıflarına Göre Dağılımı

Sınıfı	Adedi	Toplamdaki Yüzdesi	TL Tutarı
A	136.800	54,72	13.680
B	64.039	25,62	6.404
C	625	0,25	62
D	48.536	19,41	4.854
Ödenmiş Sermaye	250.000	100.00	25.000
Sermaye Enflasyon Düzeltmesi Farkı			46.208.524
Toplam			46.233.524

Kaynakça: TCMB, Yıllık Rapor, 2009:75

4.5. TCMB’NİN TEMEL GÖREV VE YETKİLERİ

TCMB’nin görev ve yetkileri, Türkiye ekonomisinin yapısında meydana gelen değişikliklere göre bir gelişme göstermiştir. 1930 yılında Kanun ilk çıktığında ekonomik kalkınmayı hedef alan TCMB, son yapılan kanun değişikliği ile fiyat istikrarını hedef almıştır.

4.5.1. TCMB'nin Temel Görevleri

“1211 sayılı kanunda belirtilen TCMB'nin temel görev ve yetkileri aşağıda belirtilmiştir.

- a. Açık piyasa işlemleri yapmak,
- b. Hükümetle birlikte Türk Lirası'nın iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki değerini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek,
- c. Bankaların ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi disponibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- d. Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
- e. Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- f. Türk Lirası'nın hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak,
- g. Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,
- h. Mali piyasaları izlemek,
- i. Mevduat ve vade türlerini belirlemek.”

(<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/fonksiyon.html>)

4.5.2. TCMB'nin Temel Yetkileri

TCMB, Banka'nın kurulmasından bu yana Türkiye'deki banknot ihraç etme yetkisine sahiptir. Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler ve para politikasının uygulanmasında tek sorumludur. Banka, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla Kanunda belirtilen para politikası araçlarını kullanmaya, uygun bulacağı diğer para politikası araçlarını da belirlemeye ve uygulamaya yetkilidir. Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür. Banka, bankaların ödünç para verme işlemlerinde ve mevduat kabulünde uygulayacakları faiz oranlarını, belirleyeceği usul ve esaslara göre bankalardan istemeye de yetkilidir.

4.6. TCMB ORGANLAR VE TEŞKİLAT

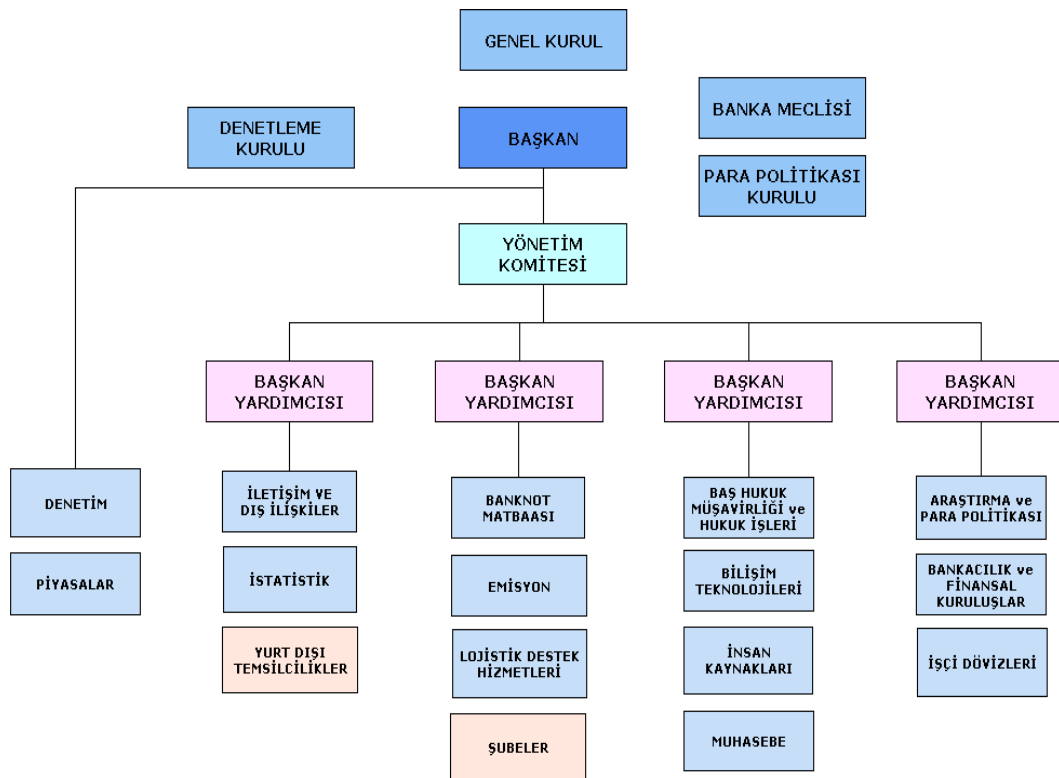
TCMB'nin organları Şekil 4.1'de görüleceği gibi Genel Kurul, Banka Meclisi, Para Politikası Kurulu, Denetleme Kurulu, Başkanlık ve Yönetim Komitesi'nden oluşmaktadır.

4.6.1. Genel Kurul

Genel Kurul, Banka'nın en üst organıdır. Pay sahipleri defterinde isimleri yazılı bulunan hissedarlardan oluşur ve her yıl Nisan ayında olağan toplantısını yapar. Kurul'a Başkan (Guvernör) başkanlık eder. Her on hisseye sahip olan veya bu miktar hisseyi temsil eden kimse bir oya maliktir. Genel Kurul, aşağıda belirtilen görev ve yetkilere sahiptir.

- i. Banka Meclisi tarafından verilen yıllık rapor ile Denetleme Kurulu raporunun tetkiki;
- ii. Bankanın bilanço, kar ve zarar hesabının tetkiki ile karara bağlanması;
- iii. Banka Meclisi üyelerinin ve Denetleme Kurulunun ibrası;
- iv. Sermayenin artırılması;
- v. Esas Mukavelede değişiklik yapılması;
- vi. Bankanın tasfiyesi hakkında karar verilmesi.

Hazine, %51'den fazla hisseye sahip olduğundan, TCMB'nin Genel Kurulu'nda ve haliyle de burada alınan kararlarda belirleyici bir konuma sahiptir.

Şekil 4.1. TCMB Örgüt Şeması (<http://www.tcmb.gov.tr/> 23.11.2011)

4.6.2. Banka Meclisi

Genel Kurul'dan sonra Banka'nın en üst karar organıdır. Başkan (Guvernör) ile Genel Kurulca seçilecek altı üyeden kurulur. Başkan (Guvernör), Banka Meclisi Başkanı'dır. Banka Meclisi üyelerinin görev süresi üç yıldır. Her yıl Meclis üyelerinin üçte biri yenilenir ve süreleri biten üyeler yeniden seçilebilirler. Banka Meclisi'ne seçilecek kişilerin yüksek öğrenim görmüş olmaları, bankacılık veya iktisat ve maliye alanlarında bilgi ve tecrübe sahibi olmaları gerekmektedir. Bu üyeler ticaretle uğraşamazlar, bankalar ve şirketlere de hissedar olamazlar.

Banka Meclisi toplantıları Ankara'da yapılır. Lüzumu halinde başka bir yerde de toplantı yapılabilir. Toplantılar, Başkan'ın çağrısı ile ayda en az bir defa yapılır. Gündem Başkanlıkça düzenlenir. Banka Meclisi üyelerin en az üçte ikisinin katılımıyla toplanır ve mevcut üyelerin çoğunluğu ile karar verir. Oyların eşitliği halinde Başkan'ın katıldığı tarafın teklifi kabul edilmiş sayılır. Başkan (Guvernör) Yardımcıları, Banka Meclisi toplantılarına, oy hakları olmaksızın katılabilirler.

“Banka Meclisi'nin görevleri aşağıda sıralanmıştır:

- a. Para politikası stratejisi ve enflasyon hedefi doğrultusunda uygulanabilecek para politikasına ve kullanılabilecek para politikası araçlarına ilişkin kararların alınması,
- b. Tedavüldeki banknotların değiştirilmesine, tedavülden kaldırılmasına ve yok edilmesine ilişkin konularda düzenleme yapılması ve karar alınması,
- c. Açık piyasa işlemlerine, döviz ve efektif işlemlerine, reeskont ve avans işlemleri ile reeskont ve avans faiz oranlarına, zorunlu karşılıklara ve umumi disponibiliteye, diğer para politikası işlemleri ve araçlarına, ülke altın ve döviz rezervlerinin yönetimine ilişkin usul ve esasların tespiti ile gerekli düzenlemelerin yapılması,
- d. Ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemlerinin güvenilirlik ve etkinliklerini artıracak şartlarda kurulması konusunda karar alınması, ödeme yöntemleri ile araçlarının usul ve esaslarının belirlenmesi, takas odalarının gözetim ve denetimine ilişkin düzenlemelerin yapılması,
- e. Bilgi istemeye, risk ve istatistiki bilgileri toplamaya ilişkin usul ve esasların belirlenmesi, Şube açılması, muhabir temin edilmesi, temsilcilik ve büro kurulması ile Banknot Matbaası'na ilişkin konularda düzenleme yapılması ve karar alınması,

- f. Provizyon ve ihtiyatlara ilişkin konularda karar alınması ile karın dağıtılmasından sonraki bakiyenin Hazineye verilmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi,
- g. Bankanın bütçesinin, yıllık faaliyet raporunun, bilanço, kar ve zarar hesaplarının ve Genel Kurul gündeminin hazırlanması, Sermayenin artırılmasına ve Esas Mukavelede değişiklik yapılmasına ilişkin olarak Genel Kurula öneride bulunulması,
- h. Bankanın idare, teşkilat ve hizmetleri ile personeline ilişkin olarak hazırlanan düzenlemelerin onaylanması,
- i. Bankanın ihtiyacı için gayrimenkul satın alınması veya iktisabı, maliki bulunduğu gayrimenkullerin gerektiğinde satılması, trampa edilmesi, bağışlanması ve sair işlemlerde bulunulması hakkında karar alınması,
- j. Bankanın diğer organlarına vereceği yetkiler kapsamı dışındaki meblağlara ve kıymetlere ilişkin bağış, sulh, ibra, feragat ve terkin konularında karar verilmesi,
- k. Bankanın personel kadrolarının onaylanması.”

(http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/teskilat.html#banka_meclisi)

4.6.3. Para Politikası Kurulu

Para Politikası Kurulu, Başkan'ın (Guvernör) başkanlığında, Başkan Yardımcıları, Banka Meclisi'nce üyeleri arasından seçilecek bir üye ve Başkan'ın önerisi üzerine müşterek kararla atanacak bir üyeden oluşur. Hazine Müsteşarı veya belirleyeceği Müsteşar Yardımcısı toplantılara oy hakkı olmaksızın katılabilir. Başkanlık, Başkan Yardımcılığı ve Banka Meclisi üyeliği görevi sona erenlerin Para Politikası Kurulu üyeliği de sona erer. Para Politikası Kurulu kararları, Başkan tarafından yürütülür ve Banka Meclisi'nin bilgisine sunulur.

“Para Politikası Kurulu'nun görev ve yetkileri aşağıdaki gibidir.

- i. Fiyat istikrarını sağlamak amacıyla para politikası ilke ve stratejilerinin belirlenmesi,
- ii. Para politikası stratejisi çerçevesinde Hükümetle birlikte enflasyon hedefinin belirlenmesi,
- iii. Para politikası hedefleri ve uygulamaları konusunda belirli dönemler itibarıyla raporlar hazırlayarak Hükümetin ve belirleyeceği esaslar doğrultusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi,

- iv. Hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirlerin alınması ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejiminin belirlenmesi.”

(http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/teskilat.html#para_politikasi_kurulu)

4.6.4. Denetleme Kurulu

Denetleme Kurulu, Banka'nın bütün işlem ve hesaplarını denetler. Başkanlık makamı, Denetleme Kurulu'nun talep edeceği bilgi ve belgeyi vermekle yükümlüdür. Denetleme Kurulu'nun yönetme yetkisi yoktur. Kurul, yılsonunda bir rapor hazırlayıp Genel Kurul'a sunum yapar.

Denetleme Kurulu dört kişiden oluşur ve hissedarlar tarafından seçilirler. A sınıfı hissedarlarınca bir üye, B ve C sınıfı hissedarlarınca iki üye, D sınıfı hissedarlarınca bir üye Denetleme Kurulu'na seçilir ve görev süreleri iki yıldır. Kurul üyeliğine seçilebilmek için yüksek öğrenim yapmış olmak ve bankacılık muhasebe alanlarında bilgi ve tecrübe sahibi olmak lazımdır. Denetleme Kurulu üyeleri, Bankanın karına katılamazlar.

4.6.5. Başkan ve Başkan Yardımcıları

Başkan, Bakanlar Kurulu kararıyla beş yıllık bir süre için atanır. Bu sürenin sonunda yeniden atanabilir. Başkanlık, özel bir kanuna dayandırılmadıkça Banka dışında, resmi veya özel herhangi bir görev ile birleştirilemez. Başkan ticaretle uğraşamaz, bankalar ve şirketlere de hissedar olamaz. Başkan'ın yüksek öğrenim görmüş, maliye iktisat ve bankacılık alanlarında bilgi ve tecrübe sahibi olması gerekmektedir.

Başkan en yüksek icra amiri sıfatıyla Banka'yı yurt içi ve yurt dışında temsil eder. Kanunla Banka'ya verilen görevleri yerine getirir ve Banka Meclisi kararlarını yerine getirilmesini sağlar. Başkan'ın yokluğunda kendisine, tayin edeceği Başkan Yardımcısı vekalet eder. Başkanlığın boşalmasında halinde en yaşlı üyenin başkanlığı altında toplanacak Banka Meclisi'nce Başkan vekili olarak seçilecek bir Başkan Yardımcısı, Başkanlık görevini ifa eder ve yetkilerini kullanır.

Başkan'a yardımcı olmak üzere dört adet Başkan Yardımcısı atanır. Başkan Yardımcıları hukuk, maliye, ekonomi, işletme, bankacılık ve finans alanlarından birinde lisans veya lisansüstü öğrenim görmüş, yeterli bilgi ve deneyime sahip ve

meslekleri ile ilgili olarak en az on yıl çalışmış kişiler arasından Başkan'ın önerisi üzerine müşterek kararla beş yıl süre ile atanırlar. Başkan Yardımcıları bu sürenin sonunda yeniden atanabilirler.

4.6.6. Yönetim Komitesi

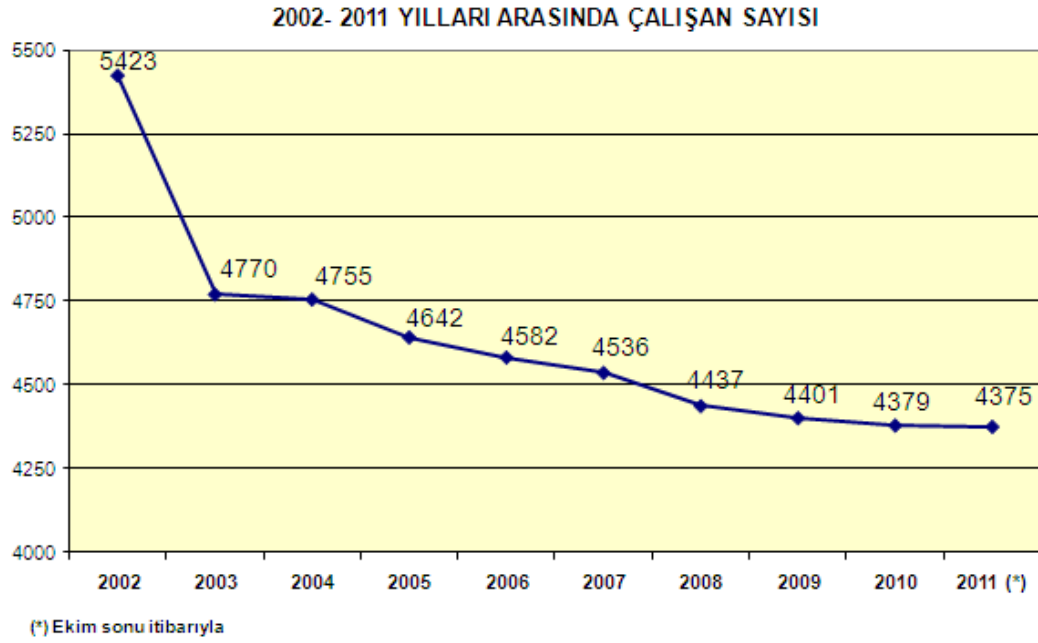
Yönetim Komitesi, Başkan ve Başkan Yardımcıları'ndan oluşur. Toplantılarda kararlar tam üye sayısının çoğunluğu ile alınır. Oyların eşit olması halinde, Başkan'ın desteklediği teklif kabul edilmiş sayılır.

“Yönetim Komitesi'nin görevleri şunlardır:

- a. Başkan lüzum görülen hallerde, Banka Meclisi kararına bağlanacak hususları önceden inceleyerek, Banka Meclisine yapılacak teklifleri hazırlamak;
- b. Bankanın idare, teşkilat ve hizmetlerine ilişkin yönetmelikleri hazırlamak;
- c. Yönetmeliklerle Yönetim Komitesinin kararına bırakılan hususlarda karar almak;
- d. Banka işlemlerinde koordinasyonu sağlamak;
- e. Atanmaları Banka Meclisince yapılan personel dışında kalan memur ve hizmetlilerin tayin, aylıklarını tespit, işten çıkarma ve emeklilik gibi işlemleri yapmak.” (http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/teskilat.html#yonetim_komitesi)

4.6.7. İdare Merkezi

İdare Merkezi, Başkanlık ve birimlerden oluşmaktadır. İdare Merkezi Teşkilatı, 14 Genel Müdürlük ve Teftiş Kurulu Başkanlığı olmak üzere toplam 15 birimden oluşmuştur. İdare Merkezi ve Birimlerde Grafik 4.1'de görüleceği gibi 2011 yılı Ekim ayı sonu itibariyle 4375 personel çalışmaktadır. 2002 yılında 5423 olan personel sayısı emekliliğe teşvik uygulaması sonucu, 2003 yılı sonunda 4770'e düşmüştür. Ancak, personel sayısı bir merkez bankasının sahip olması gerekenden fazladır.

Grafik 4.1. 2002-2011 Yılları Arası Çalışan Sayısı (<http://idmvweb1/ikg/ikapi/ana/0604.asp> 23.11.2011)

Genel Müdürler ve Teftiş Kurulu Başkanı birim başkanlarıdır ve birimleri Yönetmelikler’de yer alan esaslar doğrultusunda idare ederler. Birim başkanı, birimin tüm görevlerinin yerine getirilmesinden ve yönetiminden sorumludur. İdare Merkezi’nde yer alan 14 Genel Müdürlük aşağıda sıralanmıştır.

- a. Araştırma ve Para Politikası Genel Müdürlüğü
- b. Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü
- c. Baş Hukuk Müşavirliği ve Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü
- d. Bilişim Teknolojileri Genel Müdürlüğü
- e. Denetim Genel Müdürlüğü
- f. Emisyon Genel Müdürlüğü
- g. İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
- h. İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü
- i. Lojistik Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- j. İstatistik Genel Müdürlüğü
- k. İşçi Dövizleri Genel Müdürlüğü
- l. Muhasebe Genel Müdürlüğü
- m. Piyasalar Genel Müdürlüğü
- n. Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü

4.6.8. Şubeler

Şubeler, Banka Meclisi kararı ile gerekli yerlerde açılmakta ve şube açılması hakkındaki kararlar Başbakanlığa bildirilmektedir. Tablo 4.2.'de Şube açılan yerleri, açılış tarihleri itibariyle görebilmekteyiz. İlk Şube 1931 yılında Ankara'da açılmıştır. 1983 yılında İzmit'te açılan Şube sonrası, TCMB başka bir yerde Şube açmamıştır.

Tablo 4.2. TCMB Şubeleri ve Açılış Tarihleri

ŞUBELER	AÇILIŞ YILI	ŞUBELER	AÇILIŞ YILI	ŞUBELER	AÇILIŞ YILI
1.Ankara	1931	2.İstanbul	1931	3.İzmir	1932
4.Mersin	1933	5.Samsun	1933	6.İskenderun	1951
7.Eskişehir	1954	8.Diyarbakır	1955	9.Gaziantep	1956
10.Erzurum	1959	11.Antalya	1963	12.Edirne	1963
13.Trabzon	1963	14.Kayseri	1968	15.Adana	1969
16.Bursa	1969	17.Denizli	1974	18.Konya	1974
19.Malatya	1977	20.Van	1978	21.İzmit	1983

Kaynak: TCMB Yıllık Raporları, 2009:85

“TCMB Şube işlevleri, 1980 sonrası serbestleşme döneminde giderek azalmış olup; günümüzde emisyon hareketleri ağırlıklı çalışmaktadırlar. Bu nedenle, son zamanlarda ihtiyaç duyulan yerlere Şube yerine T.C. Ziraat Bankası nezdinde “Depo” açılması yoluna gidilmektedir. İlk kez 1998 yılında başlatılan bu uygulama sonucunda halen TCZB nezdinde açılmış bulunan toplam TCMB Depo sayısı 17’ye ulaşmıştır.” (San, 2006:114)

Tablo 4.3.’te TCMB depolarının nerede açıldıkları ve hangi Şube’ye bağlı bulundukları gösterilmektedir. Şube açmak yerine banknot deposu açan TCMB, 1998 ve 2010 yılları arasında 17 adet depo açmıştır.

Tablo 4.3. TCZB bünyesindeki TCMB depoları ve açılış tarihleri (TCMB Yıllık Raporları)

TCMB Banknot Deposunun Bulunduğu İl	Banknot Deposunun Bağlı Bulunduğu TCMB Deposu	Açılış Tarihi
Giresun	Trabzon	1998
Ordu	Trabzon	1998
Aydın	İzmir	1998
Uşak	İzmir	2010
Kahramanmaraş	Adana	1998
Şanlıurfa	Gaziantep	2001

Tablo 4.3. devam/cont.

Çorum	Samsun	1999
Kastamonu	Ankara	1999
Balıkesir	Bursa	2000
Çanakkale	Bursa	2010
Muğla	Denizli	2000
Elazığ	Malatya	2000
Sivas	Kayseri	2001
Afyon	Eskişehir	2002
Zonguldak	İzmit	2004
Isparta	Antalya	2009
Çanakkale	Bursa	2010

Kaynak: TCMB Yıllık Rapor, 2009:89

4.6.9. Yurt dışı temsilcilikler

Banka Meclisi'nce uygun görülecek ülkelerde yurt dışı temsilcilikler ve bürolar açılabilir. Temsilciliklerde bir temsilci, temsilci yardımcısı ve yeteri kadar memur; bürolarda ise büro amiri ve memurlar bulundurulur. Banka'nın yurt dışında Frankfurt, Londra, New York ve Tokyo temsilcilikleri bulunur.

Yurt dışı temsilcilikler, kendi bölgelerine giren ülkelerin ekonomik ve mali durumlarını, özellikle para, banka ve borsa faaliyetlerini izlemek, bu konularda ve Bankayı ilgilendiren konularda İdare Merkezi'ne bilgiler vermek, üçer aylık devrelerde raporlar göndermek, Başkanlıkça verilecek talimatlar dahilinde Bankayı temsil etmek ve diğer görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler.

TCMB, yurt dışı temsilciliğine ve bürosuna sahip dünyadaki 24 merkez bankasından birisidir. Japonya, Güney Kore ve İtalya'dan sonra en çok yurt dışı temsilciliğine sahip dördüncü ülkedir.

4.7. DÖNEMLER İTİBARIYLA TCMB PARA POLİTİKASI VE ARAÇLARI

Merkez bankaları, hedefledikleri politikalara ulaşabilmek için, içerisinde bulundukları ekonomik konjonktüre uygun politikalar uygulamaktadırlar. TCMB'de iç ve dış ekonomik istikrarı sağlamak ve ekonomik büyüme ile yüksek istihdamı gerçekleştirebilmek için her dönem farklı politikalar uygulamıştır.

4.7.1. 1932-1939 Dönemi

1930'lı yılların ilk yarısında TCMB az sayıda para basmış, ancak 2.Dünya Savaşı nedeniyle 1930'lu yılların ikinci yarısından itibaren para arzını arttırmıştır.

Bu dönemde TCMB temel para politikası aracı olarak, kendi belirlediği reeskont oranlarını kullanmıştır. Zorunlu karşılıklar 1930’lu ve daha sonraki yıllarda bir para politikası aracı olarak değil, daha çok kamunun finansmanı ve tasarruf sahiplerini korumak amacıyla kullanılmıştır.

“1930 yılıyla birlikte uygulanmaya başlayan kur politikası çerçevesinde, 1950 yılına kadar İngiliz Sterlini’nin, daha sonrası içinse ABD Doları’nın referans para olarak kullanıldığı sabit kur rejimi politikası gözlenmiştir. Döviz piyasalarının düzenlenmesi amacıyla 25.02.1930 tarih ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu (TPKK) çıkartılmıştır. Ayrıca, 1933 yılında da Ödünç Para Verme İşleri Kanunu yürürlüğe konmuş, bu kanunla serbest faiz uygulamasına son verilerek TL’nin konvertibilitesine de son verilmiştir. Böylece Türkiye’de sabit kur rejimi uygulanmaya başlanmıştır.” (Önder 2005:104)

4.7.2. 1940-1949 Dönemi

2.Dünya Savaşı sırasındaki bu dönemde bankacılık sektöründe kredi patlaması yaşanmıştır. Bu dönemde TCMB yine reeskont politikasını temel araç olarak kullanmıştır. Devletin TCMB’ye olan borçlarının artmasının sonucu olarak emisyon hacmi artmış, emisyondaki artış mevduatların artmasına, mevduatların artması da kredilerin artmasına neden olmuştur. Sabit kur uygulamasına bu dönemde de devam edilmiştir.

“Bu dönemi, gerek dünyanın yeni bir ekonomi politikası önerileriyle topladığı Bretton-Woods sistemi ve bunun sonucunda ortaya çıkan IMF ve Dünya Bankası ikizlerinin tavsiyeleri ve gerekse 1936 yılından itibaren büyük bir geçerlilik kazanan ve talebin canlandırılması gereği üzerinde duran J.M.Keynes’in ekonomi felsefesinin yerleşmeye başladığı bir dönem olarak vasıflandırabiliriz.” (Akdiş, 2001:32)

4.7.3. 1950-1959 Dönemi

1950’li yılları ele alırken iki dönem halinde incelemek lazımdır. 1950’lerin birinci yarısında savaş döneminden yeni çıkıldığından ekonomide hızlı büyüme, enflasyon oranında ise makul bir artış oranı gözlemlenmiş; ikinci yarısından itibaren ise düşük büyüme hızı ve enflasyonda hızlı bir artış görülmüştür.

1950'li yılların başından itibaren hükümetlerin izlemiş olduğu liberal para ve maliye politikaları sonucunda TCMB, kamu açıklarını fonlayan bir kuruluş haline gelmiştir. Yine bu dönemde bütçe açıkları artmış ve bu durum ise fiyatlar genel seviyesinin artmasına sebep olmuştur.

1950'li yıllarda TCMB'nin izlediği gevşek para politikası, Banka'nın kamu açıklarını finanse eden bir kuruluş haline getirmiş ve bununla birlikte plansız yatırım politikaları sonucunda fiyatlar genel seviyesi yıldan yıla yükselmiş, Türk Lirası'nın iç ve dış değeri büyük kayıplara uğramıştır. Gelir dağılımında dengesizlikler oluşmuş, ithalat ve ihracat düşmüş, üretim maliyetleri yükselmiş ve yatırımlar azalmıştır.

4.7.4. 1960-1969 Dönemi

1960'lı yıllar planlı ekonomiye geçişin olduğu dönemdir. Bu dönemde para politikası kalkınma planları çerçevesinde şekillenmiş ve TCMB parasal kontrolü rahatlıkla gerçekleştirebilmiştir. TCMB bu dönemde de sabit kur uygulamasına devam etmiş ve tekrar pozitif reel faiz uygulamasına dönmüştür.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na uygun olarak hükümet ve TCMB enflasyona yol açmayacak bir para kredi politikası uygulamıştır. Zorunlu karşılık politikaları, selektif krediler ve kredi tayinlaması bu dönemde uygulanan başlıca para politikası araçlarıdır.

Merkez bankacılığı açısından bakıldığında en önemli gelişme ise zorunlu karşılıkların bu dönemden itibaren TCMB'de tutulmaya başlamasıdır.

4.7.5. 1970-1979 Dönemi

1970'li yıllarda dünya ekonomilerinde çok büyük gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle petrol şoku gibi dışsal şoklar ülkelerin ekonomilerinde makroekonomik dengesizliklere yol açmış, enflasyon artmış ve parasal kontrol tam olarak sağlanamamıştır.

Dünyada merkez bankacılığındaki gelişmeler ve 1960'lı yılların sonunda belirginleşen iktisadi politika uygulamalarının yarattığı makroekonomik sorunlar TCMB Kanunu'nda değişiklik yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bunun sonucu olarak da 14 Ocak 1971'de 1211 sayılı kanun teklifi kabul edilerek yeni TCMB Kanunu yürürlüğe girmiştir.

“1970’li yıllarda ülkemizde ithal kotaları, gümrük resimleri ve katlı kur uygulamasına dayalı korumacı bir dış ticaret politikası ve sıkı kambiyo kontrol rejimi uygulanmış ve Türk Lirasını aşırı değerlendiren sabit bir kur politikası izlenmiş, ödemeler dengesi dar boğazları nedeniyle Türk lirası sık sık devalüe edilmek zorunda kalmıştır.” (Önder, 2005:142)

“Türkiye ekonomisi özellikle, 1970’lerdeki iki büyük petrol fiyatı şokunun uygulanan tutarsız para ve maliye politikalarının etkisiyle girdiği derin ödemeler dengesi krizi sonucunda ciddi üretim gerilemeleri ve giderek hızlanan bir enflasyon olgusuyla karşı karşıya kalmıştır.” (Kibritçioğlu, 2001:3)

1976 yılında TCMB yeni bir uygulamaya geçerek yurt dışında yaşayan işçilerin döviz tasarruflarını değerlendirmek için Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı açmıştır.

4.7.6. 1980-1987 Dönemi

“1970’li yıllarda gerekli makroekonomik ve yapısal uyum politikalarını devreye sokmakta gecikilen ekonomimizde ulusal tasarruf ve yatırımlar arasındaki uçurum genişlemiş; ithalat, durgun ihracat karşısında hızla artarak cari işlemler dengesini bozmuş, bütçe açığı büyümüş, enflasyonda hızlı bir artış yaşanmış, Kamu İktisadi Teşebbüslerin dengesi çarpıcı bir şekilde bozulmuştur. Kamu ve dış ticaret açıkları özel yabancı sermaye ve rezervlerle finanse edilmeye çalışılmış; bu finansman şekli, dış borçların artmasına ve borçlanma yapısının bozulmasına neden olmuştur. Bunların yanı sıra 1970’li yılların sonunda dış krediler kesilmiş ve 1979 yılında yaşanan petrol krizi Türkiye ekonomisinin arz-talep dengesini olumsuz etkilemiştir. Bu da halihazırda yüksek seviyede bulunan enflasyonu körüklemiştir. Genişlemeci maliye politikasının sürdürülmesi ve kamu açıklarının yüksek oranlarda moneratizasyonla kapatılmaya çalışılması enflasyon dinamiklerini olumsuz yönde etkileyerek makro ekonomik dengelerin daha da bozulmasına yol açmıştır. 1970’li yıllardan beri süregelen fiyat artışları, 1980 yılında üst düzeye ulaşmıştır.” (Erkan, 2003:4-5)

Türkiye 1980 yılına yüksek enflasyon, ithalat tıkanıklıkları, düşük ekonomik büyüme, dış borçların ödenememesi sonucu olarak ödemeler dengesi krizi ile girmiştir. Bunun sonucu olarak 24-25 Ocak 1980 tarihinde bir dizi tedbirler açıklanmıştır. Açıklanan bu tedbirlerde fiyat kontrolleri kaldırılmış, ithal ikameci dış

ticaret politikasından vazgeçilip dışa açık ticaret politikasına geçilmiş, esnek kur rejimi benimsenmiş, bankacılık sisteminde bankacılık sisteminde mevduat ve kredi faizleri serbest bırakılmıştır.

“1980’li yıllar boyunca uygulanan istikrar programlarına uyumlu olarak, TCMB kredi politikasını uygularken; Kamu Kesiminde açık finansman uygulamasını terk edilmesi nedeniyle TCMB kredileri içindeki kamu kredileri payının giderek azaltılarak, özel kesimin kredi payının arttırılması, özel kesim kredileri içinde ihracat ve yatırım kredilerinin payının yükseltilmesi ve kredi sisteminin kalkınma plan ve programlarına uygun bir tarzda yürütülebilmesine imkan verecek şekilde kullanılmasını, amaçlamayı sağlamıştır.” (Önder, 2005:153)

4.7.7. 1988-1995 Dönemi

Bu dönemin en önemli olayı 1989 yılında yürürlüğe giren 32 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki karardır. Bu kararla sermaye hareketleri serbestleşmiş ve tam konvertibilite sağlanmıştır.

TCMB bu dönemde de reeskont para politikasını sadece para politikasının yürütülmesini sağlamak amacıyla bankacılık kesimine açılan kredileri kısa vadeyle sınırlandırmıştır. Böylece para politikasında etkinliği sağlamıştır.

“TCMB’nin eski statüsünde fiyat istikrarı amacına yönelik politika uygulamalarında kalkınma planları ve yıllık programların göz önünde bulundurulma zorunluluğu bulunuyordu. Bunun yanında Banka’nın kamu kurum ve kuruluşlarına kredi vermesi, açık piyasa işlemleri çerçevesinde devlet kağıtları ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait tahvillerin alınıp satılması çoğu zaman fiyat istikrarı amacından uzaklaşmaya yol açmıştır. Bu çerçevede Banka’nın kredi politikası 1989 Ekim’ine kadar, bir para politikası aracı olmaktan ziyade, kalkınmanın finansmanı amacıyla selektif kredi politikasının bir aracı olarak kullanılmıştır. Ancak bu tarihten sonra, orta ve uzun vadeli kredi uygulamasından vazgeçilip, reeskont kredileri sadece para politikasının yürütülmesi amacıyla kullanılacak bir araç haline getirilmiştir.” (Çolakoğlu, 2003:68)

İlk kez 1990 yılında TCMB para programını ilan etmiştir. Bu programla TCMB bilançosu yeniden düzenlenmiş ve daha şeffaf bir hale gelmiştir. İlan edilen hedefler TCMB bilanço büyüklükleri olmuştur. Fakat 1991 yılında ortaya çıkan

Körfez Krizi ve 1994 yılındaki mali kriz bu programın başarısız olmasına neden olmuştur.

Bu dönem içerisinde TCMB ağırlıklı olarak açık piyasa işlemlerini ve reeskont işlemlerini kullanmıştır. Kamu kesimindeki açığı azaltmak amacıyla bir çok devlet kurumuna avans vermiştir. Hükümetin kamu açıklarının finansmanında yoğun olarak TCMB kaynaklarına başvurması 1994 yılındaki krizi tetiklemiştir. Krizden sonra bir dizi tedbirler alınmıştır. TCMB net uluslararası rezervlerini ve net iç varlıklarını hedef olarak alan bir çerçeve benimsemiştir. Yine reeskont penceresinden hem kamuya hem de özel sektöre sağlanan kredi uygulamaları kaldırılmıştır. 1995 yılında IMF ile yapılan Stand-by çerçevesinde, 1,5 Alman Markı ve 1 ABD Doları'ndan oluşan kur sepeti, anlaşmaya uygun olarak aylık enflasyon oranları kadar arttırılması hedeflenmiş ve reel kur hedefleri ortaya konmuştur.

4.7.8. 1995-2000 Dönemi

Bu dönemin en büyük ekonomik sorunları yüksek reel faizler, hızla artan borç stoku ve bankacılık sektörü olmuştur. Ekonomik istikrarsızlığın temel nedeni siyasal istikrarsızlık ve bütçe açıkları olmuştur. Bütçe açıklarına ise tarımsal ürün desteklemeleri ve sosyal güvenlik kurumlarının açıkları neden olmuştur. 1997 yılındaki Güneydoğu Asya krizi, 1998'deki Rusya krizi, 1999 yılındaki Brezilya krizi ile 1999 yılındaki Bolu ve Gölcük depremleri ekonomik sorunların büyümesine yol açmıştır. Durum böyle olunca TCMB sadece enflasyon üzerine odaklanamamıştır. TCMB, bu dönemde zorunlu olarak kur ve faizlerdeki dalgalanmaları önlemeye çalışmış, kendi bilançosunu kontrol altında tutarak enflasyondaki dengesizlikleri ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

TCMB, API kanalıyla repo işlemlerini ihale yöntemiyle gerçekleştirirken, faizdeki aşırı dalgalanmayı önlemek amacıyla İMKB Tahvil Bono Piyasası ile Repo-Ters Repo Pazarında işlem gerçekleştirmiştir. TCMB, para politikasına uyumlu olarak da kur politikasında reel döviz kurundaki dalgalanmayı minimize etmeyi hedeflemiştir.

Bu dönemdeki TCMB para politikasının en önemli hedefi, enflasyonun düşürülmesinden ziyade mali piyasaların istikrarını korumak ve sağlamak olmuştur. Bunun için ise net dış varlıklardaki artışa paralel olarak rezerv para oluşturma çabasına girmiştir.

1999 yılında reel faizlerin ve borç stokunun artması nedeniyle ekonomi büyük bir daralma sürecine girmiş, güçlü bir çapaya bağlı istikrar programı uygulanmasına karar verilmiştir. Uygulanan istikrar politikasında para politikası yerine para politikası stratejisi önemli bir hale gelmiştir. Bu amaçla 2000 yılının başından itibaren uygulamaya konulan programda bir yandan enflasyon kontrol altına alınacak bir yandan da reel faizler düşürülmeye çalışılarak borç stoku azaltılacaktı.

Uygulanan ekonomik programda TCMB'ye önemli yetki ve görevler verildi. Buna göre TCMB kur çapasına dayalı bir para politikası izleyecek, gelecek bir yıllık süreçte 1 ABD Doları ve 0,77 Euro'dan oluşan kur sepeti önceden ilan edecek, Bankalar bu kurlardan limitsiz olarak döviz alıp satabilecek ve TCMB Likidite Yönetimi uygulayacaktı. Yani ancak döviz karşılığı Türk Lirası yaratabilecek, sterilizasyon yapamayacaktı. Açık piyasa işlemleri fonlamasını sınırlı düzeyde tutacaktı. Net iç varlıklar sınırlandırılması yoluyla enflasyonun kontrolü hedefleniyordu. Fakat Kasım 2000 ve Şubat 2001'de ortaya çıkan krizlerin bu para politikası stratejilerinin sonuçsuz kalmasına yol açmıştır.

4.7.9. 2001-2005 Dönemi

2001 yılını merkez bankacılığı açısından bir dönüm noktası olarak görmek mümkündür. 2001 Şubat ayındaki kriz bankacılık ve ödemeler sisteminde tam bir çöküş yaşanmasına neden olmuştur. 2001 yılı Mayıs ayında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulanmaya konulmuştur.

“2001 yılının Mayıs'ında yürürlüğe giren Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının temel amacı Türkiye'nin borcunu ödeyebilir ülke konumunu korumasıdır. Programın ardıl amaçları faiz oranlarını düşürmek, fiyat istikrarı ve finansal sistemde istikrardır.” (Çolak, 2001:67)

Programla birlikte TCMB'nin birinci önceliği faiz oranlarının kontrol edilebilir hale getirmektir. Bunun için yüksek olan faizleri düşürmek amacıyla Repo ve Ters Repo işlemleri yapmıştır. Krizden sonra TCMB Dalgalı Kur Rejimi uygulamaya başlamıştır. Bir yandan dalgalı kur rejimi uygulanırken, diğer yandan krizden çıkış için döviz satış ihaleleri uygulanmıştır. TCMB bu dönem içerisinde örtük enflasyon hedeflemesi stratejisini uygulamıştır.

Bu dönemim merkez bankacılığı açısından en önemli olayı 2001 yılında yapılan kanun değişikliğidir. Kanun değişikliği ile birlikte bankanın tek temel görevi fiyat istikrarını sağlamak olmuş ve böylece para politikasını daha etkin bir şekilde kullanmaya başlanmıştır.

“TCMB'nin 2002 yılından 2005 yılına kadar olan dönemde izlediği para politikası; dalgalı kur rejimi ortamında uygulanan parasal hedeflemeydi ve örtük enflasyon hedefini de bünyesinde barındırmaktaydı. Burada nihai hedef enflasyon oranı, ara hedef ise parasal büyüklük idi. Dalgalı kur rejimi uygulamasının en önemli özelliği, döviz kurunun bir para politikası aracı olarak kullanılmaması ve bu rejimi uygulayan merkez bankalarının herhangi bir kur hedefinin bulunmamasıdır.” (San, 2006:125)

TCMB, örtük enflasyon hedeflemesi stratejisini uygularken kısa vadeli faiz oranlarını etkin bir şekilde kullanmıştır. Türkiye Mevduat Sigorta Fonu bünyesindeki bankaların satılması veya kapatılması ve özel bankacılık sektörünün kuvvetlendirilmesi için adımlar atılırken, TCMB'nin döviz efektif piyasalarındaki aracılık fonksiyonu azaltılmaya çalışılmıştır. Böylece TCMB finansal piyasaların derinleşmesini ve genişlemesini sağlamıştır.

“Açık enflasyon hedeflemesine yakınsama stratejisi olarak da tanımlanabilecek örtük enflasyon hedeflemesi sürecinde, açık enflasyon hedeflemesinin uygulanabilmesi için gereken ön koşullar sağlanmıştır. 2005 yılına kadar geçen dönemde ekonomideki belirsizlikler büyük ölçüde ortadan kalkmış, ekonomik program ve mali disiplin kararlılıkla devam ettirilmiştir. Bununla birlikte, fiyat istikrarı konusunda kaydedilen ilerleme ekonomiye olan güvenin artmasını, beklentilerin olumlu yönde hareket etmesini sağlamıştır. Söz konusu gelişmeler sonucu TCMB, 2006 yılı başında “açık enflasyon” hedeflemesi rejimine geçileceğini ve 2005 yılının geçiş dönemi olacağını açıklamıştır. 2005 yılında da önceki üç yılda olduğu gibi dalgalı kur rejimi altında örtük enflasyon hedeflemesi uygulamasına devam edilmiştir. Para tabanı yine programın nominal çapasını oluşturduğu halde, TCMB parasal büyüklüklerin gözetilmesi ile nihai enflasyon hedefini değil, faiz politikasının etkinliğini arttırmayı amaçlamıştır. Zaten faiz oranlarının temel politika aracı olarak kullandığı rejimlerde, içsel olarak belirlenen para tabanı çapa olma özelliğini kaybetmektedir. (Önder, 2008:28)

4.7.10. 1 Ocak 2006'dan İtibaren TCMB Para Politikası

1 Ocak 2006 tarihinden itibaren TCMB örtük enflasyon hedeflemesinden açık enflasyon hedeflemesine geçmiştir. Enflasyon hedeflemesi rejiminde, enflasyon hedeflemesi nokta hedef olarak belirlenmektedir. Hedefler belirlenirken geniş bir bant aralığı belirlenir. Bant aralığının geniş belirlenmesinin nedeni yaşanan içsel ve dışsal şoklar karşısında politika uygulamasını kolaylaştırmaktır ve istikrarın kalıcılığını devam ettirmektir. Eğer, aralık dar tutulsaydı enflasyon hedefini tutturmak için faiz oranına daha çok müdahale gerekebilir, bu da istikrarı bozucu sonuçlar doğurabilirdi.

Enflasyon hedeflemesi rejiminde temel politika aracı kısa vadeli faiz oranlarıdır. Üç yıllık dönemlerde belirlenen faiz oranları önceden ilan edilmektedir. Net Ulusal Rezervler performans kriteri olarak kullanılmaktadır. Fakat örtük enflasyon hedeflemesi sırasında kullanılan Para Tabanı performans kriteri ve Net İç Varlıklar gösterge hedefinin yerini enflasyon gözden geçirme kriteri yer almıştır.

Para politikasının temel iletişim aracı olarak üç ayda bir yayınlanan Para Politikası Raporu yerine Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarının son haftalarında Enflasyon Raporu yayınlanmaya başlanmıştır.

Tablo 4.4.'te TCMB'nin enflasyon hedeflemesinde fiyat istikrarı hedefine ulaşırken kullandığı para arzı tanımları yer almaktadır. M1 para arzı dolaşımdaki para ve vadesiz mevduattan oluşmaktadır. M2 para arzı dolaşımdaki para, vadesiz mevduat ve vadeli mevduattan oluşmaktadır. M3 para arzı ise dolaşımdaki para, vadesiz mevduat, vadeli mevduat, repo, para piyasası fonları ve ihraç edilen menkul kıymetlerden oluşmaktadır.

Tablo 4.4. TCMB Para Arzı Tanımları

TCMB Para Arzı Tanımları			
	M1	M2	M3
Dolaşımdaki Para	X	X	X
Vadesiz Mevduat	X	X	X
Vadeli Mevduat		X	X
Repo			X
Para Piyasası Fonları			X
İhraç Edilen Menkul Kıymetler			X

Kaynakça: http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/parabank/d_diger_pas.html 21.09.2011)

4.8. TCMB BİLANÇOSU VE ÖNEMİ

Merkez bankası bilançoları da diğer bilançolar gibi varlıkları ve bu varlıkların nasıl finanse edildiğini göstermektedir. Diğer bilançolar pasif karakterli bilançolar olduğu halde merkez bankası bilançoları aktif karakterlidir. Bunun en büyük nedeni merkez bankalarının para basarak piyasaya sürmesidir, yani merkez bankasının borcu olmaktadır.

“Para politikası ekonominin likiditesini, ekonominin ihtiyaçları doğrultusunda sağlama sorunuyla ilgilidir. Para politikası uygulamakla yükümlü olan merkez bankaları da bu işlevlerini, banka ve banka dışı kesimlere olan yükümlülüklerini, yani bilançonun pasifini değiştirerek, ekonominin likiditesini ayarlamakla yerine getirmektedir. Söz konusu likidite ayarlamalarını hangi kanallarla gerçekleştirdikleri ise bilançolarının aktif kısmındaki değişikliklerle izlenebilmektedir. Para politikası uygulamaları ve mali sistemin karşılıklı etkileşimi sonucunda biçimlenen merkez bankası bilançoları, ekonominin diğer birimlerdeki kararlarına yardımcı olması açısından önemli bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Çünkü, bilanço kalemlerine bakılarak para politikasının yönü görülebilmektedir.” (Ardıç, 2004:197-198)

Merkez bankaları bir politika uyguladığı zaman hem kendi bilançolarını hem de diğer bankaların bilançolarını etkileyebilmektedir. Mesela zorunlu karşılık oranlarını değiştiren merkez bankası, bu değişiklik ile hem bankaların kullanabilecekleri kredi miktarını hem de kredilerin miktarını ve maliyetini etkiler.

“TCMB bilançosunun önemi, ekonomi politikalarının saptanma ve uygulamasında TCMB'nin önemli bir otorite olmasından gelmektedir. TCMB Bilançosundaki değişmelerin piyasada döviz kurları, faizler, enflasyon, mevduat hacmi, kredi hacmi ve piyasa beklentileri gibi değişkenleri etkilemesi onu standart bir bilanço olmaktan çıkarır ve mali sistemdeki ilişkilerin odak noktası haline getirir. Bu bağlamda TCMB Bilançosu ekonomiyi etkilerken, ekonomideki gelişmelerin de kendisi etkilenir. Ayrıca para politikalarını uygulamakla yükümlü olan TCMB'nin bilanço büyüklüğü sıkı ya da gevşek para politikası uygulamaları konusunda işaret vermektedir.” (TCMB, 2006:24)

TCMB ülke kalkınmasında üstlendiği görev nedeniyle özel sektöre orta ve uzun vadeli krediler vermiştir. Bu da TCMB'nin etkin bir para politikası uygulamasını sınırlandırmıştır. TCMB, para politikası açısından varlıkların

finansmanın kontrolüne yani bilançonun pasif kısmına yönelmiştir. Para yaratma aktiften pasife doğru giden bir süreçtir.

“Merkez bankası bilançosunun en önemli işlevi para politikalarının gözlemlenebilmesidir. Merkez bankaları para politikalarını yürütmek amacıyla para piyasalarına kendi araçlarıyla müdahale ederler. Merkez bankalarının yaptığı bu müdahalelerin incelenebildiği en iyi yer, merkez bankası bilanço kalemlerinin toplandığı ve finansman yoluyla yaratılan varlıkları göstermekte olan analitik bilançosudur. Çünkü, para politikası, bankanın kendi bilançosunu oluşturan aktif ve pasif kalemleriyle ilgili amaçlar belirlemesi ve elindeki emisyon, disponibilite oranı, reeskont kredileri, açık piyasa işlemleri gibi araçlarla ekonomik gelişmeleri de göz önüne alarak bu amacına ulaşmaya çalışmasıdır.” (Ulusoy, 2007:24)

Tablo 4.5. ve 4.6.’da TCMB Bilançosu’nun aktif ve pasif kısımları 31.12.2009 ve 31.12.2010 tarihleri itibariyle karşılaştırılmış olup, bilançoda meydana gelen 2009 ve 2010 yılları arasındaki değişimler gösterilmektedir.

Tablo 4.5. TCMB Bilanço Kalemleri Aktif Tarafı

Aktif	31.12.2010	31.12.2009
1. Altın Mevcudu	8.361.219.243	6.374.873.001
A. Uluslararası Standartta Olan	8.138.466.751	6.205.039.056
B. Uluslararası Standartta Olmayan	222.752.492	169.833.945
2. Döviz Alacakları	124.794.214.657	106.476.994.883
A. Konvertibl	124.794.214.657	106.476.994.882
a) Efektif Deposu	461.464.757	410.946.434
b) Muhabir Hesapları	124.062.822.937	105.799.335.573
c) Rezerv Dilimi Pozisyonu	269.926.963	266.712.875
B. Konvertibl Olmayan	-	1
a) Efektif Deposu	-	1
b) Muhabir Hesapları	-	-
3. Madeni Para	104.946.281	88.416.043
4. Dahildeki Muhabirler	-	221.337.900
5. Menkul Kıymetler	20.022.979.929	39.692.302.230
A. Devlet İç Borçlanma Senetleri	20.022.979.929	39.692.302.230
a) Kuponlu	13.572.418.996	32.905.435.233
b) Kupsuz	6.450.560.933	6.786.866.997
B. Diğer	-	-
6. İç Krediler	689.345.224	485.835.628
A. Bankacılık Sektörüne Kullandırılan Krediler	689.345.224	485.835.628
a) Reeskont Kredileri	689.345.224	485.835.628
b) 1211 S.K.40/1-c Kapsamındaki Krediler	-	-
c) Diğer	-	-
B. TMSF’ye Kullandırılan Krediler	-	-

Tablo 4.5. devam

7. Açık Piyasa İşlemleri	12.014.960.933	35.265.339.657
A. Vadeli İşlemlerden Alacaklar	12.014.960.933	35.265.339.657
a) Nakit	12.014.960.933	33.249.339.657
i. Döviz	-	-
ii. Menkul Değer	12.014.960.933	33.249.339.657
b) Menkul	-	2.016.000.000
B. Diğer	-	-
8. Dış Krediler	29.299.416	33.564.251
9. İştirakler	39.446.146	23.697.527
10. Gayrimenkuller ve Demirbaşlar	281.318.845	280.849.187
A. Gayrimenkuller	332.029.506	329.121.228
Amortismanlar(-)	(71.675.143)	(65.086.993)
B. Demirbaşlar	112.379.907	100.355.085
Amortismanlar(-)	(91.415.425)	(83.540.133)
11. Takipteki Alacaklar (Net)	-	-
A. Takipteki Alacaklar	2.348.736.495	2.281.703.849
B. Takipteki Alacaklar Karşılığı (-)	(2.348.736.495)	(2.281.703.849)
12. SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine	2.564.227.706	2.533.694.809
Yükümlülüğü		
13. Değerleme Hesabı	-	-
14. Faiz ve Gelir Reeskontları ve Tahakkukları	26.658.979	139.814.492
15. Muvakkat Alacaklar	367.841.755	483.483.576
16. Diğer Aktifler	41.845.182	57.524.956
TOPLAM	169.338.304.296	192.157.728.140
NAZIM HESAPLAR	773.325.751.635	747.720.777.338

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/research/yillik/10turkce/10turkce.pdf>

Tablo: 4.6 TCMB Bilanço Kalemleri Pasif Tarafı

Pasif	31.12.2010	31.12.2009
1. Tedavüldeki Banknotlar	48.937.559.941	38.340.278.128
2. Hazine'ye Borçlar	368.214.778	330.883.342
A. Altın	24.223.576	18.468.864
B. Rezerv Dilimi İmkânı	269.926.963	266.712.875
C. Diğer (Net)	74.064.239	45.701.603
3. Döviz Borçları	21.279.844	1.193.442
A. Konvertibl	1.131.727	1.193.442
B. Konvertibl Olmayan	20.148.117	-
4. Mevduat	89.269.411.084	89.359.637.306
A. Kamu Sektörü	14.881.043.298	20.471.316.000
a) Hazine, Genel ve Özel Bütçeli İdareler	14.708.273.881	20.352.141.689
b) Kamu İktisadi Kuruluşları	20.447	29.283
c) İktisadi Devlet Teşekkülleri	44.143.068	60.061.695
d) Diğer	128.605.902	59.083.333
B. Bankacılık Sektörü	56.150.507.689	46.652.131.467
a) Yurtiçindeki Bankalar	34.636.803.105	33.570.379.897
b) Yurtdışındaki Bankalar	7.975.163	9.335.378
c) Zorunlu Karşılık (1211 S.K. Md.40)	21.505.484.985	13.072.370.155
i. Nakit	21.505.484.985	13.072.370.155
ii. Altın (Safi Gr.)	-	-
d) Diğer (Valörlü İşlemler)	244.436	46.037

Tablo 4.6. devam

C. Muhtelif	17.589.613.210	19.471.705.890
a) Kredi Mektuplu Döviz Tevdiatı	17.539.029.615	19.406.635.188
b) Diğer	50.583.595	65.070.702
D. Uluslararası Kuruluşlar	6.686.549	7.148.343
E. Fonlar	641.560.338	2.757.335.606
a) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	25.619	18.771.150
b) Diğer	641.534.719	2.738.564.456
5. Likidite Senetleri	-	-
6. Açık Piyasa İşlemleri	13.101.901.996	47.331.936.054
A. Vadeli İşlemlerden Borçlar	12.000.001.996	35.017.436.054
a) Nakit	-	2.017.436.055
i. Döviz	-	-
ii. Menkul Değer	-	2.017.436.055
b) Menkul	12.000.001.996	32.999.999.999
B. Diğer	1.101.900.000	12.314.500.000
7. Dış Krediler	13.899.337	13.861.842
A. Kısa Vadeli	-	-
B. Orta ve Uzun Vadeli	13.899.337	13.861.842
8. İthalât Akreditif Bedelleri, Teminat ve Depozitolar	747.358.472	679.678.222
A. Döviz Satışı Yapılmış Akreditif Bedelleri	747.354.786	679.674.536
B. Mal Bedeli ve Teminatlar	3.686	3.686
9. Ödenecek Senet ve Havaleler	3.293.090	37.382.219
10. SDR Tahsisatı	2.564.227.706	2.533.694.809
11. Sermaye	46.233.524	46.233.524
A. Ödenmiş Sermaye	25.000	25.000
B. Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	46.208.524	46.208.524
12. İhtiyat Akçesi	4.588.399.144	3.691.281.261
A. Adi ve Fevkalâde	4.232.647.418	3.335.529.535
B. Hususî (Bank.Kan Md.59)	2.379.249	2.379.249
C. İhtiyat Akçeleri Enflasyon Düzeltme Farkları	353.372.477	353.372.477
13. Karşılıklar	371.154.530	606.314.777
A. Emekli İkr. ve Kıd. Tzm. Kar	98.834.637	92.526.988
B. Vergi Karşılıkları	222.089.596	465.750.157
C. Diğer Karşılıklar	50.230.297	48.037.632
14. Değerleme Hesabı	7.245.849.360	5.010.103.620
15. Faiz ve Gider Reeskontları ve Tahakkukları	628.420.620	919.143.373
16. Muvakkat Borçlar	32.747.657	53.477.875
17. Diğer Pasifler	110.224.086	464.385.529
18. Dönem Kârı	1.288.129.127	2.738.242.817
TOPLAM	169.338.304.296	192.157.728.140
NAZIM HESAPLAR	773.325.751.635	747.720.777.338

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/research/yillik/10turkce/10turkce.pdf>

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI İLE AVRUPA MERKEZ BANKASI'NIN KARŞILAŞTIRILMASI

TCMB'nin Başkan ve Başkan Yardımcıları ile Banka Meclisi üyelerinin atanma ve seçilme usulleri, enflasyon hedefinin Hükümetle beraber belirleniyor olması, gerek Avrupa Birliği gerekse de merkez bankası bağımsızlığını savunan uzmanlardan tarafından eleştirilmektedir. Türkiye Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olarak kurumsal ve hukuki açıdan AMB'ye uyum sağlamaya çalışmaktadır. TCMB; bağımsızlık, hesap verebilirlik ve saydamlık gibi konularda AMBS'ye uyum sağlamış olsa da hala yapması gerekenler bulunmaktadır. Bu bölümde TCMB'nin, AMB'ye uyumu sağlamak üzere yapması gerekenleri, AMB ile karşılaştırma ve kıyas yaparak inceleyeceğiz. Uygulanan ve uygulanması gereken para ve döviz kuru politikalarını çeşitli ekonomik veriler ışığında açıklamaya çalışacağız.

5.1. MERKEZ BANKASI BAŞKANI VE BAŞKAN YARDIMCILARI

TCMB Başkanı'nın görev süresi 5 yıldır ve bir kez daha seçilebilmektedir. Avrupa Merkez Bankası Başkanı'nın görev süresi ise 8 yıldır ve bu görev süresi bir daha yenilenemez. AMBS yasasının 14. maddesinde başkan ve yardımcılarının görev süresinin 5 yıldan az olmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu bağlamdan bakıldığı zaman TCMB yasası ile AMBS yasası uyumaktadır.

2001 yılında çıkan yasada başkan ve başkan yardımcılarının görevden alındıkları zaman mahkemeye alınma kararıyla ilgili iptal davası açabilecekleri konusunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, başkan ve başkan yardımcılarının görevden alınma kararına karşı İdare Mahkemesi'ne ve Danıştay'a başvurma hakları vardır. 2004 yılında yayınlanan Avrupa Birliği İlerleme Raporu'nda bu durum ciddi bir şekilde eleştirilmiş ve TCMB'nin bağımsızlığını zedelediği öne sürmüştür.

“Gerek merkez bankası bağımsızlığı yazınında gerekse de Avrupa Birliği uzmanlarının değerlendirmelerinde, öngörülen görev sürelerinin başlangıç ve bitişlerinin seçimle veya hükümetlerin olağan görev süresiyle eş zamanlı olmaması hususu da vurgulanmaktadır. Hükümetlerin görev sürelerinin Anayasa’da öngörülen seçim döneminden kısa olması ve sık sık erken seçim yapılması hususları bu ihtimali sadece teorik hale getirmektedir. Kaldı ki, Anayasamızın 77. maddesinde 31 Mayıs 2007 tarih ve 5678 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle seçim döneminin dört yıl olarak belirlenmesi karşısında beş yıl için atanan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkan ve Başkan Yardımcıları bakımından, söz konusu mülahazanın bir öneminin kalmamış olduğu görülmektedir.” (Uygun, 2008:239-240)

5.2. BANKA MECLİSİ VE PARA POLİTİKASI KURULU

Banka Meclisi, Başkan ile Genel Kurulca seçilecek altı üyeden oluşur. Görev süresi biten üyeler yeniden seçilebilmektedir. Hazine'nin banka sermayesi içerisindeki payı en az yüzde 51'dir ve bu durum hükümete bağlı olan Hazine'yi güçlü bir konuma getirmiştir. Başkan dışındaki Banka Meclisi üyeleri Genel Kurul tarafından seçilmektedir. Bu üyelerin de her yıl üçte biri seçilir. Yani Banka Meclisi'nin tamamı yeni gelen bir hükümet tarafından üç yıl içerisinde yeniden şekillendirilebilir. Bu yolla da hükümetin TCMB Başkanı'nı aday gösteren Banka Meclisi'ne rahatlıkla etki edebilir ve TCMB'nin bağımsızlığına gölge düşürebilir. Banka Meclisi üyelerinin Hazine'nin bağlı bulunduğu devlet bakanlığınca atanması, görev sürelerinin üç yıl olması ve yenilenebilir olması AMB ile uyumsuzluk göstermektedir. Yine Banka Meclisi üyelerinin görevden alınma koşulları merkez bankası kanununda yer almamaktadır. AMB yasasında ise Banka Meclisi üyelerinin hangi şartlar altında görevden alınacakları yer almaktadır. Banka Meclisi üyelerinin görev süresinin kısılalığı 2004 yılında yayınlanan İlerleme Raporu'nda yer almaktadır. TCMB Kanunu'nda yer alan Banka Meclisi üyelerinin görev süresinin üç yıl olduğu belirtilen maddenin beş yıl olarak düzenlenmesinin, Başkan ve Başkan Yardımcıları'nın görev süreleriyle paralellik sağlaması bakımından yararlı olacağını düşünmekteyim. Çünkü, Banka Meclisi para politikası ile ilgili kararları alan organ olduğundan görev sürelerinin Başkan ve Başkan Yardımcıları ile birlikte uyumlu olması lazımdır.

Başkan, uygulanmış ve uygulanacak para politikası hakkında her yıl nisan ve ekim aylarında bakanlar kuruluna rapor sunar, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nu bilgilendirir. AMB Başkanı ise üç ayda bir Avrupa Parlamentosu karşısında bilgi verir ve rapor sunar.

2001 yılında yürürlüğe giren yeni yasanın 4. maddesinde TCMB'nin temel amacının fiyat istikrarı olduğu ve fiyat istikrarını sağlama amacı ile çalışmak kaydıyla Hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını desteklediğini belirtilmektedir. Enflasyon oranını ise hükümetle birlikte belirlemektedir. Bu durum ise merkez bankası bağımsızlığını etkileyen olumsuz bir durumdur. Bu konu yine Avrupa Birliği İlerleme Raporları'nda eleştirilerek vurgulanmaktadır.

5.3. BÜTÇE

TCMB Bütçesi, Banka kurulduğundan bu yana genel ve katma bütçenin kapsamı dışında bırakılmıştır. Bankanın bütçesinin hazırlanması Banka Meclisi'nin yetkisindedir. Yani TCMB'nin kendisi belirleyip ve uyguladığı bağımsız bir bütçesi bulunmaktadır.

Banka Meclisi'nce çıkarılan Bütçe ve Plan Yönetmeliği uyarınca, her yıl Kasım ayının ikinci haftası Muhasebe Genel Müdürlüğü bütçe taslağını hazırlamaktadır. Kasım ayının üçüncü haftasında Yönetim Komitesi, bütçe ön tasarısını görüşerek, Banka Meclisi'ne sunmaktadır. Banka Meclisi Aralık ayının ilk haftası bütçe tasarısını görüşür ve yine Aralık ayı içerisinde bütçeyi kabul eder.

“TCMB'nin bütçesinin oluşturulmasında yasada hükümete bir yetki verilmemiştir. Ancak, hükümetin TCMB'nin bütçesini onaylaması ve denetlemesi bankanın ekonomik bağımsızlığını zayıflatmaktadır. TCMB hesaplarını ve bilançosunu Başbakanlık kanalıyla denetlettirebilmektedir (mad.42) ve TCMB'nin kar ve zarar hesabı ile yıllık faaliyet raporu Başbakanlık tarafından incelenmektedir. Ayrıca, TCMB Bilançosu ancak Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmektedir (mad.58). Bu düzenlemeler, AMBS ile uyumsuzdur. AMBS Yasası'nın 271. maddesinde böylesi denetimlerin AMB Yönetim Komitesi veya bağımsız dış denetçiler tarafından yapılabileceği belirtilmiştir.” (Bakır 2007: 57)

5.4. KARIN DAĞITILMASI

TCMB Kanunu'nun 60. maddesinde yıllık karın % 20'sinin ihtiyat akçesine, hisse senetlerinin nominal değerleri üzerinden, % 6 oranında ilk kar hissesi olarak hissedarlara dağıtılacağı belirtilmiştir. Yüzdeler tutarı düşüldükten sonra kalan miktarın en çok % 5'i, iki aylık maaş tutarını geçmemek üzere Banka mensuplarına ve %10'u fevkalade ihtiyat akçesine; hisse senetlerinin nominal değerleri üzerinden Genel Kurul kararıyla en çok % 6 nispetinde ikinci kar hissesi olarak hissedarlara dağıtılır. Bu dağıtımdan sonra ise kalan bakiye Hazine'ye verilir.

AMBS Statüsü'nün 33.maddesinde “Avrupa Merkez Bankası'nın net karının sermayenin %100'ü ile sınırlı olmak kaydıyla, net karın %20'sini geçmemek üzere Yönetim Konseyi'nce belirlenecek bir miktar genel ihtiyat akçesine; kalan net kar, ödenmiş hisseleri oranında Avrupa Merkez Bankası hissedarlarına dağıtılır.” denilmektedir.

TCMB Kanunu'nu ve AMBS Statüsü'nü karşılaştırdığımızda karın dağıtılması hususunda her iki Banka'nında benzer yöntemleri tercih ettiğini görmekteyiz.

5.5. TCMB SERMAYESİ VE AMB SERMAYESİ

TCMB sermayesi 25.000 Türk Lirası'dır yüzde elli birinden fazlası Hazine'ye aittir. Geriye kalan yüzde kırk dokuzluk kısım ise milli bankalara, imtiyazlı şirketlere ve şahıslara aittir.. AMB sermayesi beş milyar Euro'dur ve tamamı kamuya aittir.

5.6. SAYDAMLIK

Saydamlık, para politikası ile ilgili konularda kamuoyunun, hükümetin ve parlamentonun merkez bankası tarafından düzenli olarak bilgilendirilmesidir. Saydamlık konusunu incelerken 5 çeşit saydamlıktan bahsedeceğiz. Bunlar siyasal saydamlık, ekonomik saydamlık, yönetsel saydamlık, politika saydamlığı ve işlevsel saydamlıktır.

Siyasal saydamlıkta, para politikası amaç ve hedeflerinin banka tarafından açıklanması gerekmektedir. Ekonomik saydamlıkta, para politikasının oluşturulmasında kullanılan bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması gerekmektedir. Yönetsel saydamlıkta alınan para politikası kararlarının kamuoyuna duyurulmasını

içermektedir. Politika saydamlığı, para politikası ile ilgili alınan kararların zamanında kamuoyu ile paylaşılmasını içine almaktadır. İşlevsel saydamlık ise merkez bankasının politika kararlarının uygulanmasında karşılaştığı güçlüklerin açıklanmasını içermektedir.

Siyasal saydamlık bakımından TCMB’yi incelediğimizde temel amacının fiyat istikrarı olması, enflasyon hedefinin Banka ve hükümet tarafından belirlenmesi ve Banka’nın araç bağımsızlığına sahip olması göze çarpan unsurlar arasında yer almaktadır.

TCMB’nin politika saydamlığının göstergesi ise Para Politikası Kurulu (PPK) kararlarıdır. PPK toplantı tarihleri önceden duyurulmakta ve toplantıda alınan kararlar 2011 yılından itibaren saat 14.00’te kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Olağanüstü bir durum olmadığı durumlarda bir sonraki toplantıya kadar faiz oranları değiştirilmemektedir.

Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim ayı sonlarında üç ayda bir yayınlanan enflasyon ve makroekonomik gelişmelerin detaylı olarak değerlendirildiği ve gelecekteki politika uygulamalarına ilişkin öngörülerin yer aldığı Enflasyon Raporu ise TCMB’nin ekonomik saydamlık alanındaki göstergesidir.

Yöntemsel saydamlık açısından baktığımızda TCMB, Enflasyon Raporu’nda hedefleme yaparken uygulayacağı stratejiyi açıklamasına rağmen, PPK toplantı tutanakları ve oylama sonuçları yayınlanmamaktadır.

TCMB, makroekonomik ve parasal gelişmeler ile ilgili değerlendirme ve tahminleri düzenli olarak yayınlamakta, Başkan’ın yapmış olduğu konuşmalarda hedef ve gerçekleştirmelerle ilgili değerlendirmeler kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Banka bu argümanlara birlikte işlevsel saydamlığı yerine getirmektedir.

“AMB ekonomik saydamlıkta, TCMB’den farklı olarak, kullandığı modeli (AMB Avro bölgesi modeli) ve altı ayda bir orta vadeli enflasyon ve GSYİH beklentilerini yayımlamaktadır. Yöntemsel saydamlıkta ise tıpkı TCMB örneğinde olduğu gibi para politikası ile ilgili toplantı oylama sonuçlarını yayımlamamaktadır. AMB, TCMB’den farklı olarak para politikası ile ilgili yaptığı toplantılara ilişkin detaylı açıklamalar yapmamaktadır. TCMB’nin aksine, AMB politika saydamlığı ile ilgili olarak geleceğe yönelik beklentilerini de açıklamamaktadır. İşlevsel saydamlık ile ilgili kriterlerde, AMB geçmişteki tahmin hatalarını ve para politikasının hedeflere ulaşmadaki rolünü detaylı tartışmaz. Yani açıklıktan çok gizliliğe dayanan

para politikası karar alma ve uygulama sürecini yerine getirmektedir. Halbuki TCMB tüm bilgileri kamuoyu ile paylaşmaktadır.” (Bakır 2006:153)

5.7. HESAP VEREBİLİRLİK

TCMB Kanunu’nun 42. maddesinde “Başbakan, Bankanın işlem ve hesaplarını denetlettirebilir; Başbakanlık bu hususta her türlü bilgiyi Bankadan isteyebilir; Banka, bilanço, kar ve zarar hesaplarını bağımsız denetim kuruluşlarına denetlettirebilir; Başkan (Guvernör) tarafından, Banka faaliyetleri ile uygulanmış ve uygulanacak olan para politikası hakkında her yıl Nisan ve Ekim aylarında Bakanlar Kuruluna rapor sunulur; Banka, faaliyetlerine ilişkin olarak, yılda iki defa Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonunu bilgilendirir; Banka, para politikası hedefleri ve uygulamalarına ilişkin dönemsel raporlar hazırlar ve kamuoyuna duyurur; Raporların hangi dönemler itibarıyla hazırlanacağı, kapsamı ve açıklanma usulü Bankaca belirlenir. Banka, belirlenen hedeflere ilan edilen sürelerde ulaşamaması ya da ulaşamama olasılığının ortaya çıkması halinde, nedenlerini ve alınması gereken önlemleri Hükümete yazılı olarak bildirir ve kamuoyuna açıklar.” denilerek Banka’nın hesap verebilirliği konusundaki temel hükümler ifade edilmiştir. Banka kanununda yazan bu hükümler hesap verebilirliği arttıran unsurlardır.

Ancak, para politikası hedeflerine ve amaçlarına ulaşamaması durumunda, merkez bankası başkanının görevden alınamaması hesap verebilirliği azaltan bir unsurdur. Bu kuralın dünyadaki tek istisnası Yeni Zelanda’dır.

TCMB, AMB’ye göre para politikası amaçlarını daha açık olarak tanımlamıştır. Hem TCMB hem de AMB fiyat istikrarını para politikasının öncelikli amacı olarak tanımlanmıştır. Her iki bankada enflasyon hedefini niceliksel olarak açıklamaktadır. AMB, enflasyon hedefini belirlerken tüketici fiyatları endeksini orta vadede %2’nin altında tutturmayı hedeflemektedir. TCMB ise 2011 yılı için hedefini %5,5 olarak belirlerken, 2012 ve 2013 yılları için %5 olarak belirlemiştir.

Hem AMB hem de TCMB para politikası ile ilgili alınan kararları ve nedenlerini kamuoyuna açıklamaktadırlar. TCMB Başkanı Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki defa TBMM’ye rapor sunmaktadır. TCMB’ye benzer bir şekilde AMB Başkanı üç ayda bir Avrupa Parlamentosu’nda bilgi vermekte ve para politikası ile ilgili bilgileri sunmaktadır.

AMB'de iki haftalık düzenli aralıklarla yapılan para politikası toplantılarında alınan kararlar hakkında açıklama yapılmakta ve yazılı metin dağıtılmaktadır. Diğer yandan, TCMB'de iki hafta süreyle toplanan Para Politikası Kurulu toplantılarında alınan kararlara dair herhangi bir metin yayınlamamakta ve açıklama yapılmamaktadır.

5.8. KAMUYA KREDİ AÇILMAMASI

Avrupa Birliği hukuku kesin olarak, Topluluğa veya Topluluğun herhangi bir organına merkez bankasınca kaynak sağlanmasını yasaklamıştır. Bu yüzden AMB herhangi bir şekilde kamuya kredi açmamaktadır. 2001 yılına kadar TCMB kamuya kaynak kullandırmaktaydı. Bu ise enflasyonist eğilimi etkileyen bir unsurdur. 2001 yılında, 1211 sayılı kanunda yapılan değişiklikle TCMB'nin hiçbir kamu ve kamu kuruluşuna kredi vermeyeceği konusunda kesin hüküm getirilmiştir.

“Ancak, TCMB Kanunda bulunan bir maddeye göre; “Banka olağanüstü durumlarda ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda belirleyeceği esas ve usullere göre bu Fona avans vermeye yetkilidir” yer almaktadır. Söz konusu madde, adı geçen kurumun finansal piyasalarda faaliyet gösteren bir bankadan farklı olarak bir kamu kuruluşu olması ve adı avans olarak geçse de kullanım amacı kredi niteliği taşıması nedeniyle “kamu sektörüne kesinlikle kredi açılmaması” koşulu ile çelişmektedir. Maddenin amacı, sektörde bulunan sorunlu bankaların TMSF kapsamına alınarak çözüme kavuşturulması aşamasında ihtiyaç duyulacak likiditenin Merkez Bankası tarafından sağlanması ve böylelikle sistemin tamamına yayılabilecek krizin daha az hasarla önlenmeye çalışılması şeklinde açıklanabilmektedir. Ancak, bankanın bu tür müdahalesi sonucunda ortaya çıkabilecek likidite fazlalığı, enflasyon hedefinde sapmaya yol açabilecek ve böylelikle Banka’nın kredibilitesi düşebilecektir.” (Dinçer, 2004:99)

5.9. EKONOMİK VE PARASAL POLİTİKA

TCMB Kanunu’nun 4.maddesinde “Banka, Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler. Banka, para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumludur.” ve 22. maddesinde “Para

Politikası Kurulu, para politikası stratejisi çerçevesinde Hükümetle birlikte enflasyon hedefinin belirlenmesi ile görevi ve yetkilidir.” denilmektedir.

2010 yılı Avrupa Birliği İlerleme Raporu'nda Banka'nın ve Hükümetin enflasyon hedefini birlikte belirlemesi eleştirilmektedir. Enflasyon hedefinin hükümetle birlikte belirlenmesi merkez bankası bağımsızlığına aykırı bir durum olarak görülmektedir. Fakat ilerleme raporunda yer alan bu eleştiriye katılmak mümkün değildir.

Enflasyon hedefinin gerçekleştirilebilmesi ancak, belirlenen hedefin Hükümet politikalarıyla desteklenmesi halinde mümkün olabilecektir. Hükümetin, belirlenmesi aşamasında hiçbir sorumluluk üstlenmediği enflasyon hedefinin gerçekleştirilebilmesi için kendi politikalarını bu hedefe uygun yürütmesini beklemek, konunun doğasına aykırıdır. Kaldı ki, konuya diğer yönüyle bakıldığında Merkez Bankası'nın, Hükümetin uygulamayı düşündüğü maliye, ücret, fiyat politikalarını bilmeden, geleceğe dönük öngörülerinden haberdar olmadan tek başına belirleyeceği enflasyon hedefinin, sağlıklı olmasını da beklemek güçtür (Uygun, 2008:266).

“Enflasyon hedefinin hükümetle birlikte belirlenmesini gerekli kılan en önemli neden ise, tüketici fiyat endeksi içinde yüzde 20'den fazla ağırlığın kamu mallarından oluşması ve ayrıca, diğer sektörler açısından, daha çok, girdi niteliğindeki kamu mal ve hizmetlerindeki fiyat artışlarının, daha sonra özel sektör mal ve hizmetlerinin fiyatlarına önemli ölçüde yansımasıdır. Bu bakımdan hükümetin, enflasyon ve dolayısıyla, fiyat istikrarı konusunda etkisinin bu kadar yüksek olduğu bir ortamda, enflasyon hedefinin hükümetle birlikte belirlenmesinin uygun olduğu düşünülmektedir. Ancak, özelleştirmenin tamamlanmasıyla birlikte, ekonomide kamu etkisinin ortadan kalkması ve tam rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisinin işlerlik kazanması durumunda, enflasyon hedefinin, uygulayacağı politikalarla fiyat istikrarı gerçekleştirmeyi hedefleyen TCMB tarafından hükümet olmaksızın belirlenmesi mümkün olacaktır.” (Yazgan, 2003:122)

AMB açısından baktığımızda ise konuyu bir bütün olarak ele alamayız. Tek tek ülkeler bazında değerlendirmek zorundayız. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin uygulamalarına baktığımızda İngiltere, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'da enflasyon hedefinin hükümetle birlikte belirlendiği görmekteyiz.

Eğer Türkiye Avrupa Birliği'ne üye olursa, AMB'nin tespit edeceği ve tüm üye ülkeler için geçerli olan enflasyon oranına ulaşmaya çalışacağından, böyle bir durum söz konusu olmayacaktır.

Tablo 5.1'den hem AMB'nin hem de TCMB'nin temel amaçlarının fiyat istikrarı sağlamak olduğunu görmekteyiz. Ancak, TCMB bu amaca ulaşmak için fiyat istikrarını sağlama amacı ile çelişmemek kaydıyla Hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını desteklerken AMB ise, fiyat istikrarını, Tüketici Fiyatları Endeksine göre yıllık % 2'nin altında olacak şekilde ayarlamaktadır. AMB'de fiyat istikrarı amacı bir orta dönem hedefidir.

Tablo 5.1. TCMB'nin ve AMB'nin Politika Amaçları

	TCMB	AMB
Amaç	Temel amaç fiyat istikrarının sağlanması	Temel amaç fiyat istikrarının sağlanması
Amacın Tanımı	Fiyat istikrarını sağlama amacı ile çelişmemek kaydıyla Hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekler.	Fiyat istikrarı, Tüketici Fiyatları Endeksine göre yıllık % 2'nin altında olacaktır. Fiyat istikrarı amacı bir orta dönem hedefidir.

5.10. DENETİM

TCMB Kanunu'nun 42. maddesinde "Banka, bilanço, kar ve zarar hesaplarını bağımsız denetim kuruluşlarına denetlettirebilir." denilerek bağımsız denetimin zorunlu olmadığı belirtilmiştir.

AMBS Statüsü'nün 27. maddesi ise "Avrupa Merkez Bankası'nın ve Ulusal Merkez Bankalarının hesapları, Yönetim Konseyi tarafından önerilen ve Konseyce uygun görülen bağımsız dış denetçiler tarafından denetlenir. Denetçiler, Avrupa Merkez Bankası'nın ve Ulusal Merkez Bankalarının tüm defter ve hesaplarını incelemek ve işlemleri hakkında noksansız bilgi almak hususunda yetkilidirler." denilerek bağımsız denetim zorunlu kılınmıştır.

5.11. PARA POLİTİKASINI BELİRLEME VE UYGULAMA GÖREVİ

Para politikası araçları, merkez bankası bilançosunun hem aktif hem de pasif kısmını etkiler. TCMB'nin para politikası amaçlarına ulaşmak için kullandığı para politikası araçları üç tanedir. Tablo 5.2.'de görüldüğü gibi bunlar açık piyasa işlemleri, zorunlu karşılıklar ve reeskont ve avans işlemleridir. AMB'nin de politika

amaçlarına ulaşmada kullandığı para politikası araçları, açık piyasa işlemleri, sürekli kredi kolaylıkları ve minimum rezerv sistemi olmak üzere üç tanedir.

Tablo 5.2. TCMB ve AMB Para Politikası Araçları

TCMB	AMB
Açık Piyasa İşlemleri Zorunlu Karşılıklar Reeskont ve Avans İşlemleri	Açık Piyasa İşlemleri Sürekli Kredi Kolaylıkları Minimum Rezerv Sistemi

5.11.1. Açık Piyasa İşlemleri Yapma Görevi

AMBS Statüsü'nde açık piyasa işlemleri 18. maddede düzenlenmiştir. Buna göre "AMBS'nin amaçlarını gerçekleştirmek ve görevlerini yerine getirmek amacıyla AMB ve UMB; Finansal piyasalarda, Topluluk, Topluluk para birimleri cinsinden menkul kıymetlerin ve kıymetli madenlerin kesin alım ve satımı, spot, forward, repo, ters repo işlemleri ile menkul kıymet ödünç alma ve verme işlemlerini yürütebilirler. AMB, kendisinin ve UMB'nin açık piyasa ve kredi işlemleriyle ilgili olarak uygulayacağı, genel prensipleri düzenler." hükmü yer almaktadır.

TCMB Kanunu'nda ise açık piyasa işlemleri 52. maddede yer almaktadır. Buna göre "Banka, para politikasının hedefleri çerçevesinde, para arzının ve ekonominin likiditesinin etkin bir şekilde düzenlenmesi amacıyla, Türk Lirası karşılığında menkul kıymet kesin alım satımı, geri alım vaadi ile satım ve geri satım vaadi ile alım işlemleri, menkul kıymetlerin ödünç alınıp verilmesi, Türk Lirası depo alınması ve verilmesi gibi açık piyasa işlemlerini yapabilir ve bu işlemlere aracılık edebilir. Bankaca başvurulacak açık piyasa işlemleri ile bu işlemlerle ilgili usul ve esaslar, açık piyasa işlemlerine konu olacak yüksek likiditeye sahip ve az riskli araçlar Bankaca belirlenir.

Banka, açık piyasa işlemleri çerçevesinde kendi nam ve hesabına vadesi 91 günü aşmayan, ikincil piyasada alınıp satılabilen likidite senetleri ihraç edebilir. Ancak, likidite senetlerinin devamlı bir alternatif yatırım aracı olma niteliği kazanmasının engellenmesi, ihraçlarının sadece açık piyasa işlemlerinin etkinliğinin artırılması amacıyla sınırlı tutulması hususları göz önünde bulundurulur. Bankanın geri alım vaadi ile satım ve geri satım vaadi ile alım işlemleri ile Türk Lirası depo işlemlerinin anlaşma süresi 91 günü aşamaz, sürenin başlangıcı işlemlerin valör tarihidir.

Banka, bu madde kapsamına giren işlemlerle ilgili kurum ve kuruluşları; bankalar ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na göre belirlenen aracı kurumlar arasından işlemin özelliğini göz önünde bulundurarak tespit etmeye yetkilidir.

Açık piyasa işlemleri, yalnızca para politikası amaçları için yürütülür ve Hazine'ye, kamu kurum ve kuruluşları ile diğer kurum ve kuruluşlara kredi amacıyla yapılamaz.” hükmü yer almaktadır.

Açık piyasa işlemleri bakımından karşılaştırıldığında her iki kanununda birbirine uyumlu olduğu görülmektedir. TCMB Kanunu'nda, AMBS Statüsü'nde belirtilen araçlardan başka, TCMB'de likidite senetleri kullanılmaktadır.

AMBS Statüsü'nde belirtilen araçların hiçbirisi için vade kısıtlaması yoktur. TCMB'de likidite senetleri için bir vade sınırlaması getirilmiştir.

5.11.2. Zorunlu Karşılıklar

AMBS Statüsü'nde zorunlu karşılıklar konusu 19. maddede düzenlenmiştir. Buna göre “AMB para politikası hedefleri doğrultusunda üye devletlerde faaliyet gösteren kredi kuruluşlarından AMB ve UMB hesaplarında minimum rezerv tutmalarını isteyebilir. Minimum rezervlerin hesaplanması ve belirlenmesi Yönetim Komitesi tarafından gerçekleştirilir. Minimum rezervlerle ilgili kurallara riayet edilmemesi durumunda, AMB, cezai faiz uygulama ve benzer etki yaratan diğer yaptırımlara başvurma hakkına sahiptir.” hükmü bulunmaktadır.

TCMB Kanunu'nda ise zorunlu karşılıklar 40. maddede düzenlenmiştir. Buna göre “Bankalar ve elektronik ödeme araçlarını çıkaran kuruluşlar dahil olmak üzere Bankaca uygun görülecek diğer mali kuruluşlar, Banka nezdinde açılacak hesaplarda yükümlülükleri esas alınarak, nakden zorunlu karşılık tesis ederler. Zorunlu karşılığa tabi yükümlülüklerin kapsamı, zorunlu karşılıkların oranı, tesis süresi ve bu yükümlülükler için tesis edilen karşılıklara gerektiğinde ödenecek faiz oranı, mevduat veya katılım fonlarından olağanüstü çekilişler ile birleşme, devir ve bölünme hallerinde yapılacak işlemler de dahil olmak üzere uygulamaya yönelik her türlü usul ve esaslar Bankaca belirlenir.

Bankaca yapılacak düzenlemeye göre zorunlu karşılıkların Banka nezdindeki hesaplarda bloke olarak tutulmasının istenmesi halinde, bloke hesaplarda tutulan zorunlu karşılıklar, hiçbir amaç ve konunun finansmanı için kullanılamaz, temlik ve haciz edilemez.

Zorunlu karşılıkların ve umumi disponibilitenin süresinde tesis edilmemesi veya eksik tesis edilmesi halinde Banka, belirleyeceği usul ve esaslara göre, eksik kısım için; Banka nezdindeki hesaplarda faizsiz mevduat tutulmasını istemeye veya cezai faiz tahakkuk ettirmeye yetkilidir. Tahakkuk ettirilen cezai faiz alacakları, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri gereğince tahsil edilir. Tahsil edilen cezai faizler Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna gelir kaydedilir.” hükmü bulunmaktadır.

Her iki kanunda zorunlu karşılıklar karşılaştırıldığında TCMB Kanunu’nda, AMBS Statüsü’ne göre daha geniş yer almaktadır ve TCMB Kanunu, AMBS Statüsü ile uyum göstermektedir.

5.11.3. Reeskont ve Avans İşlemleri

TCMB Kanunu’nun 45. maddesinde reeskont ve avans işlemleri ile ilgili olarak “Banka, muteber saydığı asgari üç imzayı taşımak ve vadelerine en çok 120 gün kalmış olmak şartıyla ve kendi belirleyeceği esaslar dahilinde bankalar tarafından verilecek ticari senet ve vesikaları reeskonta kabul edebilir. Reeskonta kabul edilecek ticari senet türleri ve diğer koşullar Bankaca belirlenir. Bu madde gereğince verilecek kredilerin en yüksek sınırı ve kredi türlerine göre limitleri, para politikası ilkeleri göz önünde tutulmak suretiyle Bankaca belirlenir. Banka reeskonta kabul edebileceği senetler karşılığında avans da verebilir.” hükmü yer almaktadır. AMBS Statüsü’nde ise reeskont ve avans işlemlerine yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

“Türkiye’de liberalleşme hareketi ile birlikte, TCMB, reeskont ve avans kredilerini, kalkınmanın finansmanına yönelik bir selektif kredi politikası aracı olarak kullanma politikasından vazgeçmiştir. Bu nedenle reeskont ve avans işlemleri, TCMB’de de 1990 yılından bu yana fiili olarak kullanılmamaktadır.” (Yazgan 2003:148)

5.12. DÖVİZ KURU POLİTİKASI

“AMB’nin izleyeceği döviz kuru politikasında temel hedefi fiyat istikrarını sağlamaktır. AMB, Bundesbank modelini esas aldığı için piyasalara pek müdahale etmeyecektir. Ancak, AMB döviz kuru dalgalanmalarına karşı tamamen de ilgisiz değildir. Bu çerçevede Euro’nun döviz kuru gelişmelerinin; Euro alanı fiyat

istikrarına yönelik risk oluşturması ve döviz kuru pozisyonunun Euro’nun kredibilitesine zarar vermesi durumlarında AMB döviz kuru piyasalarına müdahale edebilmektedir. Piyasalara müdahalelere son çare olarak başvurulabilmektedir. Euro’nun uluslar arası piyasalardaki değeri Euro bölgesi için uygulanan politikalara göre oluşturulmaktadır. AMB, Parasal Birliğe katılmayan AB  yelerinin ve diğer ülkelerin para birimleri ile Euro arasında ortaya çıkabilecek dalgalanmaları önlemek için gerektiğinde piyasalara müdahale edebilmektedir. Ulusal Merkez Bankaları’ndan AMB’ye devredilen rezervler müdahale amacıyla kullanılmaktadır.” (Yücememiş, 2005:150)

TCMB Kanunu’nun 4. maddesi bize TCMB’nin döviz işlemleri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre TCMB Hükümetle birlikte Türk Lirasının i  ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk Lirasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk Lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmaktadır. Yine TCMB Kanunu’nun 53. maddesinde “Banka, uyguladığı para politikası çerçevesinde, Türk Lirasının yabancı paralar karşısındaki değerini belirlemek amacıyla, döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile şartları önceden belirlenmek suretiyle dövizlerin Türk Lirası ile değişimi ve diğer türev işlemleri yapabilir.” hükümü yer almaktadır.

Hem TCMB’de hem de UMB’de hükümetlerle birlikte belirlenen kur rejimi doğrultusunda işlemler yapılmaktadır. Yani AMBS’de ve TCMB’de döviz işlemlerinin yürütülmesi konusunda bir paralellik söz konusudur.

5.13. DÖVİZ REZERVİ YÖNETİMİ

AMBS Statüsü’n n 23. maddesinde döviz rezervi yönetimi ile ilgili olarak, “AMB ve UMB diğer ülkelerdeki merkez bankaları ve finans kuruluşları ile uluslar arası kuruluşlarla ilişki kurabilirler; her çeşit döviz varlıkları ile kıymetli madenlerin spot veya forward olarak alım satımı yapılabilirler. Döviz varlıkları, menkul kıymetleri ve herhangi bir ülke veya hesap birimi cinsinden diğer varlıkları içermektedir. Bu madde içinde belirtilen varlıkları tutup yönetebilirler; üçüncü ülkelerle ve uluslar arası kuruluşlarla, kredi alma ve verme dahil her türlü bankacılık işlemlerini yapabilirler.” ifadesi yer almaktadır.

TCMB Kanunu'nun 53. maddesinde döviz rezervi yönetimi ile ilgili olarak “Banka, ülke altın ve döviz rezervlerini para politikası hedefleri ve uygulamaları çerçevesinde yönetir. Bu amaçla Banka, sırasıyla güvenli yatırım, likidite ve getiri önceliklerini dikkate alarak belirleyeceği usul ve esaslara göre yurt içi ve yurt dışı piyasalarda vadeli ya da vadesiz altın, döviz, menkul kıymet, türev ürün alım satım, borçlanma ve borç verme işlemlerini de içeren tüm bankacılık faaliyetlerinde bulunabilir.” ifadesi yer almaktadır.

Kanunda da belirtildiği üzere TCMB döviz rezervlerini yönetirken öncelikli hedefi güvenli yatırım yapmaktır. Yani, döviz rezervlerinin asıl tutulmasının amacı, bir iç veya dış şok karşısında müdahalede bulunmak, dış borç ödemelerini gerçekleştirmek ve TCMB'nin güvenilirliğini uluslararası piyasalarda sağlamaktır. AMBS Statüsü ve TCMB Kanunu'nu kıyasladığımızda ise her iki merkez bankasında döviz rezerv yönetiminde kullanılan araçların birbirine benzer olduğunu görmekteyiz.

5.14. FİNANSAL SİSTEMİN DÜZENLENMESİ

“Finansal sistemin düzenlemesi ve izlenmesi AMBS Statüsü'nün 25. maddesinde ihtiyati denetim başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre AMB'nin kredi kuruluşlarının gözetimi ve finansal sistemin istikrarı konularında Topluluk organlarına ve üye ülkelerdeki yetkili organlarda tavsiyede bulunabileceği hükümü getirilmiştir. Ayrıca sigorta şirketleri hariç olmak üzere, AMB'nin kredi kuruluşlarıyla ilgili politikalar konusunda belirli görevler yapabileceği belirtilmiştir. TCMB Kanunu'nda buna karşı gelebilecek bir hüküm bulunmamaktadır. Çünkü ihtiyati denetim görevini BDDK yerine getirmektedir. Ancak AMBS Statüsü'nde bu görevi AMB'nin yürütmesine dair bir zorunluluk yoktur. AMB, “yetkili organlara” tavsiye verici bir konumdadır. Görev esas olarak tüm ülke merkez bankalarını kapsayan AMBS'ye verilmiştir. Bu yüzden sistem ile ilgili bir uyumsuzluktan söz edilemez. İhtiyati denetim görevinin merkez bankalarına verilmiş olmasına getirilen en büyük eleştiri, merkez bankalarının başlıca görevi olan fiyat istikrarını tehlikeye atabileceği dolayısıyla enflasyon hedefinden sapmaya neden olabileceğidir.” (Turgut 2007:171-172)

5.15. BİLANÇO

Merkez bankalarının para politikası kararları, bilanço kalemlerini etkilemektedir. Böylece bilanço kalemlerine bakarak para politikasının yönü ve başarısı hakkında bilgi sahibi olabiliriz. Etkin bir para politikası için, merkez bankaları kendi bilanço büyüklüklerini kontrol edebilmelidirler.

“AMB ile TCMB arasında yayınlanan mali tablolar ve bunların hazırlanmasında uygulanan muhasebe ilkeleri açısından bir farklılık bulunmamaktadır. Her iki merkez bankasının da günlük ve haftalık vaziyetler hazırladığı ve haftalık olanı yayınladığı görülmektedir. Benzer şekilde aylık, üç aylık ve yıl sonları itibariyle mali durumlarını gösteren, tabloları düzenlemektedirler. Ancak, her iki kurumun mali tablolarının karşılaştırılabilirliğinin ve dolayısıyla uyumun sağlanabilmesi için, TCMB bilanço kalemlerini oluşturma yöntemlerinin, kalemlerin isimleri ve sıralamalarının yurt dışı ve yurt içi yerleşik ayrımı da dikkate alınarak AMB ve Eurosystem bilançolarına benzer şekilde yapılması gerekecektir.” (San, 2006:120)

5.15.1. Bilançonun Aktif Kısmı

5.15.1.1. Altın

Hem TCMB bilançosunda hem de AMB bilançosunda altın piyasa değeri üzerinden işleme konu olmaktadır. AMB bilançosunda ise değerleme tarihindeki USD/EUR paritesinden altının birim ağırlığının Euro fiyatı bulunarak değerlemeye tabi tutulur.

5.15.1.2. Döviz alacakları

TCMB bilançosunda döviz alacakları ay sonlarında piyasa fiyatı üzerinden değerlemeye tabi tutulurken, AMB bilançosunda üç ayda bir ortalama piyasa fiyatı üzerinden değerlemeye tabi tutulmaktadır.

TCMB bilançosunda, hariçteki muhabirlerden tahsil edilecek vadeli depo ve menkul kıymet işlemleri faiz reeskontu ile SDR holding reeskontu hesabı reeskontu “Faiz ve Gelir Reeskontları ve Tahakkukları” hesabında gösterilmektedir. AMB bilançosunda, faiz reeskontları “Diğer Varlıklar” kaleminin altında “Tahakkuklar ve Peşin Ödenmiş Giderler” kalemi altında gösterilmektedir.

5.15.1.3. Dahildeki muhabirler

TCMB bilançosunda ay sonlarında faiz tahakkuk ettirilmekte ve “Faiz ve Gelir Reeskontları ve Tahakkukları” kalemi altında ayrı olarak gösterilmektedir. AMB bilançosunda, Faiz Reeskontları “Diğer Varlıklar” kaleminin altında “Tahakkuklar ve Peşin Ödenmiş Giderler” kalemi altında gösterilmektedir.

5.15.1.4. Menkul Kıymetler

Menkul Kıymetler, TCMB bilançosunda ay sonlarında piyasa değeri üzerinden resmi gazete fiyatları üzerinden değerlemeye tabi tutulurken, AMB bilançosunda üç ayda bir piyasa değeri üzerinden borsadaki alış-satış fiyatlarının ortalaması alınarak değerlendirilmektedir.

5.15.1.5. İç krediler

İç Krediler kalemine TCMB bilançosunda ay sonlarında faiz tahakkuk ettirilmekte ve “Faiz ve Gelir Reeskontları ve Tahakkukları” kalemi altında ayrı olarak gösterilmektedir. AMB bilançosunda ise Faiz Reeskontları “Diğer Varlıklar” kaleminin altında “Tahakkuklar ve Peşin Ödenmiş Giderler” kalemi altında gösterilmektedir.

5.15.1.6. Açık Piyasa İşlemleri

Açık Piyasa İşlemleri kalemini repo ve ters repo olarak iki şekilde ele almak lazım. TCMB bilançosunda repo ve ters repo işlemleri ay sonlarında piyasa değeri üzerinden resmi gazetede yer alan fiyatlarla değerlemeye tabi tutulmaktadır. AMB bilançosunda ise repo ve ters repo işlemleri üç ayda bir piyasa değeri üzerinden, borsadaki alış-satış fiyatlarının ortalaması alınarak değerlendirilmektedir. TCMB bilançosunda menkul kıymet, portföyden çıkıp bilançoda gösterilirken, AMB bilançosunda menkul kıymet portföye girmemektedir.

5.15.1.7. Dış Krediler

Dış Krediler, TCMB bilançosunda cari alış kuru üzerinden nominal olarak değerlendirilirken, AMB bilançosunda piyasa döviz kuru üzerinden nominal olarak değerlendirilir. TCMB bilançosunda ay sonlarında hesaplanan faiz reeskontu ayrı bir

kalemde izlenir. AMB bilançosunda ise dönem sonlarında hesaplanan faiz reeskontu ayrı bir kalemde izlenir.

5.15.1.8. Gayrimenkuller ve demirbaşlar

TCMB bilançosunda sabit kıymetler, elde etme maliyeti ile muhasebeleştirilmekte ve arsalar haricindekiler amortismanlar ile netleşmiş değerleri üzerinden gösterilmektedir. Gayrimenkul ve demirbaş amortismanları yıllık olarak normal, binek otolar ise kıst amortisman yöntemine göre ayrılmaktadır. AMB bilançosunda arsalar haricindeki gayrimenkul ve demirbaşlar maliyet bedeli ile amortismanların netleştirilmiş değerleriyle gösterilmektedir. Arsalar ise maliyet değerleriyle gösterilir. Amortismanlar, elde edildiği tarihi izleyen takip eden üç aylık döneminden başlamak üzere, iktisadi ömrünün sona ermesine kadar normal amortisman yöntemine göre ayrılmaktadır.

5.15.1.9. Değerleme Hesabı

Değerleme Hesabı kalemindeki işlemler, TCMB bilançosunda ay sonları itibariyle cari döviz alış kuru üzerinden çevrilirken, AMB bilançosunda üç ayda bir ortalama piyasa kuru ve ortalama maliyet üzerinden değerlendirilir. TCMB bilançosunda gerçekleşmemiş zararlar aktifteki “Değerleme Hesabı”nda, gerçekleşmemiş kârlar ise pasifteki “Değerleme Hesabı”nda gösterilmektedir. AMB bilançosunda gerçekleşmemiş zararlar Kâr-Zarar hesabına atılır, gerçekleşmemiş kârlar pasifteki “Değerleme Hesabı”nda gösterilmektedir.

5.15.1.10. Faiz ve Gelir Reeskontları ve Tahakkukları

Faiz ve Gelir Reeskontları ve Tahakkukları kalemi, TCMB bilançosunda ay sonlarında cari döviz alış kuru üzerinden nominal olarak değerlendirilirken, AMB bilançosunda üç ayda bir piyasa kuru üzerinden nominal değerlendirilir.

5.15.2. Pasif Tarafı

5.15.2.1. Dolaşımdaki Para

Dolaşımdaki Para kaleminde, TCMB bilançosunda Türk Lirası yer alırken, AMB bilançosunda ise Euro yer almaktadır.

5.15.2.2. Mevduat

TCMB bilançosunda ay sonlarında yapılan KMDTH, zorunlu karşılık, yetkili bankalara ödenecek döviz mevduat faiz reeskontları ve tahakkukları “Faiz ve Gider Reeskontları ve Tahakkukları” kaleminde izlenir. IMF faiz ödemelerine ilişkin gelir reeskontu “Faiz ve Gider Reeskontları ve Tahakkukları” hesabında gösterilmektedir. AMB bilançosunda ise mevduat yer almamaktadır, çünkü AMB mevduat toplamamakta ve IMF’ye borcu bulunmamaktadır.

5.15.2.3. Sermaye

TCMB’nin sermayesi 25.000 Türk Lirası’dır. AMB’nin sermayesi ise 5 Milyar Euro’dur. TCMB bilançosunda sermaye kalemi üzerinde enflasyon düzeltmesi yapılmaktadır ve enflasyon düzeltmesi sonucu ortaya çıkan lehte ya da aleyhte farklar kâr ve zarara yansıtılır. AMB bilançosunda ise enflasyon düzeltmesi yapılmamaktadır.

5.15.2.4. Karşılıklar

TCMB bilançosunda Vergi Usul Kanuna uygun olarak ayrılan şüpheli alacak karşılığı aktifte takipteki alacaklar kalemi altında izlenmektedir. AMB bilançosunda faiz, kur ve altın fiyatı risklerine ilişkin olarak karşılık ayrılmaktadır.

5.15.2.5. Değerleme

Değerleme Hesabı kalemindeki işlemler, TCMB bilançosunda ay sonları itibariyle cari döviz alış kuru üzerinden çevrilirken, AMB bilançosunda üç ayda bir ortalama piyasa kuru ve ortalama maliyet üzerinden değerlendirilir. TCMB bilançosunda gerçekleşmemiş zararlar aktifteki “Değerleme Hesabı”nda, gerçekleşmemiş kârlar ise pasifteki “Değerleme Hesabı”nda gösterilmektedir. AMB bilançosunda gerçekleşmemiş zararlar Kâr-Zarar hesabına atılır, gerçekleşmemiş kârlar pasifteki “Değerleme Hesabı”nda gösterilmektedir.

5.15.2.6. Faiz ve Gider Reeskontları ve Tahakkukları

Faiz ve Gider Reeskontları ve Tahakkukları kalemi, TCMB bilançosunda ay sonlarında cari döviz alış kuru üzerinden nominal olarak değerlendirilirken, AMB bilançosunda üç ayda bir piyasa kuru üzerinden nominal değerlendirilir.

5.16. MEVDUAT

Genel merkez bankacılığı prensiplerine göre merkez bankaları mevduat toplamamaktadır. Merkez bankalarının mevduat toplaması, piyasada bankacılık sektörünün tam rekabet piyasası koşullarında hareket etmesini engellemektedir.

“1970’li yılların ortalarında, 1974 yılında düzenlenen Kıbrıs Barış Harekatı ve ardından Türkiye’ye uygulanan ekonomik ambargo, petrol fiyatlarında meydana gelen artış ve petrol açısından tamamen dışa bağımlı olan ülkenin ithalatının ve buna bağlı olarak döviz ihtiyacının artması, uygulanan ithal ikameci ekonomik politikalar nedeniyle ihracat mallarının ve ihracat gelirlerinin sınırlı olması gibi nedenlerle Türkiye döviz açısından çok önemli sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. 1976 yılında Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) verilerine göre Türkiye’nin toplam rezerv miktarı -1,2 milyar USD civarındadır. Aynı kaynaklarda o dönemde Türkiye’nin uzun vadeli ve uygun faizli yeni borç bulamaması halinde 1958 yılında olduğu gibi moratoryumla karşı karşıya kalabileceği yönünde görüşler yer almaktadır.” (Çetin, 2004:1).

“İçinde bulunulan bu durum dönemin yöneticilerini alternatif döviz kaynaklarını bulma yönünde arayışlara yöneltmiştir. Bu arayışlar dönemin Maliye ve T.C. Merkez Bankası yöneticilerini yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının tasarruflarının ülke ekonomisine kazandırma yollarını aramaya sevk etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa’nın imarı ve ekonomik olarak yeniden canlandırılması amacıyla bir çok ülkeyle birlikte Türkiye’den de binlerce kişi çalışmak için başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine gitmiş ve zaman içinde önemli miktarlarda bir birikim sağlamıştır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının bu birikimlerini ülke ekonomisine kazandırmak ve içinde bulunulan döviz darboğazını aşmak amacıyla 1976 yılında T.C. Merkez Bankası nezdinde Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesapları açılmaya başlanmıştır.” (TCMB Lira Dergisi, 2001, 9)

TCMB’nin bu hesapları açmasıyla birlikte ticari bankalarla rekabet etmeme konusundaki merkez bankacılığı genel prensiplerine aykırı davranmıştır. AMB’de dahil olmak üzere Dünya’nın hiçbir yerinde merkez bankaları mevduat toplamamaktadır.

Sadece yurt dışında çalışan Türk vatandaşları tarafından açılabilmesi nedeniyle KMDT hesapları eşitlik ilkesine aykırıdır. Aynı zamanda genel merkez

bankacılığı prensiplerine de aykırıdır. TCMB'nin gerçek merkez bankacılığı faaliyetlerine odaklanabilmesi ve AB'ye uyumun gerçekleşebilmesi için KMDT hesaplarının en kısa zamanda tasfiye edilmesi gerekmektedir.

KMDT hesap işlemleri aynı zamanda Şubelerde çalışan merkez bankası mensuplarının verimliliklerini de düşürmektedir. Şubelerde çalışan personel, özellikle yaz aylarında gerçek manada merkez bankasının ana faaliyetlerine odaklanamamaktadır. Gerek işlemlerin uzunluğu gerekse de merkez bankası sistemlerinin çağın gereksinimlerini karşılayamaması sonucu uzun zaman alan işlemler, ticari bankadaki muameleler ile kıyaslayan müşterileri rahatsız etmekte ve bu durum personel üzerinde baskı kurmaktadır.

5.17.BAĞIMSIZLIK

Merkez bankası bağımsızlığı ile ilgili olarak yapılan çalışmalardan biri Cukierman, Webb ve Neyaptı tarafından gerçekleştirilmiştir. Cukierman, Webb ve Neyaptı ilk olarak merkez bankası bağımsızlığı ile enflasyon oranları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Daha sonra merkez bankası başkanlarının ortalama görevde kalma sürelerine bağlı bağımsızlık dereceleriyle, enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir.

“Cukierman, Webb ve Neyaptı, merkez bankası başkanlarının değişim sıklığının yüksek olmasını, merkez bankası başkanlarının siyasi otoriteden etkilenecek derecede hassas hale getirdiğini ve özellikle seçim dönemleri boyunca yaygınlaşan uzun dönem politikalarını gerçekleştirmek konusunda etkisiz bıraktığını ortaya çıkarmışlardır. Onlara göre bir başkan birkaç yıl yönetimde kalırsa ve belki de birkaç hükümet görürse enflasyonun düşürülmesinde daha etkin, daha cesur politikalar izleyebilecektir.” (Terzi, 2005:41)

“TCMB ve AMB’nin başkanlarının yasal bağımsızlığı karşılaştırıldığında, TCMB’nin ağırlıklı ortalama puanı (0,19), AMB’nin (0,23); Banka Meclisi üyeleri ile ilgili yapılan değerlendirmede TCMB’nin ağırlıklı ortalama puanı (0,11), AMB’ninki (0,15); karar alma süreci ile ilgili indeks incelendiğinde TCMB’nin ağırlıklı ortalama puanı (0,17), AMB’ninki (0,20); toplam ağırlıklı ekonomik bağımsızlık kalemi incelendiğinde TCMB’nin ağırlıklı ortalama puanı (0,29), AMB’nin ise (0,38)’dir. TCMB’nin, AMB ile kıyaslandığında bağımsızlık puanını düşüren faktörler; TCMB Başkan, Başkan Yardımcısı ve Banka Meclisi üyelerinin

görev sürelerinin yenilenebilir olması, Banka Meclisi üyelerinin Hükümet tarafından atanması, bankacılık sektörünün düzenlenmesinden sorumlu olmaması, gerekli durumlarda kamuya fon aktarabilmesidir.” (Bakır, 2007:102-103)

TCMB’nin, AMB’den daha iyi olduğu bağımsızlık kriterleri ise Banka Meclisi’nde hükümet temsilcisinin olmaması ve sermayesinin tamamının kamuya ait olmamasıdır.

“Çalışmada, TCMB’nin Başkan ve Başkan Yardımcılarının görev süreleri ile yeniden atanmalarının (5 yıl ve yenilenebilir) AMB Başkan ve yardımcılarınıninkine kıyasla (8 yıl ve yenilenemez) daha kısa olmasının da altı çizilmektedir.” (Dinçer, 2004:101-102)

Bu bölümde yaptığımız Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Avrupa Merkez Bankası’nın karşılaştırılması özet olarak Tablo 5.3.’te gösterilmektedir.

Tablo:5.3. TCMB ile AMB’nin Karşılaştırılması

	AMB	TCMB
Başkan ve Başkan Yardımcıları	-AMB Başkan ve Başkan Yardımcıları 8 yıllık bir süre için seçilir ve görev bitimi sonunda bir daha seçilemez.	-TCMB Başkan ve Başkan Yardımcıları 5 yıllık bir süre için seçilir ve görev süresi sonunda bir daha seçilebilir.
Banka Meclisi ve Para Politikası Kurulu	-Banka Meclisi üyeleri AB Konseyi tarafından 8 yıl süre için seçilir ve bir daha atanamazlar. -AMB yasasında banka Meclisi üyelerinin hangi şartlar altında görevden alınacakları yazmaktadır.	-Banka Meclisi üyeleri Genel Kurul tarafından 3 yıllık bir süre için seçilir. Genel Kurul’da hükümetin ağırlığı vardır. -TCMB Kanunu’nda Banka Meclisi üyelerinin hangi şartlar altında görevden alınacakları yazmamaktadır.
Bütçe	-AMB Bütçesi AMB Yönetim Konseyi veya bağımsız dış denetçiler tarafından denetlenir.	-TCMB Bütçesi Hükümet tarafından onaylanır ve denetlenir.
Hesap Verebilirlik	-TCMB’ye göre para politikası amaçlarını daha kapalı tanımlamıştır. -AMB Başkanı üç ayda bir Avrupa Parlamentosu karşısında bilgi ve rapor sunar.	- AMB’ye göre para politikası amaçlarını daha açık tanımlamıştır. - TCMB Başkanı her yıl Nisan ve Ekim aylarında Bakanlar Kurulu’na rapor sunar.

Tablo 5.3. devam

Karın Dağıtılması	- Net karın %20'sini geçmemek üzere Yönetim Konseyi'nce belirlenecek bir miktar genel ihtiyat akçesine; kalan net kar, ödenmiş hisseleri oranında Avrupa Merkez Bankası hissedarlarına dağıtılır.	-Yıllık karın %20'si ihtiyat akçesine, %5'i iki aylık maaş tutarını geçmemek üzere Banka mensuplarına, %10'nu fevkalade ihtiyat akçesine, %6'sı Genel Kurul kararıyla hissedarlara, kalan bakiye Hazine'ye aktarılır.
Sermaye	-Sermayenin tamamı Kamuya aittir.	-Sermaye'nin %51'inden fazlası Hazine'ye aittir.
Saydamlık	-Ekonomik saydamlık bakımından kullandığı modeli açıklamaktadır. -Yöntemsel saydamlık bakımından PPK toplantıları ile ilgili detaylı açıklama yapmamaktadır. -İşlevsel saydamlık bakımından gizlilik esastır.	-Ekonomik saydamlık bakımından kullandığı modeli açıklamamaktadır. - Yöntemsel saydamlık bakımından PPK toplantıları ile ilgili detaylı açıklama yapmaktadır. -İşlevsel saydamlık bakımından TCMB tüm bilgileri kamuoyu ile paylaşmaktadır.
Kamuya Kredi Açılmaması	-AMB Kanunu'nda Topluluğa veya Topluluğun herhangi bir organına merkez bankasınca kaynak sağlanması yasaklanmıştır.	- TCMB olağanüstü durumlarda ve TMSF'nin kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda belirleyeceği esas ve usullere göre bu Fona avans vermeye yetkilidir.
Ekonomik ve Parasal Politika	-Enflasyon hedefi hükümetlerle beraber belirlenmez.	-Banka, Hükümetle birlikte enflasyon hedefini belirler.
Denetim	-Bağımsız denetim zorunludur.	-Bağımsız denetim zorunlu değildir.
Para Politikası	-APİ'de Likidite Senetleri yoktur ve hiçbir araç için vade sınırlaması getirilmemiştir. -Zorunlu karşılıklar TCMB'ye göre daha dar kapsamda düzenlenmiştir. -Reeskont ve avans işlemleri uygulaması yoktur.	-APİ'de Likidite Senetleri vardır ve bu araç için vade sınırlaması getirilmiştir. -Zorunlu karşılıklar AMB'ye göre daha geniş kapsamda düzenlenmiştir. - Reeskont ve avans işlemleri uygulaması vardır.
Döviz Kuru Politikası	-Piyasalara pek müdahale söz konusu değildir. Ancak son çare olarak başvurulmaktadır.	- Hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri alır.
Döviz Rezervi Yönetimi	- AMB döviz rezervlerini para politikası hedefleri ve uygulamaları çerçevesinde yönetir.	- TCMB döviz rezervlerini yönetirken öncelikli hedefi güvenli yatırım yapmaktır.
Finansal Sistemin Düzenlenmesi	-İhtiyati denetim görevini AMB yapar.	-İhtiyati denetim görevini TCMB değil, BDDK yapar.
Bilanço	-Dolaşımdaki para kısmında Euro yer almaktadır. -Mevduat toplamamakta ve IMF'ye borcu yoktur. -Sermayesi 5 milyar Euro'dur.	-Dolaşımdaki para kısmında Türk Lirası yer almaktadır. -KMDTH yoluyla mevduat toplama ve IMF'ye borcu bulunmaktadır. -Sermayesi 25.000 TL.'dir.
Mevduat	-Hiçbir şekilde mevduat toplamamaktadır.	-KMDTH yoluyla mevduat toplamaktadır.
Bağımsızlık	-AMB'nin bağımsızlık ortalama puanı 0,38'dir.	-TCMB'nin bağımsızlık ortalama puanı 0,29'dur.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, dünyada ve Türkiye’de merkez bankacılığının doğuşunu, merkez bankacılığı anlayışındaki gelişmeleri ve bu çerçevede TCMB’nin Avrupa Birliği’ne adaylık sürecinde AMB ile yapısal uyumunu sağlamak amacıyla yapılanları ve yapılması gerekenler ile para politikası uygulamaları ve para politikası araçlarının kullanımını tarihsel süreç içerisinde, ekonomik verilerle ve karşılaştırma yoluyla incelemeye çalıştık.

TCMB’nin temel amacının fiyat istikrarı olarak belirlenmesi, Hazine’ye kısa vadeli avans ile ilgili kamu kuruluşlarına kredi vermesinin yasaklanması, başkan yardımcılarının görev süresinin uzatılması, para politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında şeffaflığın ve hesap verebilirliğin artırılması, istatistiki bilgilerin toplanmasında Türkiye İstatistik Kurumu ve diğer kamu kuruluşlarıyla ve uluslar arası kuruluşlar ile işbirliği yapmaya yetkili kılınması, umumi disonibilite uygulamasına son vererek bankaların TCMB nezdinde devlet iç borçlanma tutma zorunluluğunu kaldırması ve böylelikle bankalara kaynaklarını daha esnek kullanabilme imkanını sağlaması gibi 1211 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler TCMB’nin Avrupa Birliği’ne ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi’ne uyumunu kolaylaştırmak amacıyla yapılmıştır.

TMSF’ye ancak olağan üstü hallerde kullanılacağı belirtilmesine rağmen kredi imkanının tanınmış olması, başkan ve başkan yardımcılarının atanma yöntemi, Banka Meclisi üyelerinin görevden alınma şekillerinin açık bir biçimde ortaya konmaması, enflasyon hedefinin hala hükümetle belirlenmesi, Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesapları’nın uygulanıyor olması gibi konular eleştiri kaynağı olmaya devam etmektedir.

Bu eleştirileri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği yakın bir zamanda gerçekleşmeyecek bile olsa, AMBS'nin şeffaf ve hesap verebilir yapısına yakınlaşmasını sağlayacaktır. Bu sayede, TCMB'nin temel hedefi olan fiyat istikrarını sağlamasını kolaylaştıracaktır. Bu durum ise, Türkiye'de uzun seneler boyunca kamu finansmanın Merkez Bankası kaynakları ile finanse edilmesi nedeniyle karşılaşılan yüksek enflasyon sorununu tekrar yaşanması ihtimalini ortadan kaldıracaktır.

1970'li yıllarda ülkemizin yaşadığı döviz darboğazı sorununa çare olması amacıyla açılan ve yurt dışındaki çalışan işçilerin mevduatlarından oluşan Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesapları ve Süper Döviz Hesapları, TCMB'nin katlanmak zorunda olduğu faiz yükünü arttırmıştır. Bu hesapların faiz oranlarında indirimle gidilmiş olmasına rağmen, hala TCMB bilançosunda büyük bir ağırlığı bulunmaktadır. Zamanla bu hesapların tasfiye sürecine sokularak kapatılması, TCMB'nin ve dolayısıyla da devletin katlanmak zorunda olduğu faiz yükünü azaltacaktır.

TCMB'nin örgüt yapısının 14 genel müdürlük'ten oluşması, kuruma hantallık kazandırmaktadır. Bu haliyle organizasyon yapısı, yeniden yapılanmayı zorunlu hale getirmiştir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak, mevcut personel yapısında azalmaya gidilmesi gerekirken, yeni eleman alımları ve eski personelin emekli olmaması nedeniyle personel sayısında bir artış gözlemlenmektedir. Banka'nın fonksiyonlardaki azalma ve teknolojik gelişmeler dikkate alındığında personel sayısında azalmaya gidilmelidir. Özellikle eski personelin yeni teknolojik gelişmelere uyum sorunu göze alındığında yeni emekliliğe teşvik uygulamalarına gidilmesinde fayda vardır.

TCMB'nin çıkarılan kanun ile birlikte asli görevine dönmesiyle beraber örgüt yapısında yeniden düzenlenmeye gidilmiştir. Yaptıkları işler itibarıyla birbiri ile ilişkili birimler birleştirilmeli ve kuruluş amaçları ortadan kalkan birimler tasfiye edilmiştir. Bu tasfiye sürecinde Şube yapılanmaları da gözden geçirilmelidir. Şubeler bulundukları yerde emisyon ihtiyacını karşılamakla sorumlu vezne merkezleri haline getirilmelidir. Her bölgede bir Şube kalacak şekilde organizasyon yapılmalı, Bölgesel Şube uygulamasına geçilmelidir. Şube idari kadrolarında yer alan personelin İdare Merkezi'ndeki birimlere kaldırılması uygun olacaktır. Böylelikle

Şube'nin idari kadrosunda çalışan personelin iş tatmini ve dolayısıyla da iş verimliliği artacaktır.

AB'ye tam üyelik halinde TCMB, karın dağıtımı başta olmak üzere AMB Döviz rezervine katkısı ve Euro banknotlarının dağılımı gibi konularda AMB'ye göre işlem yapacaktır. Para birimi olarak Euro'ya geçip geçmeme konusunda referandum yapılması gerekebilir. Eğer Euro'ya geçilirse Türk Lirası paralar tedavülden kalkacaktır. Bu süreç sıkıntılı geçecektir.

TCMB Başkanı'nın görev süresi 5 yıl iken AMB Başkanı'nın görev süresi 8 yıldır. Her ne kadar AB müktesabatına uyum sağlanmış olsa da TCMB Başkanı'nın görev süresinin daha uzun olması ekonomik istikrar açısından önem arz etmektedir. Çünkü siyasal iktidarlar değiştiğinde kendi politikalarına uyumlu bir Merkez Bankası Başkanı'nı arzu etmektedirler ve görev süresi dolduğunda Başkan'ı değiştirme yoluna gidilmektedir.

AMBS'de karar organlarının hiçbir kurumdan, organdan veyahutta hükümetten talimat almayacağı hükme bağlanmıştır. Fakat, TCMB Yasası'nda bununla ilgili herhangi bir ibare yer almamıştır. Halbuki böyle bir durumda her ne kadar Yasa'da Banka'nın bağımsızlığı vurgulanmış olsa bile, siyasi otoritenin veya hükümetlerin boşluktan yararlanarak müdahale yetkisi doğabilir. Bu yüzden TCMB Kanunu'na AMBS ile uyumlu bir hükmün eklenmesi yerinde olacaktır.

TCMB Kanunu'nda, Hazine'nin sahip olduğu hisse senetlerinin sermayesinin %51'inden az olmayacağı hükmü yer almıştır. Bu durum ise TCMB yönetimiyle ilgili üst düzey kararların alındığı Genel Kurul'da alınan kararların Hazine'nin dolayısıyla da hükümetlerin tercihlerinin çıkmasını olanaklı kılmıştır. Bağımsız bir merkez bankasının sağlanabilmesi için TCMB sermayesinde Hazine'nin hisse oranının düşürülmesi yararlı olacaktır. Eğer bunu sağlamak mümkün değilse, Hazine'nin sahip olduğu hisse oranının temsil ettiği oy hakkının azaltılması veyahutta Hazine'nin oy vereceği alanların daraltılması alternatif bir çözüm olabilecektir.

AMB hiç bir durumda Kamuya kaynak aktarımı yapmamaktadır. Fakat, TCMB Kanunu'nda, Banka olağanüstü hallerde TMSF kaynaklarının ihtiyacı karşılayamaması durumunda BDDK'nın talebi üzerine Fon'a avans vermeye yetkili kılınmıştır. Her ne kadar bu durum finansal istikrarı sağlanması açısından olumlu bir durum olsa da, TMSF'ye avans verilmesinin sakıncaları, ülkemizin geçmiş yıllarda

yaşadığı deneyimlerden yola çıkılarak izah edilmiştir. Bu madde yeniden ele alınmalı ve AMBS ile uyumlu hale getirilmelidir.

AMBS'de, Ulusal Merkez Bankaları'nın enflasyon hedefini Hükümetle birlikte belirleyebileceklerine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Çünkü, hükümetlere kendi politika çıkarları doğrultusunda Banka kararlarına müdahale edebilme olanağı doğacaktır. Kanuna göre TCMB, enflasyon hedefini hükümetle birlikte tespit etmektedir. Bu durum merkez bağımsızlığı açısından olumsuzluk yaratmaktadır. Türkiye gibi hala ekonomik yapısal dönüşümünü tamamlayamamış ve tam rekabet piyasasını oluşturamamış ülkelerde enflasyon hedefinin hükümetle beraber belirlenmesinin gerekliliği, ekonomik verilerin ışığında açıklanmıştır.

Sonuç olarak, TCMB statüsünün Maastricht Antlaşması ve AMBS statüsü ile uyumu için bazı yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Ancak, Merkez Bankası'nın bağımsızlığı konusunda sadece yasal düzenlemelerin olması tek başına yeterli değildir. Uygulamada, yasaları zorlayacak siyasi müdahalelerin olması söz konusu olmaktadır. Yasayla tanımlanmış olmasına rağmen uygulamadan kaynaklanan birtakım sorunların giderilmesi için, hükümetlerin merkez bankası ile ilişkileri konusunda tarafsız bir tavır alması önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Alparslan M. (1997). *T.C. Merkez Bankası Statüsü ile Avrupa Merkez Bankaları Sistemi Statüsü'nün Bağımsızlığa İlişkin Hükümlerinin Karşılaştırılması*. Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu
- Ardıç, H. (2004). *1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.
- Arslan, Ö. (2003). *Avrupa Birliği'ni Oluşturan Ülkelerde Merkez Bankası Bağımsızlığı, Enflasyon ve Diğer Makro Ekonomik Büyüklükler Arasındaki İlişkiler:1980-2001 Dönemi*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.
- Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nde Muhasebe ve Finansal Raporlamaya İlişkin 5 Aralık 2002 Tarihli Avrupa Merkez Bankası Kılavuzu (2002). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*
- Bakır, C. (2007). *Merkezdeki Banka Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Uluslar Arası Bir Karşılaştırma*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Baydur M. ve Süslü B. (2007). Avrupa Merkez Bankası ile TCMB'nin Bağımsızlıklarının Karşılaştırılması ve Ekonomiye Etkileri. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(1):43-66
- Bordo D.M., ve Schwartz J.A., (2003). Charles Goodharts Contributions To The History of Momentary Instutions. *Monetary History, Exchange Rates and*

- Financial Markets, (Essays In Honour of Charles Goodhart Volume Two),
P.Mizen (Ed.)Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham/UK, pp.38
- Capie F., (1995). *The Evolution of Central Banking*. The World Bank Policy Research, Washington DC. Working Waper 1534,
- Capie F., Goodhart C., Fischer S., ve Schnadt N., (1994). *The Future of Central Banking*. The Tercentenary Symposium of the Bank of England, Cambridge University Press, Cambridge, p.6
- Çelik A.V., (2006). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosu Açıklamalar, Rasyolar ve Para Politikası Yansımaları*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.
- Çetin, B. (2004). *Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı Sistemi ve Yeniden Yapılandırılması*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.
- Çolak, Ö.F., ve Yiğidim, A. (2001). *Türk Bankacılık Sektöründe Kriz*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Çolakoğlu, B. (2003). *T.C. Merkez Bankası Para Politikasının Güvenilirliği*. Ekonomik Yorumlar, 40(475):63-73
- Dilekli S. ve Yeşilkaya K., (2002). *Maastricht Kriterleri*. Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, s. 1-16
- Dinçer, A. (2004). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Avrupa Merkez Bankasının Bağımsızlık Yönünden Karşılaştırılması*. İktisat İşletme ve Finans Dergisi, s.95-105.
- Dominguez K.M.E., (2006). *The European Central Bank, The Euro and Global Financial Markets*, Journal of Economic Perspectives, 20(4):67-88.
- Dornbusch R. ve Favero C.A., (1998). *The Immidiate Challenges For The European Central Bank*. NBER Working Paper Series, Working Paper.6369.
- Eijeffinger, S.C.W ve De Haan J. (1996). *The Political Economy of Central Bank Independence*. Princeton University, Special Papers No.19.

- Eijffinger, S. & J. De Haan. (2000). *Central Bank Independence: An Update of Theory and Evidence*. Cesifo Working Paper Series, Working Paper Series:155
- Erkan, B. (2003). *Türkiye' de 1980 Sonrası Merkez Bankası Politikaları*, (ceterisparibus.net) (http://www.geocities.com/ceteris_paribus_tr/b_erkan.doc)
- Eroğlu N. ve Eroğlu İ., (2010). *Merkez Bankaları'nın Bağımsızlığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nin Bağımsızlık Tartışması Üzerine Bir Değerlendirme*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(1):121-144.
- European Central Bank (2004). *The Monetary Policy of European Central Bank*. Frankfurt Am main.
- Fertekligil, V. ve Özkale, L. (2002). *Avrupa Para Birliği ve Türk Ekonomisine Etkileri*. İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler, 1(1):3-10.
- Fischer, S. (1995). *Modern Approaches To Central Banking*. NBER Working Paper No.5064, Cambridge, ss.1
- Genç, Ö., (2004). *Avrupa Merkez Bankası'nın Kurumsal Yapısı ve Üye Ülkeler Üzerindeki Makroekonomik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gögebakan Önder, (2008). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Temel Bilanço Büyüklükleri ve Enflasyonun Açıklanmasındaki Görelî Önemi, 1990-2007*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara
- Karadağ, M. (2007). *Modern Merkez Bankacılığına İki Örnek: FED ve Avrupa Merkez Bankası*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kamiloğlu, S. (2003). *Merkez Bankalarında İç Denetim: Avrupa ve Amerika Merkez Bankalarının İncelenmesi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Öneri*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.
- Karluk, R. (2002). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. 6. Baskı. Beta Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul.

- Keyder, N. (2000). *Para, Teori, Politika, Uygulama*. 8.Baskı. Seçkin Yayıncılık ve Dağıtım, Ankara.
- Kibritçioğlu A., (2001). *Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler 1969-2001*. Yeni Türkiye Dergisi, 41(7):174-182.
- Makinist, Z. (2005). *Merkez Bankası’nın Bağımsızlığı Çerçevesinde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Avrupa Merkez Bankası’nın Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Oyman S., (2006). *Merkez Bankalarında Muhasebe ve Bütçe*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, ss. 1-16.
- Önder, T. (2005). *Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.
- San, B. (2006). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Santomero, A.M., Viotti S., Vredin A., (2001). *Challenges for Central Banking*. Kluwer Academic Publishers, Massachusetts, USA, pp.20.
- Scheller, H.K. (2004). *The European Central Bank History, Role and Functions*. European Central Bank.
- Terzi, N. (2005). *Dünyada ve Türkiye’de Merkez Bankasının Özerkliği ve Para Politikalarının Etkinliği*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Toptaş, A.B. (2005), *Merkez Bankası Bağımsızlığı*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tözüm İsmail Başar. (2006). *Merkez Bankaları İçin Muhasebe Standartları ve Finansal Raporlama*. King’s College, 12-15 Eylül, Cambridge İngiltere, ss. 1-11.
- Turgut, E.H. (2007). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bağımsızlığı ve Seçilmiş Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerle Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Uygun, M. Ş. (2008). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Türk Devlet Teşkilatındaki Yeri ve Avrupa Merkez Bankası ile Karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yazgan, A. (2003). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'ne Uyum*. Uzmanlık Yeterlik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.
- Yılmaz, İ. (2006). *Merkez Bankası Bağımsızlığı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Federal Reserve Sistemi*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Yücememiş, B. T. (2005). *Parasal Birlik, Avrupa Merkez Bankası ve Türkiye'ye Yansımaları*. İstanbul: Derin Yayınları
- Zarakolu A., (1989). *Bankacılar İçin Merkez Bankacılığı Bilgisi*. Ankara, Afşaroğlu Matbaası.

İnternet adresleri

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/kitap4.html> (05.09.2011).

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sss.php> (22.09.2011).

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/tarihce.html> (09.05.2011).

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/fonksiyon.html> (04.04.2011).

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/teskilat.html#banka_meclisi (08.04.2011).

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/teskilat.html#para_politikasi_kurulu (09.04.2011).

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/teskilat.html#yonetim_komitesi (10.04.2011).

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/parabank/d_diger_pas.html (21.09.2011)

<http://www.tcmb.gov.tr/research/yillik/10turkce/10turkce.pdf> (01.12.2011)

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2002/konusma.php> (01.12.2012)

European Central Bank

<http://www.ecb.int/ecb/orga/independence/html/index.en.html> (15.05.2011)

<http://www.ecb.int/ecb/orga/transparency/html/index.en.html> (15.05.2011)

<http://www.ecb.int/ecb/orga/accountability/html/index.en.html> (15.05.2011)

<http://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/objective/html/index.en.html> (16.05.2011)

<http://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/benefits/html/index.en.html> (16.05.2011)

<http://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/operational/html/index.en.html> (16.05.2011)

<http://www.ecb.europa.eu/mopo/decisions/html/index.en.html> (17.05.2011)

<http://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/intro/html/index.en.html> (17.05.2011)

<http://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/intro/html/index.en.html> (17.05.2011)

<http://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/intro/html/index.en.html> (17.05.2011)

<http://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/intro/html/index.en.html> (17.05.2011)

<http://www.ecb.int/pub/pdf/annrep/ar2010en.pdf> (01.12.2011)

<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/m/028.htm> (15.05.2011)

ÖZGEÇMİŞ

Hasan Basri DEMİR 1980 yılında Osmaniye’de doğdu. 2003 yılında Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü’nden mezun oldu. 2004 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Gaziantep Şubesi’nde Memur olarak göreve başladı. Yüksek lisans derecesini 2012 yılında “Avrupa Merkez Bankası ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın Karşılaştırılması” konulu tezi ile Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı’ndan aldı. Hasan Basri Demir’in Vergi Dünyası Dergisinde “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Avrupa Merkez Bankası Para ve Döviz Kuru Politikalarının Karşılaştırılması” isimli makalesi yayımlanmıştır. İyi derecede İngilizce, az seviyede Almanca bilmektedir. 2011 yılının Ağustos ayından beri Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İdare Merkezi Lojistik Destek Hizmetleri Alım Satım ve İhale İşleri Müdürlüğü’nde görevine devam etmektedir.

VITAE

Hasan Basri Demir was born in 1980 in Osmaniye. He was graduated from the Department of Economics, Faculty of Economic and Administrative Sciences at Gazi University in 2003. He started to work at the Central Bank of the Republic of Turkey, Gaziantep branch as an officer. He holds his Master’s of Art degree on “a Comparison of the European Central Bank and the Central Bank of the Republic of Turkey” in the Department of Economics at Gaziantep University Social Sciences Institute. He has an article published in the Journal of Tax World about “The Comparison of the Monetary and Exchange Policies of the European Central Bank and the Central Bank of the Republic of Turkey at the Process of Complying with European Union”. He know English at advanced level and German at beginner level. He has been working at the Central Bank of Republic of Turkey at the Department of Logistics in Ankara since August, 2011.